פועלים בשבילי - זה חשבון עיקרי

"כי אני מקבל משיכת יתר עד 150,000 שקל בלי לשלם ריבית חריגה"

בחשבון ה"עו"ש סופר רווחי" שלי בבנק הפועלים אני יכול למשוך סכומי כסף גדולים של עשרות אלפי ש"ח כדי לקדם את עסקי, מבלי לשלם ריבית חריגה.
אני מתאם את מסגרת משיכת היתר עם מנהל הסניף שלי בהתאם לצרכי וכמובן לאפשרויותי. אני יכול לקבל משיכת יתר החל מסכומים קטנים ועד 150,000 ש"ח, כשאת הריבית החל מ-2% לחודש סכום משיכת היתר.
וזה לא הכל.

אני נהנה בחשבון ה"עו"ש סופר רווחי" גם מריבית יומית של 7% לשנה על כל יתרת זכות שיש לי בחשבון - החל מהשקל הראשון ועד 5,000 שקל; יש לי פטור מלא מעמלות ניהול על פעולות החסכון וההשקעת שלי ואני גם זכאי לכרטיס "ישראכרט" מיוחד לתקופה של שנתיים ב-50% הנחה.
עבור כל היתרונות האלה אני משלם עמלה חודשית של 1.75 ש"ח בלבד.

יש לי חשבון גם בבנק אחר... אבל פועלים עבורי זה החשבון העיקרי. כי רק בנק גדול כמו בנק הפועלים יכול לתת לי שרותי בנקאות מתקדמת ברמה שאני דורש.

בוא גם אתה לנהל את החשבון העיקרי שלך בבנק הפועלים ותראה איך פועלים טוב יותר, בשבילך.

בוא ותראה איך פועלים טוב יותר

בנק הפועלים

כך החליטו „לביא"

ההחלטה הראשונית על פרוייקט „הלביא" התקבלה לפני שבע שנים, וכבר אז בסימן של מחלוקת • חיל האוויר לא רצה בו מן הרגע הראשון • שר האוצר פיקפק • גם ארה"ב, שהיתה צריכה לתת את המנוע, לא גילתה התלהבות • תחקיר

תצלום: מיכה ברעם

מאת שלמה נקדימון

שמו של „הלביא" התגלגל בניירות כבר בספטמבר 1979. את ההחלטה לייצר את המטוס אישרה לראשונה ועדת השרים לענייני ביטחון. התאריך: 20 בפברואר 1980. הסעיף הראשון בהחלטת ועדת השרים קבע מפורשות: „מחליטים: לאשר בניית מטוס חד-מנועי מייצור מקומי בשם 'לביא'".

מחרתיים, שבע שנים אחרי, ייחרץ אולי גורלו של הפרוייקט בישיבת הממשלה. בין מקבלי ההחלטה מחרתיים יהיו כמה שרים – וייצמן, הורביץ, שרון, נסים והמר – שהשתתפו בלידתו. בשנים שעברו מאז ההחלטה הראשונית, צמח המטוס והתפתח, והיום, בעיני אחדים הוא „ילד לא רצוי". וייצמן, נסים והמר מוכנים לוותר עליו. הורביץ מתלבט. ורק שרון מחבק אותו באהבה.

עדיות המיסמכים שהצטברו מאז ההחלטה על ייצור ה„לביא" מגלות כי הוא נולד בסימן של מחלוקת. שר הביטחון דאז, עזר וייצמן, הוא שהגה את הרעיון. אבל חיל האוויר לא רצה בו מן הרגע הראשון. ושר האוצר הביע פיקפוקים. וגם ארצות-הברית, שהיתה צריכה לתת את המנוע, לא רצתה בו מלכתחילה.

■■■

בישיבת ועדת השרים לענייני ביטחון, בפברואר 80, השתתף גם שר הפנים לשעבר, יוסף בורג. הוא סיפר לנוכחים סיפור מן הפולקלור היהודי: שני יהודים יצאו לטייל בעיירה. כאשר נעלם לפתע אחד מהם, החל השני לצעוק: מוישה, לאן נעלמת? מוישה השיב: תפסתי קוזאק. קרא החבר: תעזוב את הקוזאק ותחזור. מוישה: אני רוצה לחזור אבל הקוזאק מחזיק אותי...

„אני רוצה לדעת", אמר בורג לחבריו השרים, „אם אנו נחזיק את הקוזאק, או שהקוזאק יחזיק אותנו".

היום מסתבר, שדבריו אכן היו קולעים ביותר.

אבל למרות הספיקות שהעלה, בהצבעה שנערכה בוועדת השרים הצביע בורג בעד ה„לביא". בעד הצביעו גם ראש הממשלה דאז מנחם בגין, והשרים אריאל שרון, משה נסים, זבולון המר, וכמובן, אבי הרעיון – שר הביטחון דאז עזר וייצמן.

תשומת הלב הכללית הופנתה לוויכוח שהתנהל בין וייצמן לבין שר האוצר דאז, יגאל הורביץ. „הנושא הכלכלי לא נבדק עד הסוף", טען הורביץ, ותבע בדיקה נוספת עם משרדו לפני קבלת החלטה עקרונית.

וייצמן לא נשאר בלי מענה: „אי אפשר להורות לתעשייה האווירית לעצור את גלגליה עד ששרי הביטחון והאוצר יגיעו לעמק השווה".

בסופו של דבר החליטה הוועדה, שיקויים בירור בין שר הביטחון לשר האוצר על הבחינות הכלכליות הקשורות בפרוייקט. „סיכום בירור זה יובא לוועדת השרים לענייני ביטחון".

אך בירור זה לא נתקיים. מדוע? וייצמן, אשר נשאל על כך בוועדה לענייני ביקורת המדינה, בראשות ח"כ דוד ליבאי, הבודקת עתה את הפרשה, הסביר: „לא הספקתי לקיים את הסעיף השלישי בהחלטת הממשלה, משום ששלושה חודשים לאחר מכן פרשתי מן הממשלה". ואולם, לדבריו, שני המשרדים קיימו מגעים. אלא שבשלב ההוא היו אלה מגעים כושלים.

■■■

ואכן, ב־20 במארס נתקיימה פגישה בין נציגי משרדי האוצר והביטחון. התוצאה: מסמך נסער בן 9 עמודים של האוצר. אמנון נויבך, סגן מנהל אגף התקציבים באוצר, שהיה שותף בכל הדיונים בנושא ה„לביא", כתב ב־17 באפריל לשר האוצר: „במשרד הביטחון אין כל כוונה לבחון את הנושא, מאחר והם רואים את החלטת הממשלה כסופית... גישה זו מנעה למעשה אפשרות של שיחה ובירור חופשיים עם הגורמים המקצועיים במערכת..."

ב־5 במאי העביר הורביץ את המלצותיו של נויבך – בתוכן המלצה להקים צוות מקצועי שיבחן את הנושא מכל צדדיו – לשר הביטחון. אך לא באה תגובה. בנקודה זו כותב מבקר המדינה בדו"ח שלו, כי בשל היעדר שיתוף פעולה ותיאום בין שני המשרדים, לא נערכה הבדיקה שנתחייבה מהחלטת ועדת השרים לביטחון.

גדעון חסיד, ששימש אז כיועץ כלכלי למערכת הביטחון, הודה לא מכבר: „התעוררנו להכנת כלים לטפל בנושא של מטוס חדש, כשהעלה וייצמן את הרעיון. זה היה עדיין רעיון כללי, ללא קבלת החלטות מסודרות. לא היו בידינו נתונים כדי לבסס הערכות יסודיות. כשנתבקשנו על ידי מנכ"ל משרד הביטחון יוסף מעיין להגיש לו (בספטמבר 1979) השוואה ראשונית – נאלצנו להתבסס על נתונים ללא עבודה יסודית..."

ואולם, מהמורה זו לא גרמה להפסקת העבודה על ה„לביא".

■■■

פה המקום לציין, שהתעשייה האווירית שקדה על פיתוח מטוס קרב מקורי מאז סוף שנות ה־60. היא ייצרה את ה„נשר", ה„כפיר" והציעה מטוס מתקדם יותר – „אריה". מטוס זה יועד לשמש את חוד החנית של חיל האוויר בשנות ה־80 – כהגדרת מבקר המדינה – כצר מטוסי הדור החדש האמריקניים.

בנושא זה, של פיתוח מטוס קרב ישראלי, שררה מחלוקת ברורה בין עזר וייצמן לבין צמרת צה"ל. בעוד שוייצמן רצה במטוס תוצרת הארץ, כמשלים למטוסי ארה"ב, אימץ מפקד חיל האוויר דאז דוד עברי (כמו קודמו בני פלד) תפיסה הפוכה. עברי, וכמוהו הרמטכ"ל דאז רפאל איתן, העדיפו להתאים מערכות שונות במטוסים האמריקניים לצרכים מיוחדים של ישראל, או לייצר ברשיון אמריקני חלקים למטוסים אלה.

המוסף לתרבות ספרות ואמנות • עמוד 20

יום שישי, כ"ו באב תשמ"ז 21 באוגוסט 1987 גליון מס' 17414

ספק רב אם רפול ועברי ידעו שיש להם שותפים לדיעה בארה"ב: מסתבר כי כבר בהתחלה לא קיבלו בפנטאגון באהדה את ההחלטה הישראלית לייצר מטוס קרב. בעקבות המגעים שניהל וייצמן עם הפנטאגון, הוקם שם צוות שהוטל עליו לבחון את הנושא. כאשר ביקר וייצמן בוושינגטון, בספטמבר 1979, נאמר לו כי בתוך חודשיים יסיים הצוות את עבודתו. אך באורח אישי המליצו בפניו, להעדיף מטוסים אמריקניים עם מערכות נשק ישראליות על פני ייצור מטוס בישראל.

וייצמן ניסה לשכנע את האמריקנים שכדאי להם לסייע לישראל לייצר מטוס משלה. הנימוק שלו: יהיה לכם קל יותר לסייע לנו בפיתוח מטוס ישראלי, למשל על ידי אספקת מנוע, מאשר לעורר את רוגזו של העולם הערבי על ידי משלוח מסיבי של מטוסים לישראל.

בוושינגטון לא התלהבו. עובדה, בדצמבר 1979 דיווח ראש משלחת משרד הביטחון דאז בניו־יורק, אלוף (מיל.) אריה לוי, על

ועדת השרים לענייני ביטחון החליטה שיקויים בירור בין שר הביטחון לשר האוצר על המשמעויות הכלכליות של הפרוייקט. הבירור לא נתקיים. מדוע?

ההסתייגות האמריקנית: ארה"ב חוששת שהנטל הכלכלי כתוצאה מייצור המטוס יפגע במאזן המסחרי של ישראל. מה עוד שארה"ב – כך נאמר ללוי – אינה חוסכת מישראל מטוסים חדישים, ואפילו מאפשרת לתעשייה הישראלית לספק למטוסים האמריקניים מערכות שונות. המחשה להשקפה זו נתן גם פקיד בכיר במעמד של סגן שר בפנטאגון, אשר הגיע בראשית פברואר 80 לסידרת שיחות עם וייצמן.

■■■

ב־8 בפברואר נערך ב"בור" דיון חריף בין וייצמן לבין עברי. בעקבות הלחצים של וייצמן על עברי הכין חיל האוויר 5 חלופות, שכללו פיתוח וייצור מקומי של מטוס, בצד מערכות שייכללו במטוסים קיימים. עברי התכונן לפחות ל־8 שעות של דיון בישיבת מטכ"ל, כדי שיוכל להציג את החלופות ואת תהליך החשיבה שעמד מאחורי כל אחת מהן. אבל וייצמן ביקש: בלי יותר מדי תיאוריות.

שר הביטחון ביקש לקבוע סדר כוחות אווירי מעורב, "מיקס" כלשונו, של מטוסי אפ.18, אפ.16 ו־אפ.15, וכצידם – ה"לביא" מתוצרת הארץ. וייצמן אף הסביר את הצורך במטוס כזה בנימוקים מדיניים בינלאומיים. רפול ועברי קיבלו במוכן את דין השר הממונה עליהם, אך במקום ה"לביא" הם העדיפו "כפיר משופר" – מטוס ישראלי קיים שיעבור השבחה מתאימה.

אבל וייצמן תבע מטוס חדש, ה"לביא". ואנשי הצבא שאמרו הן, לא עשו זאת בלי חריקת שיניים. כך, למשל, במיסמך שכתב עברי בעקבות ההחלטה ציין בשמץ של מורת רוח: "נפלה החלטה... מדינת ישראל תיכנס לתהליך של בניית מטוס קרב מייצור מקומי".

שאלת המפתח לאחר קבלת ההחלטה העקרונית היתה, איזה מנוע יורכב בגופו של ה"לביא". בדיון שנערך במטכ"ל, אמר וייצמן, שהתעשייה האווירית תביא לו את המענה הטוב ביותר לשאלת המנוע. אחר כך הזכיר מספר סוגי מנוע אפשריים, בתוכם אפילו אחד גדול יותר מזה שהותקן ב"לביא" הנוכחי, אבל מבלי לקבוע עמדה מוחלטת. על המנוע שלאחר מכן יצדד בו, אמר וייצמן באותו דיון: "לא התחתנתי איתו..."

בהחלטת ועדת השרים לביטחון לייצר את "הלביא" אין איזכור לסוג המנוע. שר הביטחון הוסמך לנהל מו"מ עם ארה"ב ביחס להשגת מנוע, אך לא נקבע איזה מנוע.

אבל בעוד שבחיל האוויר החלו לעקוב אחרי סוגי מנועים שונים, התברר להם לפתע כי שר הביטחון כבר החליט על מנוע. במכתב לשר ההגנה האמריקני דאז, הרולד בראון, מן ה־22 בפברואר, נקב וייצמן בשמו של המנוע. ויצמן ביקש מבראון, שעימו היו לו יחסים אישיים טובים, לאשר לישראל 9 מנועים שישמשו לצרכי אימונים במטוס החדש.

■■■

בבירורים האחרונים בפרשה, טען וייצמן כי פעל בהתאם להחלטת ועדת השרים. עברי, לעומת זאת, עקבי בדעתו, כי לא נתקבלה החלטה על סוג המנוע, ומסיבה זאת הוחל במגעים עם חברות אמריקניות כדי לתור אחר מנוע מתאים. לימים אף יטען עברי כי הצעת המנוע שהוא צידד בה בסופו של דבר, הובאה לו על ידי משרד הביטחון. כך או כך, וייצמן לא יידע את חיל האוויר על החלטתו, ואילו לוועדה לביקורת המדינה הוא סיפר, כי סיכם עם ראש הממשלה בגין על מנוע מסויים.

וכאשר יצא בגין כעבור מספר שבועות לארה"ב, ביקש ממנו וייצמן להשיג את המנוע.

בשעה 1 אחר חצות לפי שעון ישראל, באחד מלילות מארס, העיר בגין את וייצמן משנתו. הוא טילפן אליו מבית ההארחה של הבית הלבן ובישר: הישגתי לך את המנוע.

במחצית מאי פרש וייצמן מן הממשלה, ותיקו הוחזק בידי בגין – שעל שולחנו הונח גם נושא ה"לביא".

ב־26 במאי, יום אחרי התפטרות וייצמן, שלח עברי מכתב הנחיה, שבו הגדיר את איפיון המטוס החדש בצמוד להגדרות של וייצמן. הוא אף אישר כי המטוס יפותח על בסיס המנוע שקבע וייצמן, או מנוע המקביל לו בתכונותיו. ואולם הבדיקה שנערכה בחיל האוויר העלתה כי מנוע זה ללא שיפורים אינו עונה לדרישה המבצעית. כיוון שכך, נבדקו סוגי מנועים אחרים, שלדעת עברי תאמו את ה"מוטו" של וייצמן.

והנה – היה זה כנראה בחודש אוגוסט – מישהו בחיל האוויר

גדעון חסיד, ששימש כיועץ כלכלי למערכת הביטחון: "כשנתבקשנו על ידי מנכ"ל משרד הביטחון יוסף מעיין להגיש לו (בספטמבר 1979) השוואה ראשונית – נאלצנו להתבסס על נתונים לא מבוססים"

ראג לערכן את וייצמן שעומדים, כלשונו, "לעשות תגיגה". לבנות מטוס בעל איפיונים שונים לחלוטין.

וייצמן: "הזמנתי אלי, לקיסריה, את מפקד חיל האוויר, ו'רחצתי' אותו. למען האמת, אחרי שהתפטרתי לא רציתי להתעסק בעניין הזה, שכן שני הדברים אינם עולים בקנה אחד. שאלתי אותו בעניין השמועות שהגיעו אלי, והוא השיב: אל תדאג, אני הולך בדיוק לפי מה שאתה רצית".

עברי: "זה לא בדיוק כך. וייצמן עבר לבית חדש בקיסריה והזמין אותי. אני לא זוכר שום 'רחיצה'. אדרבא, באותם ימים קיימה ועדת משנה של ועדת החוץ והביטחון דיונים בעניין זה, וחבריה לחצו לקבל החלטה על מטוס גדול. סיפרתי לוייצמן, כי רחיתי את הלחצים. אבל לגופו של עניין יש בעיה עם בחירת מנוע הולם – והדבר נבדק עם שתי חברות אמריקניות גדולות – בצמוד להחלטה המקורית של ועדת השרים".

■■■

בדיונים שנערכו בחודשים שלאחר מכן לא נתקבלה כל החלטה. בנובמבר סיכם עברי את תוצאות הבדיקות: הנתונים הקיימים צימצמו את הבחירה לשני מנועים – רגם משופר של המנוע שהוצע על ידי וייצמן, או מנוע אחר, המיוצר על ידי חברה שונה. עברי החליט להמליץ על המנוע האחרון, כיוון שענה על הדרישה המבצעית במלואה.

בעקבות המיסמך זומנה בדצמבר 1980 התייעצות אצל ראש הממשלה. בגין התרשם שרוב חוות הדעת בדיון תמכו במנוע שהומלץ על ידי וייצמן. עברי הגיב, כי חסרים עדיין נתונים. בגין סיכם, כי ההחלטה הסופית תידחה בארבעה חודשים.

הנחיית וייצמן, כפי שנקבעה בישיבה ב"בור", היתה שהתעשייה האווירית היא שתחליט על המנוע. ואכן, כ"ג במאי המליץ גבריאל גידור, מנכ"ל התעשייה האווירית, על המנוע השני, שהומלץ על ידי עברי.

אבל שר האוצר החדש, יורם ארידור, ומנכ"ל משרדו, עזרא סדן, קראו תיגר על ההחלטה. הם עשו זאת בישיבה שזימן בגין ב־29 במאי.

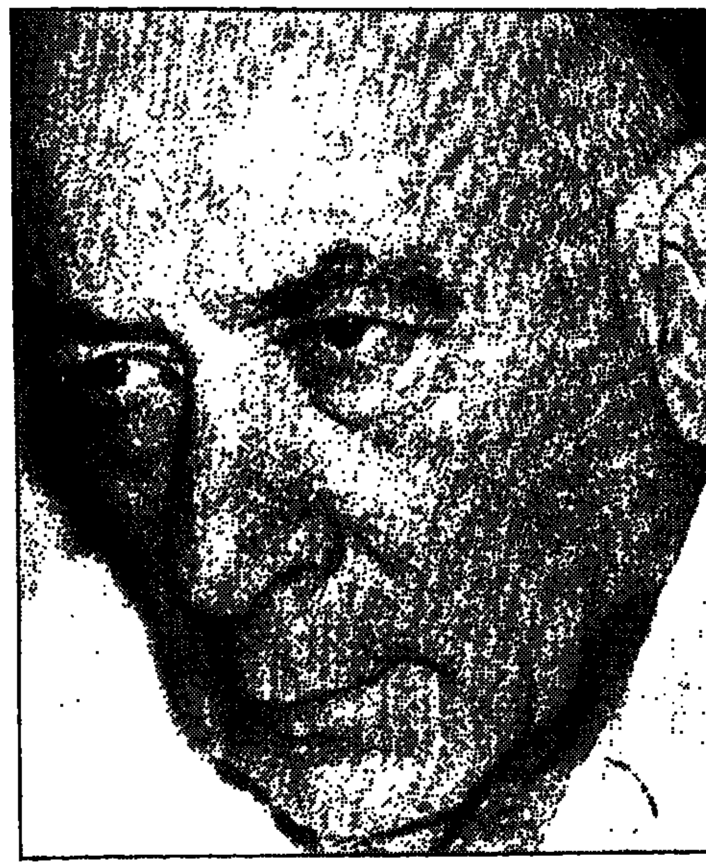

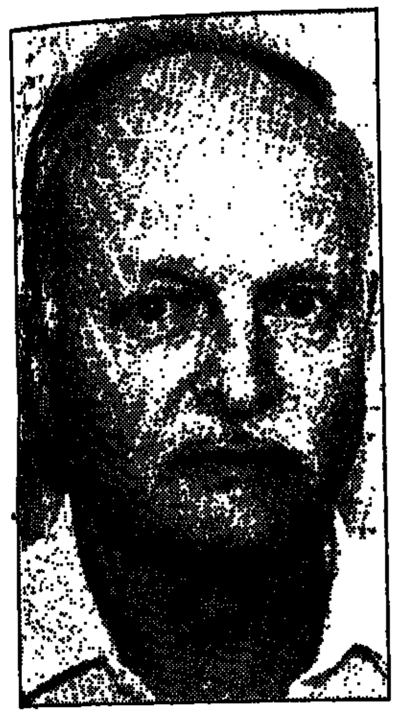

מימין: יגאל הורביץ. למעלה: דוד עברי. משמאל: וייצמן ובגין. בהחלטת ועדת השרים לביטחון לייצר את "הלביא" אין איזכור לסוג המנוע

יעקב חסדאי

איבדו את הבלמים

הלביא אולי חיוני לבטחון ישראל. גם יתכן שהחלופות עדיפות. אך בוויכוח בעניין זה איבדה מערכת הבטחון דברים שחשובים לבטחוננו הרבה יותר מן הלביא וחלופותיו.

נתחיל ביסודיות ואמינות. בתחום זה כבר הועלו הטענות נגד התעשייה האווירית. הערכותיה ואומדניה לא היו מבוססים ואמינים והם היו הבסיס לכל הדיונים על הלביא. האם הם היו יחידים? דו"ח מבקר המדינה מבקר באופן חריף למדי את חוות הדעת הכספיות שהכינו מומחי משרד הבטחון, אך אין צורך להרחיק לכת, די בכך שייזכרו בתגובה של מומחי משרד הבטחון לדו"חות שהכינו מומחים אמריקנים כנגד הלביא, וזאת רק לפני חודשים ספורים. מה נשתנה פתאם, ומי הכין את חוות הדעת החדשות והנוגדות, אותם מומחים או אחרים?

■■■

ומה בקשר לאמינות הפיקוד של צה"ל? בעניין זה אין מנוס מבדיקה קפדנית מחמירה, שכן השינוי בעמדת צה"ל תרם תרומה חשובה למהפך בעמדת משרד הבטחון.

מנכ"ל משרד האוצר לשעבר, כבר גילה, כי את ההחלטה המכרעת של בניית הלביא הגדול קיבל מנחם בגין על פי עצת קציני צה"ל שהאמין בהם ללא סייג וכניגוד לעצת מומחי האוצר. דו"ח המבקר גם מגלה, כי בעצם חיל־האוויר היה זה שהכריע בעד המנוע הגדול יותר והתעשיה האווירית הלכה בעקבותיו.

מה גרם לשינוי בעמדת צה"ל? על שאלה זו חייב פיקוד הצבא תשובה מוסמכת וכנה והתשובה חייבת לעמוד בביקורת נוקבת, שכן גם היום עמדת צה"ל יש לה השפעה רבה על השרים.

בסופו של דבר אין הבדל רב בין מנחם בגין שנתן אימון בקציני צה"ל, לבין שרים שטוענים היום שצריך לתת לצה"ל את הנשק שמפקדיו רוצים.

■■■

נקווה שאין מדובר בשיטת ה"כומתה" – ראשי החיילים אינם משתנים, סוג האוויר אינו משתנה. זה מעלה אותה על הראש וזה מוריד אותה אל הכתף ונושא המשמעה מאבד את אמינותו.

את שינוי עמדת צה"ל בשאלת הלביא ניתן להצדיק באופן ענייני רק בשני הסברים:

האחד – שנשתנו התנאים מאז שנתקבלו ההחלטות הקודמות.

השני – שבדיקה העלתה שגיאות או טעויות שנעשו בעבר ועתה יש צורך לתקנן.

לא נראה שחלו שינויים בולטים בזירה הצבאית, המסבירים את המהפך בעמדת צה"ל. גם מצבה הכלכלי של ישראל ברור למדי מאז שנת 83', לכן נראה שצריך לפנות להסבר השני – ביקורת עצמית של צה"ל. הסבר זה נראה קרוב יותר לאמת גם בשל העובדה הנרמזת בדו"ח מבקר המדינה, כי המטכ"ל של צה"ל עמד מן הצד ברוב שלבי אישור הלביא ויוצג בעיקר על ידי קציני חיל־האוויר.

הסבר זה מניח את הדעת מבחינת ההחלטה בענין הלביא, אך מטיל צל כבד על צה"ל כמערכת. במשך שנים ארוכות, בעקבות מלחמת יום הכיפורים ומלחמת לבנון הוסבר לציבור שצה"ל מסיק לקחים ומתכונן לעתיד. למטרה זו קיבל צה"ל סכומי עתק מתקציב המדינה ומן הסיוע האמריקני.

עתה מתברר לפתע, שבעצם לא היתה לצבא תמונה ברורה של שדה הקרב העתידי ושהצבא זקוק ל"טלטלה". וכששכים לדבר על הטלטלה ושדה הקרב העתידי מבקשים שוב כסף – וכיון שהפעם הכרן סגור פונים אל כספי הלביא.

ספק רב אם הדבר שדרוש לצה"ל היום הוא כסף, ואם אמנם זמן כה רב לא ניצלו נכון סכום עתק, מה הערובה שדוקא כספי הלביא ינוצלו כראוי?

■■■

נניח עתה לאמינות ונבחן את הכבוד והאחריות.

מה הדרך שבה התנהגו הגופים השונים במערכת, לאחר שהדעות נשתנו והם ניצבו זה מול זה?

המאבק על הלביא, הפך בשלב זה, למאבק חסר מעצורים, לא רק התעשיה האווירית שנאבקה על עתידה, אלא גם הצבא

(המשך בעמוד 14)

עזרא סדן: "נחמיה רצה לספר לי, אך היה אסור לו"

באחרונה סיפר סרן, כי עד לסוף תקופת כהונתו של בגין במשרד הביטחון לא היתה לאף אחד במשרד האוצר מעורבות ממשית בנושא ה"לביא". למשרד האוצר אף לא היה, לדוגמא, עותק מחוות הדעת שהכין היועץ הכלכלי למערכת הביטחון, נחמיה חסיד.

סדן: "אני בטוח שנחמיה רצה לספר לי, אך אסור היה לו לספר". ולכן, לפני הדיון כתב סדן מכתב לסגן שר הביטחון דאז, מרדכי ציפורי. במכתב רמז כי צפויה מצידו תגובה חריפה בדיון הצפוי אצל ראש הממשלה. "אגיב על ההחלטה הפוזה על פי שיקול דעתי ומצפוני".

בשעה 1 אחר חצות העיר בגין את וייצמן משנתו. הוא טילפן אליו מבית ההארחה של הבית הלבן ובישר: הישגתי לך את המנוע

ואכן, דבריו של סדן היו חדים כתער. "אין הערכה כלכלית מסודרת", טען, "זו הערכה אינטואיטיבית. המטוס (המומלץ על ידי עברי וגידור), הוא יקר חזק וטוב יותר לעומת המטוס האחר (מנוע וייצמן). וזוהי בעיה של כלל הצבא ושל תקציב המדינה בכללו. גם אין סיכוי לשווקו לחו"ל. בכלל לא נעשה מחקר שווקים".

השיווק לחו"ל, טען עברי, אינו תלוי בגורל המנוע אלא בהרשאה עקרונית מארה"ב. תוך פולמוס עם עברי וגידור טען סדן, כי לא מצא איש במשרד האוצר שיידע לקבוע איזה מנוע טוב יותר. הדבר, פשוט, לא נבדק עד הסוף. יש לקחת פסק זמן ולבדוק את הנושא מנקודת ראות משקית.

■■■

שר האוצר דאז, ארידור, טען כי לא היה מספיק בירור מוקדם בין מערכת הביטחון לאוצר בקשר למנוע השני. לדבריו, סיכויי הייצוא של מטוס עם המנוע השני קלושים ביותר, ובכך מקטינים

עזר וייצמן: הזמנתי אלי את מפקד חיל האוויר, ו"רחצתי" אותו
דוד עברי: אני לא זוכר שום "רחיצה"

את האפשרויות של תקציב הביטחון. ארידור טען גם, שעל חיל האוויר היה להציג את שני הדגמים, וכבר בכבר לבדוק את ההבדלים בינם לבין האפ.16.

בגין לארידור: "עוד לפני שהיית שר אוצר הוחלט עקרונית כי נייצר מטוס 'לביא' ישראלי עם מנוע אמריקני, כאשר הבנייה והעבודה יהיו ישראליים".

ארידור: "אז השיקולים הם לא רק איכות הביצוע של חיל האוויר, אחרת לא היה צריך לדון על זה כלל. איכות הביצוע יכולה להיפתר גם על ידי אפ.16. בעצם ההחלטה נלקחו בחשבון בצדק גם שיקולים כלכליים".

בתגובה לדברים הציע סגן שר הביטחון, מרדכי ציפורי, לתת שהות של שבועיים עד חודש, כדי לגבש עמדה.

מול המנוע המוצע על ידי חיל האוויר והתעשייה האווירית עמדה קואליציה של מתנגדים מתוך מערכת הביטחון והאוצר. אבל בגין הודיע באורח פסקני: "אני לא מסכים לשום דחייה, אפילו לא לשעה אחת נוספת". ניכר היה בו שהוא רוגז על תהליך קבלת ההחלטות עד כה, אחרי שנתן אורכה של ארבעה חודשים להכנת כל ההערכות.

בגין: "בעניין מבצעי אי אפשר לנהוג בהמלטיום, לעמוד על חכמה ולדבר שזה רק מלים, מלים, מלים. אנו צריכים מעשים. העניין הזה בורר. ארבעה חודשים חלפו והים תיפול ההכרעה. מפקד חיל האוויר הביע דעתו בעניין הנוגע לו, לחיל, למפקדים ולטייסים. האם אנו צריכים להתנגד לו? האם אנו זכאים וצריכים לעשות זאת? תשובתי ללא היסוס, שאנו לא צריכים.

"חיל האוויר יודע מה דרוש לטייס הישראלי כדי שיוכל להתמודד עם האוייב. הבעיה כאן היא לא כלכלית ולא חברתית. כמובן, הכל מעורב. כאשר מוציאים כסף זו כלכלה, וזו יכולה להיות בכ"ף או בק"וף. הבעיה היא, איך לעמוד בפני האוייב ביעילות. אם מפקד חיל האוויר ועוזריו אומרים שלפי הערכתם טוב יותר יהיה שיהיה מנוע מסויים, האם אנחנו רשאים ויכולים לא להתחשב בדעתו? בשביל זה יש ממונים עליו. לא שמפקד חיל האוויר מכתיב לי את התוכן של ההכרעה, אבל אני חושב שכך צריך לנהוג במציאות.

"ההכרעה שלי היום היא מנוע (שהומלץ על ידי התעשיה האווירית ועברי). היה בירור בין משרדי האוצר והביטחון, והיום היה בירור. מה ייעשה במשך שבועיים נוספים אינני יודע. יהיו עוד המלטיום (דיבורים)".

ואז פנה בגין לעברי, מפקד חיל האוויר: "זה המנוע, גשו ללא דיחוי לעבודה".

זמן מה לאחר הדיון העיר סדן: "בגין, באופיו לא היה מפא"יניק, לאנשי מפא"י היתה חוכמה משלהם בנושאים כאלה.

אילו היה כוח, היה נותן לי שהות של שבועיים. הוא היה יוצא בסדר, כי נענה לאנשי הכלכלה, ואני, בפרק זמן כזה לא הייתי יכול לעשות דבר. לכן מלחמתי לדחייה היתה בעצם על העקרון, שלא יעבירו החלטה מבלי לשמוע את דעתנו".

בעוד שאנשי הכלכלה טענו שיש השלכה כלכלית מרחיקת לכת למנוע המומלץ על־ידי התעשיה האווירית וחיל־האוויר, טען עברי, בהסתמך על דו"ח של מערכת הבטחון, כי ההפרש הוא בסך הכל בין ששה אחוזים. גם היום נותרה בעינה המחלוקת בין מצדדי שני המנועים. כך גם כמעט לגבי כל נושאי הלוואי האחרים המרכיבים את סיפור ה"לביא".

★

פרק שני ואחרון – בשבוע הבא

פרס: מחכה לברכת רבין

השבוע נפגש שמעון פרס עם כל הנוגעים ב"לביא": שר הביטחון, רמטכ"ל, נציגי התעשייה הצבאית, ושרים משני המחנות. בלילות היה אוסף מעל שולחנו את ערימות המסמכים ופורש לביתו כדי לקרוא את החומר ולגבש הצעה.

פרס מעיד על עצמו, בסיכומו של השבוע, כי הלבטים שלו הם סביב השאלה, איך ניתן להביא את ההצעה לממשלה ולגבש סביבה הסכמה רחבה: "מי שאיננו מתלבט, הוא אדם שצריך לבדוק את עצמו".

● למעשה אתה מציע לתת למשרד הביטחון ולצה"ל מטוס כפוי. הם אינם רוצים בו.

אני לא מציע ללכת ולעשות דבר כפוי. אנחנו לא מציעים לייצר לביא. הקושי הוא שאנחנו נמצאים באמצע הדרך וצריך לקבל החלטה אם להמשיך או להפסיק. אני מחפש מוצא שיענה על כל ההיבטים. אני לא מחפש נצחונות. אני מחפש פתרון שיהיה מקובל על שר הביטחון. אני לא מוציא מכלל אפשרות, שדבר כזה הוא אפשרי ואם ההצעה תהיה בשלה עד לישיבת הממשלה הקרובה אביא אותה להצבעה.

● האם תציע להטיל מיסים חדשים?

ראיתי כל מיני פירסומים כאלה בעיתונים. אני לא מציע מיסים. אני מציע להקים ועדת שרים בהשתתפות שר האוצר כדי לבדוק מקורות מימון. יש הרבה אפשרויות. יש הצעה מעניינת של השר שחל להטיל מס על הדלק, שמחירו בארץ הוא מהנמוכים בעולם. יש הצעה של הורוביץ למכור חברות ממשלתיות. אני לא מוכן להתחתן עם אחת מהם לפני בריקה רצינית. חוץ מזה רמת החיים עלתה ב־14 אחוזים. ואני שואל את עצמי איזה אסון היה קורה אם היתה עולה רק ב־12 אחוזים. אני אציע איפוק ברמת החיים.

● חבריך השרים תוקפים אותך קשות ומבקרים את התחברותך לשמיר.

אני לא מרגיש שמותחים עלי ביקורת, פרט אולי לשר אחד או שניים. ויצמן אמר שהגנבתי הצעה? מה זאת אומרת הגנבתי? לו מותר להציע הצעות ולי אסור?

גם האנשים הקרובים לו ביותר אינם יודעים מה בדיוק פרס "מבשל". אומרים, כי הוא משחק עם הקלפים קרוב מאוד לחזה. פרס מוטרד מעמדתה הנחרצת של ארצות־הברית נגד ואומר: יש להתחשב בדעתה, אם כי ההחלטה בסופו של דבר היא החלטה ישראלית. יותר מכך, הוא היה רוצה להשיג הסכמה משר הביטחון בו הוא מכיר כבעל הסמכות וכבעל האחריות בכל הנוגע לביטחון. הוא לא יגבש הצעה שתהיה מנוגדת לדעת רבין. פרס מודאג גם מההשלכות על המשק אם ימשך הפרוייקט. זאת אולי הסיבה שבימים האחרונים שמעו אותו אומר, כי יש בזבוז נוראי במשרדי הליכוד, בעיקר במשרד המסחר והתעשיה ובמשרד הבינוי והשיכון.

פרס אסף נתונים וגילה שמשרד התעשיה והמסחר השקיע מיליוני דולרים במבני תעשייה בהתיישבות, רובם בשטחים ועתה עומד לקום מבנה תעשייתי מעבר לקו הירוק בהשקעה של שבעה מיליון דולר. מעיניו של פרס גם לא נעלם ההסכם שערך הליכוד עם התחיה וכו הבטחה להזרים כספים להתנחלויות. אבל השיקול המרכזי בדרכו להחלטה יהיה השיקול של התעשייה האווירית, הוא הקים אותה ולה הוא שומר אמונים.

"אין בעייה של תעסוקה לעובדי התעשייה האווירית. הבעיה היא איך לשמור על הרמה הטכנולוגית ועל ההישגים החשובים שהושגו".

בשיחות פרטיות מדבר פרס על הצביעות של אלה שמשכו שנים את עניין הלביא ועכשיו בורחים מהחלטה. הוא מודה, כי בדרך ללביא נעשו שגיאות גדולות. הוא גם יודע שקיימת אפשרות שעד שהלביא יכנס לפעולה הוא עלול כבר להיות מטוס מיושן.

על פי תפיסת העולם שלו, ישראל חייבת להשען על פיתוחה המדעי והתעשייתי כדי שיעלה שיעור קומתה על מימדי אדמתה. בימים אלה של לבטים קשים, הוא איננו יכול לשכוח איך התנגדו לו כאשר דחף את התעשייה האווירית קדימה בשנותיה הראשונות, עד אשר "הפיל הלבן" הופיע בדמות חיה מאולפת ומועילה המסוגלת להביא תוצאות מרובות, היא הפכה לחי הנושא את עצמו ונושא על שכמו חיים".

■ אורלי אזולאי־כץ

הורים למען חינוך אפור

הורים שאינם מרוצים ממה שלומדים ילדיהם במסגרת החינוך הפורמלי, מוכנים לשלם 70־90 שקל בחודש, ולהעשיר את תוכנית הלימודים • האם נוצר בארץ חינוך לעניים וחינוך לעשירים? • לא – יש הורים מעורבים יותר ומעורבים פחות

שיעור לצילום: „כל ילד נולד עם פוטנציאל וכל מה שעושים, כדי לממש אותו, מבורך"

מאת
נחמה דואק

למה קוראים לזה חינוך אפור? מתפלא מנכ"ל משרד החינוך. אפור ודאי שאיננו, כי הוא נעשה לאור היום, בגלוי ובתמיכה מאסיבית, כספית ואירגונית, של משרד החינוך והרשויות המקומיות. קיראו לזה תוכנית לימודים נוספת, כפי שקובע החוק, מציע ד"ר שושני.

יצור הכלאיים הזה, המכונה „חינוך אפור", אינו אלא תוצאה ישירה של הקיצוצים הרבים במערכת השעות בחינוך היסודי והעל־יסודי. הורים, שאינם מרוצים ממה שמקבלים ילדיהם במסגרת החינוך הפורמלי, או שמעדיפים שילדיהם ילמדו עד שעה 2 בצהרים במקום עד 12, מוכנים לשלם 70־90 שקל לחודש, עבור שרות זה. הרבה יותר זול מבייבי־סיטר. במסגרת השעתיים הנוספות, יקבלו הילדים שיעורים שאינם כלולים, ברוב המקרים, במערכת הלימודים הרגילה. מדובר בעיקר במקצועות שהוצאו ממערכת השעות.

בשש השנים האחרונות קוצצה תוכנית הלימודים במערכת החינוך היסודית ב 28.5 אחוז שהם 200 אלף שעות. בחטיבות הביניים קוצצו 22.5 אחוז משעות הלימוד – 30 אלף שעות. מספרים אלה אינם כוללים את הקיצוצים בשנת הלימודים הנוכחית – פחות שעת לימודים בכיתה ב' ופחות שעתיים בכיתות ד'. מספרים אלה משדרים מצוקה.

ילדי „דור המדבר"

בישראל קורה היום תהליך הפוך ממה שהיה עד כה. מאז קום המדינה, קיבלה מערכת החינוך תקציבים גדולים והמדינה היפנתה משאבים כספיים רבים לכיוון זה, גם מתוך מטרה להשקיע, במה שכינה דוד בן־גוריון, „דור המדבר". אומנם הוא לא האמין בבני דור זה, אלא בילדיו, אבל ההשקעות היו גדולות. באחת התקופות הקשות למדינה ישראל, שנות הצנע של תחילת שנות ה־50, חוקקו את חוק לימוד חובה חינם. מהמתקדמים בעולם. באנגליה, למשל, יש חוק לימוד חינם, אך הוא אינו חובה.

עד לפני מספר שנים לימדו בבתי הספר, בין השאר, חקלאות, יסודות המוסיקה, יסודות האמנות ומלאכת־יד. המחשבה היתה – ניתן לילדים את היסודות, כך שגם אם לא יעסקו בכך יותר לעולם, יהיה להם מושג. רעיון יפה ומועיל. מי אינו זוכר את זר הצנוניות או ראשי החסה והכרוב, שהבאנו בגאווה הביתה, הישר מערוגת בית־הספר. ירקות שזרענו, דישנו ועקבנו אחרי צמיחתם.

יש הורים שרוצים להעביר את החוויה הזו לילדיהם. תמורת התענוג הם מוכנים לשלם.

יש אולי עוול בהצגת הדברים כנושא כספי בלבד. היום ההורים מגלים עניין ומעורבות גדולים הרבה בנעשה במערכת החינוך מאשר אי פעם בעבר. רוצים שילדיהם יקבלו את הטוב ביותר. את האינפורמציה הרבה ביותר. שיצאו לחיים עם מטען עשיר ומגוון ולא בהכרח אותו מטען שהחליטה עליו ועדה פדגוגית במשרד החינוך.

משרד החינוך אומנם תומך, אך מחוסר ברירה. ד"ר שושני, מנכ"ל המשרד מזה שנה וקודם לכן מנהל מינהל החינוך בתל־אביב שבמסגרת זו הקים שני בתי ספר אליטיסטיים – בית ספר לאמנויות ובית ספר לטבע ולסביבה, מעודד את יוזמת ההורים בעיקר בגלל המעורבות. למרות שהורה לקצץ השנה שעות לימוד הוא נזעק:

„חינוך זה במסגרת אחריות המדינה לתושביה. בכל המדינות הנאורות רואים בחינוך חינם, מטרה עליונה. אוי ואבוי לנו אם נמשיך להידרדר. נעלמו כל ההעשרות במערכת החינוך. הקיצוצים מצביעים על כיוון חמור מאוד. אך, אני צעקתי כבר מספיק. כל פגיעה נוספת בחינוך היא פגיעה ישירה במדינה.

ביכולת שלה להתמודד מבחינה טכנולוגית, במדע, ספרות, אמנות ותרבות. יש לי רושם, שהמדינה, מתוך שאננות, מוכנה לוותר על השקעה בעתיד".

עלונים בתיבות הדואר

„הכל החל לפני ארבע שנים. היינו ארבעה זוגות מרמת־אביב. הילדים שלנו היו עדיין קטנים, אפילו לא בגיל חינוך טרום חובה. הגענו למסקנה שמערכת החינוך במצב קשה. החלטנו להתארגן ולהקים מערכת ליד בית־הספר, שתעשיר את הילדים שלנו. משך חודשים הפצנו עלונים בתיבות הדואר. הזמנו את ההורים לפגישות, שבהן הסברנו את הבעיה ואת הפתרון, כפי שאנו רואים אותו".

דבריו של צבי רמות, קיבוצניק לשעבר ועוזר גזבר הסוכנות היהודית בהווה, שעומד בראש עמותת ההורים שליד בית־ספר אילנות ברמת־אביב.

„נפגשנו גם עם ד"ר שושני, שהיה אז בתפקידו הקודם בעירית תל־אביב. הוא נתן לנו את מלוא הגיבוי והעזרה. בתחילת הדרך ביקשנו להקים בית ספר בערכי תנועת העבודה, ערכים שבהם אנו מאמינים, אך קם קול צעקה. ויתרנו על זה, לפחות בשלב זה.

„לאחר מכן החלו ההורים להתארגן. הקמנו מערכת שגובה מכל הורה 85 שקלים בחודש. יש גם ועדת הנחות וכן תשלום מדורג להורים שיש להם יותר מילד אחד בבית־הספר.

„במסגרת העמותה, שאנו מנהלים עם רואה חשבון, תיק במס הכנסה וכל השאר, אנו מעסיקים 35 מורים שלהם אנו משלמים 10־15 שקלים לשעה. סך התקציב השנתי שלנו מגיע ל־300 אלף שקל.

„אנחנו משתפים פעולה עם הנהלת בית הספר, שיושבת איתנו כוועדה שקובעת איזה מורים ילמדו בשעות הנוספות. יחד עם זאת, אנו נתקלים ביחס מסוייג מצד המנהלת, שלדעתי, אולי חוששת מהכוח שאנו הולכים וצוברים, כוח שמאיים על ההגמוניה שלה.

„יצרנו קשר עם עמותות בבתי ספר אחרים, ויחד קבענו את המחירים לשעת הוראה. הסיבה – המורים החלו לספסר בשעות. היו הולכים לבית־ספר אחר ואומרים שכאשר נתנו להם יותר. יצרנו „קרטל הורים" שמנע מהם לעשות זאת. יש מחיר קבוע ומי שרוצה מלמד. במסגרת זו אנחנו מלמדים חקלאות, אמנות, מבקרים במוזיאון תל־אביב והארץ, נותנים שעות מוסיקה וספורט.

„חקלאות, לדוגמא. קיבלנו מהעירייה שטח אדמה בגודל שני דונם. ההורים מימנו הובלת משאיות עם עפר והילדים מגדלים.

„אנחנו גם מקיימים פעילות קהילתית עם בתי הקשישים ומעון העולים המקומי, בית ברודצקי. העירייה עוזרת לנו בתקציב. השנה העבירה לנו באמצעות המתנ"ס העירוני 'ביכורי עתים' 30 אלף שקל, שהם עשרה אחוז מהתקציב שלנו. אגב, ההצעה שהועלתה שהרשות המקומית תנהל עבורנו את המורים, אינה מקובלת עלינו. בעבר ביקשנו זאת, והם דרשו 10 אחוזים מהתקציב כדמי ניהול. אנחנו מנהלים זאת בשלושה אחוזים בלבד. אם הם יסכימו לנהל זאת בסכום הריאלי, בבקשה".

רמות מבקש להביא למצב, שאירגון ההורים הארצי הוא זה שיקים עמותה מרכזית שתקיף את כל בתי הספר בארץ שפועלים בדרך זו. משה מזרחי מסרב. למה לו כאב ראש. הוא מעדיף שהרשות המקומית תיקח זאת על עצמה.

בארץ פועלים כ־70 בתי ספר קהילתיים במתכונת זו. ישנם בתי ספר נוספים שאינם נחשבים לבתי־ספר קהילתיים, אולם ההורים מוסיפים שעות לימוד. לעתים יוסיפו גם לשעות לימוד הכלולות במערכת הלימודים, כמו אנגלית וחשבון.

צבי רמות: „לכך אנו מתנגדים. לא ניכנס למערכת הפורמלית. לדוגמא, יש בעמותה שלנו ויכוח – יש שמבקשים לתת שיעורים בצרפתית, כי ילדינו ימשיכו ללמוד ב'אליאנס'. ועד העמותה מתנגד. אם נסכים, ניצור פתח להכנסת מקצועות נוספים. אם צרפתית כן, מדוע לא אנגלית, ערבית, חשבון ועוד".

נילי, אם לילד בכיתה א', בבית הספר „אילנות" המפעיל תוכנית לימודים נוספת: „אני באה לעשות השוואה בין הדרום לצפון.

ואחרים מקבלים העשרה במתנס"ים. 25 שנה נתנה המדינה. היום לא נותנים עוד וזה מביא ל'חינוך אפור'. איני רואה בכך כל רע".

ביום רביעי השבוע התכנס פורום מכובד, כדי לדון בחינוך האפור. הדיון כונס על פי דרישתו של יו"ר אירגון הורים מרכזי, משה מזרחי, שרואה בעמותות ההורים שמפעילות את תוספת שעות הלימוד, סכנה. בדיון השתתף גם מנכ"ל משרד החינוך וכן ראשי המרכז לשלטון מקומי, ראשי ערים ויועץ שר החינוך לעניינים פדגוגיים, דב גולדברגר.

שעה ארוכה דיברו על בקבוקי שתיה קלה וכריכים עם גבינה צהובה. דיון תרבותי. עקר כלשהו. היו בעד והיו נגד. בסך הכל כולם מברכים על התופעה, אם כי מבקשים שיוכנסו שינויים.

בית הספר לאמנויות בתל־אביב נערך לעדלאידע: כל פגיעה נוספת בחינוך היא פגיעה ישירה במדינה.

השאלה החמורה ביותר בכל הנוגע ל„חינוך האפור" היא – האם נוצר בארץ חינוך לעניים וחינוך לעשירים?

משרד החינוך משיב, שאין לעצור בעד שיפור הפוטנציאל של הילדים ואם להורים יש כסף, הם יעשו זאת בבתיהם אם לא יתנו להם לעשות זאת במסגרת מסודרת בבית־הספר. ההורים טוענים, שהרשות המקומית מקצה סכומים נכבדים לשכבות הנחשלות ומשלימה שם את שעות ההעשרה, שבבתי ספר אחרים משלמים עבורם ההורים.

מעורבות שכבות המצוקה

„לא זו הבעיה", אומר יאיר לוין, מנהל מינהל החינוך בעיריית תל־אביב ולשעבר מנהל מחוז המרכז במשרד החינוך. „הבעיה היא איך מביאים למעורבות גדולה יותר של ההורים. בתל־אביב, לדוגמא, מקבלות שכונות המצוקה לא פחות ואולי יותר מהעשירים, כולל תוספת ההורים. לצערי, יש זהות בין שכבות מצוקה לבין עדות המזרח. הבעיה הולכת ונפתרת, אך עדיין קיימת. אני מאמין שבתוך 15 שנה לא תהיה בעיה עדתית מבחינת ההשכלה.

„בשכבות המצוקה יש פחות מעורבות של ההורים וכאן טמונה הבעיה. ככל שהשכלת ההורים גבוהה יותר, עולה מעורבותם בחינוך ילדיהם. אנחנו מנסים להתמודד עם זה ולהביא למעורבות רבה יותר מצדם. אני מאמין שכל ילד נולד עם פוטנציאל וכל מה שעושים, כדי לממש אותו, מבורך. אם עמותה יכולה לעשות זאת, זה עדיף על אי קיומה של העמותה. לכן, לא נתנגד אלא נעודד. זהו טבעו של עולם, שהורים חזקים ועשירים מעורבים יותר ורוצים את הטוב עבור ילדיהם. אין טעם להילחם, מאחר והם יפנו למוסדות חוץ־מימסדיים שעליהם תהיה לנו פחות שליטה".

לדעתי, גם הם יכולים להתארגן ולא להמתין שמישהו יתן להם. אחרי הכל, 80 שקל לחודש זה יותר זול מאשר להחזיק מטפלת. כל מה שאנו מבקשים זה להחזיר עטרה לקדמותה. מנסים להשפיע מעט על בית הספר, כדי שהילדים יקבלו את מה שאנו פעם קיבלנו. שלא לדבר על רמת המורים. אנחנו מעורבים. מרגישים טוב עם זה. עוזרים לקהילה ומחנכים את הילדים להיות אזרחים טובים יותר".

יו"ר אירגון הורים מרכזי, משה מזרחי: „העמותות תופסות את מקום המדינה בחינוך. אני פוחד שהגולם יקום על יוצרו. היום הם רק רוצים שעתיים ביום ומחר יבקשו לנהל הכל. כמו כן, נוצרים פערים עוד יותר גדולים בין השכבות הנחשלות לביניהם. חייבים להפסיק זאת. המדינה חייבת בחינוך, אלא אם כן למשרד החינוך יהיה אומץ לקום ולומר שאין לו כסף לחינוך חינם, ואז זו כבר אופרה אחרת. כל עוד הם לא אומרים זאת, חייבים לתת לכולם במידה שווה".

דיון תרבותי ועקר

אבינועם קוסובסקי, צייר, אב לבן בגיל 15: „אני בעד העמותות ואעודד אותן, אבל שמשרד החינוך לא יתפוס על זה טרמפ. זה לא במקום משרד החינוך, אלא כתוספת. צריך להשקיע בילדים מה שיותר ואולי ההזדמנות זו להפסיק את הלביא ולתת לחינוך, שבעוד 20 שנה יביא לפיתוח 'לביא' משוכלל עוד יותר".

טוב או רע? אפור או ורוד?

„אני לא יודע מה זה אפור", אומר מנכ"ל משרד החינוך, ד"ר שמשון שושני, „אני מעלה השערה שברגע שקיצצו ממערכת החינוך שעות שנגעו לצד הריגשי – אמנות, מוסיקה – חשו ההורים חסר וביקשו למלא את החלל. בעלי יכולת עושים זאת שלא במסגרת בית־ספר

הבעיה העיקרית שמציקה למשה מזרחי, יו"ר אירגון ההורים, אינה העובדה שמקצצים שעות. הוא אינו מתכוון להוציא את ההורים לרחובות, כדי להפגין. זאת הוא אומר יעשה בשנה הבאה אם ימשיכו לקצץ. מזרחי טוען שהוא נגד עמותות הורים, משום שבכך הן הופכות למעסיקים, מה שמחייב אותם לפתוח תיקים במס־הכנסה, ביטוח לאומי ולהעסיק רואה חשבון.

לדבריו, רוב ההורים שמקימים עמותות להארכת שעות הלימודים, אינם מודעים לצדדים החוקיים של הבעיה. נגד זה הוא יוצא. בסיכום יוחלט, בין היתר, להמליץ שהעמותות לא ישלמו ישירות למורים שמועסקים בעמותות, אלא באמצעות הרשות המקומית.

יועץ שר החינוך, דב גולדברגר, טוען שעמותות ההורים מביאות לחידוש הזרמים בחינוך. אותם זרמים שבוטלו על ידי דוד בן־גוריון בשנות ה־50. מאז נותרו בתי הספר הממלכתיים והממלכתיים־דתיים. המסגרת הזו נפרצה עוד קודם להקמת עמותות ההורים. לפני כשלוש שנים הוקם בירושלים, בקטמונים, בי"ס על־אזורי, בערכי תנועת העבודה. בתל־אביב פועל בית ספר כזה, א.ד. גורדון, עשרות שנים.

גולדברגר מציין שבשנים האחרונות יש לחץ מתמיד למסגרות חדשות וכהן תלי"י (תגבור לימודי יהדות), נעם וערכי תנועת העבודה. גם ח"כ מיכה רייסר, דורש להקים בית־ספר בערכי התנועה הלאומית. גולדברגר חושב שמעורבותם של ההורים תביא לחידוש תופעת הזרמים.

עם זאת, בדיון הוא נשמע פחות בוטח ואמר: „יש היום מעורבות ברוכה של ההורים. מעורבות זו מקבלת צביון שונה ממה שהכרנו. זה לברכה למערכת, להורים ולתלמידים. עד עתה דיברנו עם ההורים רק כשהיה משבר. יש להמשיך בקשר, אך למסור אותו!"

אם בצפון תל־אביב: „איני באה לעשות השוואה בין הדרום לצפון • לדעתי, גם הם יכולים להתארגן ולא להמתין שמישהו יתן להם • אחרי הכל, 80 שקל לחודש זה יותר זול מאשר להחזיק מטפלת"

יו"ר אירגון הורים מרכזי, משה מזרחי: „העמותות תופסות את מקום המדינה בחינוך • אני פוחד שהגולם יקום על יוצרו • היום הם רק רוצים שעתיים ביום ומחר יבקשו לנהל הכל"

מנכ"ל משרד החינוך והתרבות, ד"ר שמשון שושני: „25 שנה נתנה המדינה. היום לא נותנים עוד וזה מביא ל'חינוך אפור' • איני רואה בכך כל רע"

„בתל־אביב, לדוגמא, מקבלות שכונות המצוקה לא פחות ואולי יותר מהעשירים, כולל תוספת ההורים • יש זהות בין שכבות מצוקה לבין עדות המזרח • הבעיה הולכת ונפתרת, אך עדיין קיימת"

„יצרנו 'קרטל הורים' שמונע מהמורים לספסר במחירים • יש מחיר קבוע ומי שרוצה מלמד • במסגרת זו אנחנו מלמדים חקלאות, אמנות, מבקרים במוזיאון תל־אביב והארץ, נותנים שעות מוסיקה וספורט"

„במסגרת העמותה, שאנו מנהלים עם רואה חשבון, תיק במס הכנסה וכל השאר, אנו מעסיקים 35 מורים שלהם אנו משלמים 10־15 שקלים לשעה. סך התקציב השנתי שלנו מגיע ל־300 אלף שקל"

בארץ פועלים כ־70 בתי ספר קהילתיים במתכונת זו. ישנם בתי ספר נוספים שאינם נחשבים לבתי־ספר קהילתיים, אולם ההורים מוסיפים שעות לימוד. לעתים יוסיפו גם לשעות לימוד הכלולות במערכת הלימודים, כמו אנגלית וחשבון.

אירגוני המורים: הכתובת על הקיר

אירגוני המורים לא יעברו לסדר היום על תופעת עמותות ההורים.

מזכיר הסתדרות המורים, יצחק ולבר, אומר שהוא מכין הפתעה. עדיין לא מפרט. לא, הוא לא ישבית את מערכת הלימודים, אך יביא לכך שבשיתוף פעולה עם מנהלי בתי־הספר, לא יאפשרו להורים לפעול במסגרת בתי־הספר.

הוא רואה את הנושא בחומרה רבה. „זה עומד לגרום לבעיות חמורות במישור החינוכי והחברתי. העמותות קמות באזורים מבוססים. באזורים אלה יש רוב אשכנזי ומתפתחת תופעה של בתי ספר לאשכנזים ובתי ספר לספרדים.

„כאיש חינוך זה מקומם אותי ומדאיג אותי. מאז קום המדינה ניסו לחזק את הקונסנסוס. משרד החינוך נוקט במדיניות של טיפול בחזקים ובמוכשרים והם אינם רואים את הכתובת על הקיר. אנו עומדים להתעורר בוקר אחד ולגלות הקצנה עדתית שתהיה גרועה מהקצנה דתית וגרועה מהיחסים בין יהודים לערבים".

ולבר יוצא גם נגד טענת אנשי משרד החינוך, כאילו שהם והרשות המקומית משלימים באזורי המצוקה את שמקבלים ילדי ה„שמנת". ולבר מכנה זו „הטעיית הציבור". „לא נותנים כלום, הוא אומר, ומעלה בקורה נוספת – ביטוח הילדים. מי נושא באחריות אם קורה משהו לילדים בשעות שבין 12־2. לעת עתה לאיש אין תשובה.

סליחה

טמפו - תעשיות בירה מבקשת את סליחת הציבור על המחסור בבירה מכבי, גולדסטאר ונשר בבקבוקים בלבד.
מפעלי טמפו-בירה ערוכים לייצר את המשקאות, אך יצרן בקבוקי הזכוכית לא עמד בהבטחתו לספק את הבקבוקים.
אנו מתנצלים על המחסור הזמני בבקבוקים בלבד ומודיעים כי אין כל מחסור בבירה בפחיות.

עמכם הסליחה.

טמפו - תעשיות בירה
יצרני בירה ומשקאות קלים

טמפו

צמד־חמד, זוג יונים

מאת אורלי אזולאי־כץ

שמיר ופרס דיברו כמעט בלחש, אבל שרים אחרים הצליחו לשמוע את תוכן הדיאלוג ביניהם. היה זה בישיבת הממשלה ביום ראשון, דקות אחדות לאחר שמזכיר הממשלה, אלי רובינשטיין, העביר לראש הממשלה פתק ובו תוצאות חזויות של ההצבעה.

שמיר: נדמה לי שהמצב לא טוב.

פרס: לי דווקא נדמה שיש רוב בעד הלביא.

שמיר: נדמה לי שאתה טועה. לא כדאי לקחת צ'אנס. נראה לי שלא כדאי להצביע.

פרס: כנראה שאתה צודק.

יצחק שמיר ושמעון פרס שלא הצליחו להסכים ביניהם על דבר אחד עקרוני במהלך שנות קיומה של ממשלת האחדות, יצרו לפתע חזית פוליטית משונה: יצחק שמיר נגד השר הבכיר שלו, שר האוצר, ושמעון פרס, נגד השר הבכיר שלו, יצחק רבין. השניים אשר בתקופה האחרונה מיעטו לדבר ביניהם, הצליחו בתרגיל משותף למנוע הכרעה בממשלה בנושא הלביא, עובדה שקוממה עליהם את שני צידי הקשת הפוליטית.

בסביבתו הקרובה של פרס טוענים, כי מניעיו של שמיר מעוגנים בתחום הצר שבין גאוה לאומית על מטוס כחול־לבן, לבין חוסר הבנה בנושא כולו. בסביבתו הקרובה של שמיר מאשימים, כי פרס פועל רק משיקולים פוליטיים־אלקטורליים וכשהוא מדבר על המשך פרויקט הלביא, הוא מתכוון לקרוא לעובדי התעשייה לקלפי.

אולי כוונות שונות, אבל השבוע הם התייצבו כאיש אחד, והמערכת הפוליטית נזכרה איך רק לפני שנה־שנתיים נשטפה העיתונות בצילומי צבע ממטבחה של סוניה, כאשר שמיר, פרס ונשותיהם מסבים לארוחות צהריים. היה גם מי שנזכר בזוג פרס־שמיר כזוג המפויס. במשברי מודעי, גור, שרון, הם היו נפגשים לשיחה בארבע עיניים ומחליקים כל אבן נגף.

המשבר הרציני בין השניים נוצר כאשר שמעון פרס החל להריץ את נושא השלום ודיבר על ועידה בינלאומית. שמיר חזר לארץ מסיור בארצות־הברית וגילה, כי שעות אחדות לפני כן יצא מ"מ למצרים. סצינת הברוגז עלתה לכותרות. השנים לא התייעצו זה עם זה, לא מסרו דיווח, אפילו לא טלפוני. יצחק שמיר אמר שוועידה בינלאומית זה ההובי של פרס ופרס החזיר, כי ההובי של שמיר זה להגיד נייט.

בשיחות פרטיות הירשו השניים לשחרר מעט מלשונם. בתיקשורת הם הקפידו לומר, כי היחסים ביניהם קורקטיים, אבל במפגשים פרטיים היה מי ששמע את שמיר אומר: „האיש הזה, פרס, לא מסוגל להבין שהוא מספר שניים. זה גורם לו לסבל אישי עמוק".

פרס על שמיר: „האיש הזה שמיר לא מסוגל לעמוד בראש הממשלה, אני לא מבין איך נתנו לו לנהל את העניינים".

בימים הראשונים לממשלת אחדות, למרות החשדנות ההדדית, הישוו את הזוג המוזר הזה של הפוליטיקה הישראלית, כמי שנוסעים בספינה רעועה בים סוער. גורלם בכרך זה בזה.

זוכרים ששמיר איחל לפרס כישלון בשיחות השלום? זוכרים שפרס אמר ששמיר לא מסוגל לנהל את העניינים? השבוע אחרי הסתודדות אינטימית בישיבת הממשלה, מנעו יחד הכרעה בנושא הלביא. שידוך אד־הוק

פרס ידע, כי ממשלתו תלויה בשקט שישיג מאגפי הליכוד ושמיר ידע שאם יתנהג יפה, יחזור לכסא הנכסף לאחר הרוטציה.

הרוטציה עברה בשלום, ויחד עמה גם התעורר לחיים נושא השלום. שמיר האשים את פרס, כי הוא מתנהג כאילו הוא ראש־ממשלה. כאשר פרס נפגש עם מנהיגי עולם כדי לקדם את הנושא, שלח לו שמיר איחולים לכשלון וסיפר בפומבי, כי הוא פועל ללא מנדט. פרס איבד את סבלנותו. בשיחות פרטיות מאוד שמעו אותו אומר, כי אם הוא היה עומד היום בראש הממשלה, לא היה קורא הבזיון עם הלביא. פרס, כמי שבישיבות ארוכות הצליח למצוא מכנה משותף בין הצדדים ולהשיג נוסחאות מקובלות, טען, כי שמיר לא עשה די כדי להביא להסכמה רחבה בנושא הלביא, ולמעשה לא התעניין בנושא בכלל. מסביבתו של שמיר נשמע הסבר אחר: פרס לא מפרגן לשמיר. הוא יודע ששמיר מצטייר כמציל התעשייה האווירית, והוא לא ישאיר אותו לבד עם הנצחון הזה.

כך או אחרת ראש הממשלה וממלא מקומו, אשר במשך חודשים ארוכים דיברו ביניהם רק כשזה היה הכרחי וגם אז בקיצור, מצאו לפתע שפה משותפת והתייצבו כאיש אחד להגן על הלביא.

מוכן לייצג אפילו את שריד

מאת ענת טל־שיר

— ממתי פרקליט דורש לזמן את הקליינט שלו (כהנא) ל'מוקד' בטלוויזיה?

זה לא שאני רוצה. הוא רוצה. אני מייצג אותו. בית המשפט העליון פסל החלטות של רשות השידור בעניין החרמת כהנא וסיעתו ובכך פתח את הדרך לשיתופו בתכניות מלל פוליטיות. ברגע שממשיכים לא להזמינו לתכניות פוליטיות, מפרים את פסק הדין ומבזים את רוחו. אם מחרימים את כהנא, סותמים גם את פיותיהם של 26 אלף בוחריו. היום מחרימים אותם ומחר, אמרתי לשופטי העליון, יחרימו סיעה אחרת של 100 אלף מצביעים.

אהרון פאפו, פרקליטו של כהנא דורש, לאחר שזכה בבג"ץ, להזמין את הרב ל„מוקד". פאפו: „עורכי מבט מתנקמים בי", וגם: „הם כמו צפרדעים מתנפחות שרק מקרקרות בביצה". וגם: „כהנא לא מסוכן, הוא השטן התורן"

– בהרכב שופטי העליון ישבו ברק, בך ונתניהו. מה אמרת לשופט בך?

הוא הרי שימש יו"ר ועדת הבחירות לכנסת, והוא עצמו התיר לסיעת 'כך' להופיע בשידורי התעמולה בטלוויזיה. אם לא קרה שום אסון כתוצאה מזה שהתיר שידורי תעמולה ל'כך', אין שום סיבה שימשך החרם הטלוויזיוני.

– מה זאת אומרת 'לא קרה שום אסון'?

מאז תשדירי התעמולה של 'כך', לא היו שום פרעות בערבים, לא עשו בהם פוגרום ואף ערבי לא נרצח.

– מה באירועי השבוע החולף מצדיק את הזמנת כהנא לאולפן הטלוויזיה?

ב'ערב חדש' סירבו המפיקים להתיר לאיש 'כך' להופיע בשידור לצד העיתונאי שפירסם את סיפור קייטנות נערי 'כך'. אם היה לי יותר זמן, ללא ספק, הייתי מוציא צו מניעה נגד השידור. עצם העובדה שהיה חרם על כהנא כמעט שלוש שנים, והחרם הוסר, כבר משמשת סיבה להזמנתו לטלוויזיה.

– כמה זמן אתה משמש פרקליטו של כהנא?

כשלוש שנים ואני מטפל אך ורק בנושאי הבג"ץ הזה והשלכותיו, לא בנושאים אחרים.

– אתה לא מרגיש שום אי נוחות עם לקוח כמו כהנא?

בשום אופן. אני תורם לדמוקרטיזציה של רשות השידור ואני ממש תורם לציבור. צחוק הגורל, שהאיש המושמץ ביותר בארץ, צריך לשמש חוד החנית לדמוקרטיה של השידור הממלכתי.

– אינך מוצא הגיון בהחרמת כהנא בכלי התקשורת הממלכתיים?

החרם על כהנא הוא סימפטומטי. בתיקשורת ובפוליטיקה יש תחושה שצריך שיהיה שטן תורן שאפשר יהיה להדביק עליו את כל הרע, ואחר־כך ישמש דחליל להפחדת יריבים פוליטיים. אם כהנא מוחרם, אז כל מי שהוא בדעות ימניות, ידביקו לו את הכינוי 'כהניסט' וכך יגרמו לדה־לגטימציה בציבור הישראלי. ואז יגיע זמן שרפול ויובל נאמן וגאולה כהן ומיכאל דקל – יבואו לפאפו ויבקשו שישמש פרקליטם מול רשות השידור, כי גם הם יוחרמו.

– אתה אינך סבור שכהנא מסוכן?

בכלל לא. הוא מדבר על טרנספר והדברים נאמרו בעבר הרחוק על־ידי זנגוויל וברל כצנלסון, ובשבועות האחרונים על־ידי גנדי ודקל.

– איזה חבר כנסת לא היית מייצג בשום אופן?

ששה מתוך 120 לא אייצג: הח"כים של רק"ח והרשימה המתקדמת. הן סיעות אנטי ציוניות ואנטי דמוקרטיות. את כל יתר 114 החברים, כולל יוסי שריד, אייצג אם התקשורת תסתום את פיותיהם.

– אומרים שאתה מנסה לתפוס טרמפ לכנסת על גב משפט סנסציוני של כהנא.

זו פשוט טענה שיקרית. אני לא טיפסתי על גבו של התיק. זכיתי בו מפני שאני מומחה לרשות השידור.

– מדוע לא צויין שמך בטלוויזיה בשידוריו על הבג"ץ?

זו שערוריה ציבורית. דוגמא לנקמנות אישית מצד עורכי 'מבט' שלא הזכירו ולו במילה את שמו של פאפו שנשא על גבו את המשא הזה. זו ונדטה פרטית, נקמה מתוקה וקטנונית ומבישה. הם אכלו את עצמם שמי שהטיף להם שש שנים בוועד המנהל לא להפלות פוליטיקאים – זכה בבג"צ. אם אמנון זכרוני היה זוכה בבג"צ, מיד היה מוזמן ל'מבט'.

– זה הכעיס אותך מאוד.

צפיתי את זה. הם כמו צפרדעים מתנפחות שרק מקרקרות בביצה ובטוחות שקולן הכי יפה בעולם. אילו הייתי נכשל בבג"צ, היו מזכירים את שמי בהנאה עצומה. אני רק יכול לומר, כמו קישון אחרי ששת הימים: סליחה שניצחנו. ■

אם עדי יורדת לתל אביב מי כבר נשאר בירושלים? מאחורי גבו של טדי ניתן לזהות את השלט לרמות אלון וגבעת שאול, שכונת־שיכון ואזור־תעשייה. מה כבר תעשה עדי בשבת בירושלים? תלך להפגנה בעד פתיחת קולנוע ותרדוף גייסות חרדים? טדי, גם הוא משועמם ביום שישי, ירד לכניסה לעיר, לא עלה על מכונית בשל נאמנותו לעיר ובשל שעת השינה המוקדמת שלו, אבל השתעשע שעה קלה עם הגולשים לשפלה ושב הביתה לרחביה. (תצלום: אם 77)

חייג קרמלין

מאת רוני שקד

יועצו המדיני של שמעון פרס, דר' נימרוד נוביק, צבר הרבה שעות של שיחות חשאיות עם הסובייטים. מדי פעם, בשנה האחרונה, נודע על פגישות בוושינגטון, פריז או בון, פגישות שאיש לא אישר את קיומן.

השבוע הפתיע שמעון פרס את חברי ועדת חוץ־וביטחון, כשדיווח על פגישה ארוכה – 10 שעות – שקיים נוביק עם נציגים סובייטיים בגרמניה. פרס לא גילה סודות מדינה – הסובייטים, הסתבר, לא התנגדו לפרסום. מי שהופתע היה דווקא ראש הממשלה, יצחק שמיר.

לפני שבועיים צילצל הטלפון בחדרו של דר' נוביק. המרכזנית הודיעה, כי ממתינה שיחה מהקרמלין: „נישמח לפגוש אותך בבניין השגרירות שלנו בבון", אמר לו ולדימיר טרסוב, סגן מנהל מחלקת המזרח התיכון והאחראי על הטיפול בסיכסוך הישראלי ערבי.

בשתיים בצהרים, כבר עמד נוביק בשער בניין השגרירות הרוסית בבון. „אחד הדיפלומטים המתין לי וביקש שאתלווה אליו. נכנסנו לחצר ומשם במכונית השגרירות אל החצר ומשרדי השגריר. השגרירות הרוסית בבון בנויה ממש כמבצר. מדשאות, מגרשי משחקים, פינות קמפינג ומגורים. הועברתי דרך דלתות חדרי ביטחון. הבניין ישן ויפה, מכוסה בשטיחים פרסיים וריהוט כבד. לקומה השניה, למשרדו של השגריר הובילו מדרגות עץ. בחדר המתינו לי ולדימיר טרסוב וסרגיי צ'שטקוב.

דר' נמרוד נוביק, יועץ מדיני, לא אכל קוויאר בפגישה עם הסובייטים בבון. הגישו, אבל הוא לא אוהב. „השיחה הייתה תרבותית. מהר מאד הורדנו ז'קטים ושיחררנו עניבות". אם ירצו להיפגש שנית – ירימו טלפון

טרסוב, צעיר כבן 40, נינוח ומדבר אנגלית רהוטה, מייצג דור חדש בדיפלומטיה הסובייטית. הוא בירך את נוביק והוסיף: „הפגישה איננה מוגבלת בזמן".

נוביק חייך: „הרבה זמן לא אוכל להשאר. העיתונאים הישראלים הזריזים יתחילו לרחרח ולשאול שאלות..."

טרסוב: „לא צריך לדאוג. אין צורך לשמור על חשאיות. נבהיר לכל מי שישאל, שזה דבר טבעי שבריה"מ מנהלת דיאלוג מדיני עם גורם מרכזי לתהליך השלום במזרח התיכון. השיחה היא פתיחה של תהליך. לא מדובר בפגישה חד פעמית".

וודקה רוסית לא הוגשה. המלצרים הביאו שלושה מיני קוויאר בתוספת מיץ תפוזים. „לא אכלתי. פשוט אינני אוהב קוויאר. הסתפקתי בקפה".

ארבע שעות נמשכה הפגישה הראשונה. „מהר מאוד הורדנו את הז'קטים ושיחררנו את העניבות. השיחה היתה באוירה תרבותית, אך לעיתים מלווה בקצת מתח".

פגישה נוספת נקבעה למחרת היום. הפעם הגישו עוגיות. לא היה קוויאר.

נוביק: „10 שעות דיברנו על היהודים, יחסים דיפלומטיים, ועידה בינלאומית, אש"ף, סוריה, ארה"ב. המתח עלה כשדיברנו על אש"ף והייצוג הפלשתינאי".

– האם עלה נושא המריבות בין שמיר לפרס בעניין הוועידה?

נוביק: „עלה, עלה"

– מה ההרגשה לגבי המשך היחסים?

„התרשמתי שמאוד חשוב לרוסים הדיאלוג והמעורבות בתהליך המדיני. הם בהחלט רואים קשר בין התפתחות התהליך המדיני וחידוש היחסים הדיפלומטיים".

– ומתי הפגישה הבאה?

„אם הם או אנחנו נרגיש, כי אנו זקוקים להשלמות לא נתבייש ליזום פגישה נוספת".

ואיך יוזמים פגישה?

דר' נוביק: „זה פשוט מאוד. רק להרים את הטלפון..." ■

אחרי שקיבל פסק זמן מעסקי הלביא קפץ ראש הממשלה לביקור ברומניה. בטיסת הערב של אל־על, ממש באותו יום בו שובשו חייהם של 2500 נוסעי החברה, ירד ראש הממשלה ממרומי המחלקה הראשונה אל העם אשר השקיע 500 שקל כולל מס, ויתר על סונסטה ונסע לקרפטים, ושוחח עימם על עניינים שוליים. ועידה? לביא? בחירות מוקדמות? המטוס נחת בבוקרשט בערך ב־10 בלילה. היה שם די שומם, והייתה אפלה, ושטיח פרסי, ותזמורת, וכולם מיהרו להיבלע בתוך צי המכוניות השחורות, שהתגלגלו לעבר בית־המלון לשנת לילה. אחר־כך כשמר ראש־ממשלה שוחח עם ניקולאי צ'אוצ'סקו, סיירה גברת ראש־ממשלה בין מפעלי אופנה, מרפאות ותצוגות אומנות, וראתה תורים לביסקוויטים, תורים לגבינות, תורים לביצים ותורים ללחם. „זה בגלל שאנחנו רוצים טרי", התנצלו רומנים, במדינה בה עולה ק"ג קפה 120 דולר והמשכורת הממוצעת עומדת על 180 דולר. „אבל חוץ מזה הכל בסדר", הם אומרים, „רק צריך לחיות בצד הנכון". אז אם אתה שם ומזכירים את השם ניקולאי, אל תשכח, וברומא, כמו שאומרים, תנהג כמו...הרומנים, ותמחא כפיים. (תצלום: לע"מ)

לא מתחרט

מאת רונית ורדי

האידיאולוג יושב בראש גבעה מיוערת, מאחורי שער ברזל גדול, מגיני דוד טבועים בו. השער פתוח. אתה יכול לחשוב על הגבעה הזו שהיא הרבה דברים, רק לא בית־כלא. בערב נושבת שם רוח קרירה, האור חיוור. אין שם כמעט אנשים, אין מוסיקה, אין טלוויזיה. אסור להכניס עיתונים. אסור להכניס נשים. הבניין מוזנח.

יהודה עציון, אידיאולג המחתרת היהודית, משתקם בישיבה בגבעת המורה. ממעט בקשר עם הנוכחים, לא משתתף בשעורים, קורא, מחפש עבודה. רפול מוכן לקלוט אותו בזיתים. עציון לא מעוניין ברפול

בבית־הכלא המוזר הזה יושבים 30 גברים צעירים. חלקם אסירים בפועל, חלקם אסירים לשעבר שלומדים מושגי יסוד בדת, בדרך לשיקום.

האידאולוג, איש המחתרת היהודית, יהודה עציון, ממעט בקשר עם אוכלוסיית הכלא. לא נכנס לשיעורים, לא לומד ולא מלמד. יושבי הכלא אינם פרטנר מתאים לעבודת החשיבה שהוא עושה מאז נאסר.

מה יותר נורא, שאלו אותו, היעדר העיתונים או האטמוספרה החברתית בגבעה?

אלה שני צדדים של אותה מטבע, הוא ענה.

היית מעדיף את פרופסור ליבוביץ על פניהם, שאלו

ודאי, הוא ענה.

אבל יש לך כאן אוכלוסייה שאתה יכול להפוך למורה הלכה שלה, לרתמה לעבודה הפוליטית שלך.

צריך להזהר איתם, אמר, הם עשויים להידלק בקלות ולצאת משליטה. אני גם לא בטוח שמה שצריך עכשיו זה לפעול באופן אקטיבי.

ולרקום איתם קשרים לטווח ארוך?

השימוש בהמונים נבערים, שיטה שכהנא אלוף בה, אינה מתאימה עכשיו. היא טובה לצבירת כוח, לריצה קדימה, אבל היא לא בונה. בינתיים, אמר, אני רוצה להניח אבן על אבן, לבנות בניין. בשלב מסויים יהיה אולי מקום לשימוש בהמון. כרגע זה לא מוביל לדבר ממשי.

• • •

הוא יושב על הסלעים עם קנקן קפה שחור שבישל על הגז הקטן בחדרו. חיוור מאוד, עורו זרוע נמשים, עיניו מרצדות. לובש חולצת טריקו תכולה, מכנסיים בהירות וסנדלים תנכיים, מדבר בשקט, בלחש.

כבר חודשיים הוא נמצא בגבעת המורה, לפי תכנית שיקום מיוחדת. שלוש ורבע שנים בכלא, פלוס שנה וחצי בישיבה שיקומית. חבר מחתרת אחר, יצחק (אקל'ה) גנירים, הגיע לשם תקופה מסויימת לפניו. קודם שה'מפקד' הגיע, שוחח גנירים עם ראש הישיבה. יהודה עציון, הוא אמר לו, טיפוס נזיר. מתבודד, ויותר מכל דבר אחר, זקוק לשקט.

יהודה עציון קיבל חדר פרטי, גז קטן, שולחן, כיסא, מיטה, ספריה. (אחרים מתגוררים ארבעה בחדר). הוא מתבודד, מתרחק. משפחה עפולאית שהכיר לפני חמש עשרה שנים, קונה לו מעט דברים בעיר. לפעמים הוא קופץ לקיוסק בסביבה, וזה הסיכוי לראות עיתון. מה הוא עושה כל היום?

קורא, כותב, לומד.

– מה הוא קורא?

היסטוריה, פילוסופיה. מקרה ברנר, נורית גובריו. על האצבע שלו יש יבלת גדולה. הוא מרבה בהתכתבויות. לפני כשנה פירסמו ב„שדמות" מאמר שהציגו כמשיח שקר. הוא ביקש לענות.

בבקשה, מעוניינים מאוד...

הוא ענה במאמר רחב על משיחיות. במשך שנה, התלונן אצל חברים, התגלגל המאמר בין חברי המערכת, ואז קיבל תשובה. פירסום המאמר יהיה בבחינת השמת מיכשול בפני עיוור.

הוא ענה בתגובה חריפה.

לא קראתי את מכתבך, היתה התשובה. אבל אתה טועה, מטעה וכו...

• • •

בימים האחרונים הוא עוסק בחיפושים אחר מקום עבודה חקלאי, פיסי, בסביבה. הקיבוץ הדתי, לביא, סירב לקבלו לעבודה. רפול, (תל עדשים) הוא אומר, יהיה, כנראה, מוכן לקלטו בזיתים. אבל הוא, עציון, לא מעוניין ברפול. קיבוצי השומר הצעיר? לא סביר, לדעתו, שירצה. התק"ם? הרבה אנשים אומרים לו שהתק"ם יפתיע. לפני מספר ימים נסע בטרמפ עם חבר תל־יוסף ומבלי שהציג עצמו, התרשם שבעמק יש עם מי לדבר.

עכשיו שופרו יציאותיו הביתה. פעמיים בחודש לעומת פעם בחודשיים בכלא. הוא עתיד לחגוג את ראש השנה בבית. הילדים עוד לא היו כאן, האישה היתה. אביו היה.

– האם הוא התחרט?

לא.

– האם הוא מתחרט?

לא.

– האם הוא עתיד לחזור הביתה ולחיות את החיים הקטנים, חביתה בבוקר, עגבניה, הקלאות?

לא.

– האפשרות של איפה יכול היה לעמוד היום אם לא היה נתפס חוזרת אליך מדי יום?

לא.

– לקחים, שינויים?

זה קרה, זה חלק מהחיים, ממשיכים עם זה הלאה.

• • •

הוא לא מתראיין, לא מצטלם, לא קופץ לקולנוע בעפולה. במקום לקנות עיתון, הוא מציץ בו בקיוסק. במקום לראות טלוויזיה, הוא שומע את מבט בגלי־צה"ל.

כמו שזה נראה מתחת לתמונתו של הלובביץ', במסדרון בבית המחסה של גבעת המורה, מצבו של יהודה עציון יותר ממגוחך. הוא צריך ללמוד שיפוט עצמי אצל הרב גרוסמן ממגדל העמק? הוא יכול להתרגש לנוכח תצלומו של הלובביץ' ולהגיד שכן. הרי לכיתת הלימוד הוא לא נכנס. והלובביץ' בשבילו, נו...

תקופה קצרה לפני שנעצר עבר בצה"ל קורס ללוחמה בטרור. אחד ה„אסים" הצה"ליים לימד אותו שם את מה שהוא מגדיר כארבע של התחום: העיקר לדעת – מתי – לא לירות.

יהודה עציון לא התראיין. ■

יגאל סרנה

בנו האובד של בן־חור

שנתיים אחרי מותו, הובא השבוע האלוף בן־חור לקבורה. בנו המאומץ לא היה שם. נעלם באמריקה. תהום עמוקה נפערה בין בן־חור, איש קשה כאבן ורך כדבש, שכל אהבתו היתה לארץ, לבין בנו, שנישא בארה"ב לבתו של בונדיסט שונא ציון. הוא ציווה לו את רכושו בתנאי שישוב לישראל בתוך שנתיים. הבן ויתר

סמוך לקבר, כשעמדנו בצל האורנים, שמעתי את יצחק דיבון אומר לחבר מבוגר: „פירסמתי מודעה גם בעיתון של לוס־אנג'לס ושום דבר. לא מצאנו אותו". וליד ארונו של האלוף אליהו בן־חור אמר „קדיש", ביום ראשון השבוע, אחיו מאיר, ולא בנו דוד. בנו המאומץ של האלוף הזקן אבד אולי לעולם, כאילו בלעה אותו האדמה האמריקנית הנוכריה, ומהבן־חורים נותרה רק מצבה בבית־הקברות של קריית ענבים.

שישה אלופים נשאו את הארון עם שרידיו של בן־חור, ראש אגף ההדרכה הראשון של צה"ל. כמו אחרי קרב קשה ואכזר, כשנאספים חלקי־אדם מן השדה, כך הובא האלוף למנוחתו האחרונה. לפני שנתיים נפטר וציווה גופתו למדע למשך שלוש שנים, אבל החברים ביקשו להביאו מוקדם יותר לקברו. „כי הזמן עובר", כמו שאומר דיבון, „והחברים מתמעטים, ומי יודע כמה היו זוכרים בכלל ובאים בעוד שנה".

בצוואתו של בן־חור נרשם, כי לאחר מותו יעבור כל רכושו לבנו המאומץ דוד, כיום בן 51, בתנאי מפורש שישוב לישראל וישתקע בה תוך 24 חודש מיום פטירת האב. והנה, השבוע חלפו בדיוק שנתיים. בן־חור נקבר, לא נמצא הבן, לא שב ארצה מגלותו הארוכה, גם לא בא להגיד „קדיש" על קבר אביו. נקטעה שושלת בן־חור הקצרה. הרכוש, כ־80 אלף דולר בדירה קטנה וקצת מזומנים מושקעים במניות, יעבור כולו לאגודה למלחמה בסרטן.

שנים חיפשו את הבן. לא צוותי חיפוש, אלא יצחק דיבון, חבר, עורך־דין ושומר העיזבון. הוא פירסם מודעות בעיתוני היורדים בארה"ב כמו „ישראל שלנו" בניו־יורק ובהן פנה לדוד בן־חור (צ'לנוב) ופרט את תנאי הצוואה.

אחרי שהאפוטרופוס לא ראה די במודעה הזאת, פירסם לא מזמן גם מודעה אחת ב„לוס־אנג'לס טיימס" ולא הגיעה תשובה. ומהכתובת האחרונה של הבן בארה"ב, בעיר קטנה בקליפורניה, היכן שגר עד לפני כ־15 שנה, שבו כל המכתבים עם חותמת: „עזב". עורך־הדין יגיד, כי שמע שהבן נקט בפעולות לטשטש את מקומו. גם להלוויית אימו לפני כעשר שנים לא הופיע. אבדו עקבותיו. דיבון לא רצה יותר מזה להרחיב את הדיבור. הרי היה חברו של האלוף בן־חור וזה עניינו המשפחתי. „הבן היה מהנדס בתחום רגיש, בטחוני, ואם יעלה העניין עוד יחשבו שזה איזה פולארד שני".

הטיפוס הרוסי הקשה

בדרך לבית־הקברות, בכביש אבו־גוש, ליד הכניסה לקיבוץ, עמדו שוטרים צבאיים לכוון את התנועה. שם לקחתי טרמפ את בנו של יצחק שדה שהלך, סנדלים ומכנסיים קצרים, לצד הורדן. שדה זכר במעומעם את דוד, בנו של בן־חור. „כשעוד היינו ילדים קטנים". שני ילדי אלופי מלחמת השיחרור, שדה ובן־חור, שיחד הקימו את ה„נודדת" ופעלו בפו"ש.

בן־חור, בספר הזכרונות „כמעט שערורייתי", שהוציא בחודש מותו ב־85', סיפר על הקשר שנרקם בינו לבין יצחק שדה בקריית ענבים. „לא בכל דבר אפשר לסמוך עליו", כתב על שדה האהוב. תמיד היה בן־חור קשה עם עצמו ועם אחרים, וישר במידה קיצונית. „הטיפוס הרוסי הזה", אמר החבר אוסיה ליד הקבר, „שיכול להיות קשה כאבן ורך כדבש". האח מאיר יגיד: לו עמדת מולו אחרי שהחליט על משהו, היה דורס אותך כמו מכבש ונוסע עליך עד שנגמר לו הדלק. כל־כך נחרץ.

באוויר ההרים של בית־הקברות נישא ריח חזק של תאנה ושל ערימות תציר. חוליות חיילים זקורות אנטנה פיטרלו על הגבעות סביב, לאבטח את האלופים התרשים ואת הרמטכ"ל. חוליה אחת ניצבה ממש מעל לקבר, במורד הגבעה, על המצע היבש של עלי אורן נושרים. החבר שטיפל בבן־חור גם ברגעיו האחרונים בבית האבות אמר: הלוואי ויכולתי לתאר לבן־חור את ההלוויה".

לצד חיילי מסדר הכבוד והקצינים הרבנות הצבאית, עמדו כמאה גברים קשישים, לבני שיער, מהפו"ש או מהנודדת או מההגנה, הפלמ"ח והבריגדה – חבורה שהולכת ומתמעטת, ראשית הלחימה העברית המסודרת, כמו בן־חור, שהיה בין אלה שהולידו את היציאה מן הגדר, את התקפות הלילה המאורבים ואת הדוקטרינה, שאחר־כך אומצה על־ידי צה"ל: להעביר את הקרב לשטח האוייב, לא לחכות, להכות, להפתיע. מסדר הכבוד הרים את רובי ה־M16 שלו, ירה שלושה מטחים. הרעם התגלגל ביער, הבריח ציפורים. הר ענה מהדהד, והאלופים ניצבו דוממים. האם הרהר מי מהם באותו הרגע, כי כאן, לפניו, מוטל מולידן של המלחמות המודרניות שהם מנהלים?

נמאס לאח הקטן

יום אחרי ההלוויה נסעתי לפתח־תקווה, למאיר, „האח הקטן". בשעה שלוש הגעתי לביתו. „תזהה אותו על־פי השבשבת האדומה", ואכן, הסתובב שם תרנגול־פח ברוח הצהריים. מאיר בן 73, „ועד הסוף עוד התייחס אלי אליהו כמו לאח הקטן". חודש קודם מותו עוד התלקח ביניהם ויכוח קשה, בן־חור רצה שיצאו לקרב על האמת בעניין מי גילה ראשון את דרך בורמה. סיפור ישן, שטרם נסגר בשל ריבוי גרסאות וטבעה ההפכפך של ההיסטוריה.

בן־חור, בכל־אופן, רצה שמאיר יעזור לו לחשוף את האמת, ומאיר, שעובד בתור גנן מתנדב בצה"ל ורוצה רק לטפל בגינות ולגדל עצים, אמר שלא, הוא לא משתתף. בן־חור צעק „משתמט", רפק על השולחן באגרופו החזק ופניו, הדומות כל־כך לפני אחיו, התקשו עוד יותר, צופפו הגבות העבותות, נזדקר הסנטר. „אני כבר רגיל שהוא קורא לי משתמט".

„מהבית גדלנו על דוגמא אישית", ענה לי מאיר על השאלה למה התביית אליהו בן־חור כל חייו על הדברים הקשים? למה זרק את דרגותיו לפני בן־גוריון והלך, אחרי ריב, להיות נהג וחל"ש. למה נהג משאית זבל במלחמה. „אולי הצורך לטפל אישית בדברים. לא לתת פקודות, אלא לגעת בעצמו כהגה, במנוע, בקוצים".

אבי המשפחה, אבא כהן, ייסד את מכבי־האש בתל־אביב לפני כ־60 שנה, עד היום מתנוסס פיסלו בתחנת האש ברחוב כול בתל־אביב. חמישה אחים היו, ובאלבומים שלו יצביע מאיר על תמונות האח אהרון, שנהרג בעלותו על מוקש במלחמת השיחרור. רוב התמונות קטנות, לא ברורות לפעמים; צולמו במשוריינים ובעמדות או ביישוב חדש או בבונקר. כי כך גדלו: מכבה־האש הראשון צוו כולם לכבות דליקות לאומיות עד מוחם. מאיר זוכר איך לילה אחד – תמיד זה היה מאוחר בלילה – התקשר אליהו ואמר לו לבוא להתגייס איתו למבצע „גרש האש", נגד אש ביערות, או למבצע עזרה לספר וכו', „עד שנמאס לי מכל המבצעים שלו".

פרידתו משושנה ספקטור

אשתו או חברתו הראשונה של בן־חור היתה שושנה. גם אחיו אינו זוכר אם התחתנו או לא. חיו יחד בדירה ברחוב דיזנגוף, שנות ה־30, בית של מפקדי ההגנה ליד רחוב ארלוזורוב. אחר־כך נפרדו: שושנה התחתנה עם צבי ספקטור, שיהיה לימים מפקדם של כ"ג יורדי הסירה וייעלם עימם בים בתעלומה שלא נפתרה עד היום. בן חור, שבור מפרידתו, הכיר את לאה הנפלינג, שגרה בבן־יהודה, קרוב להוריו – אלמנה צעירה עם בנה דוד. והם עברו איתו את כל התלאות: מלחמה מקומית ועולמית שלובות זו ובזו.

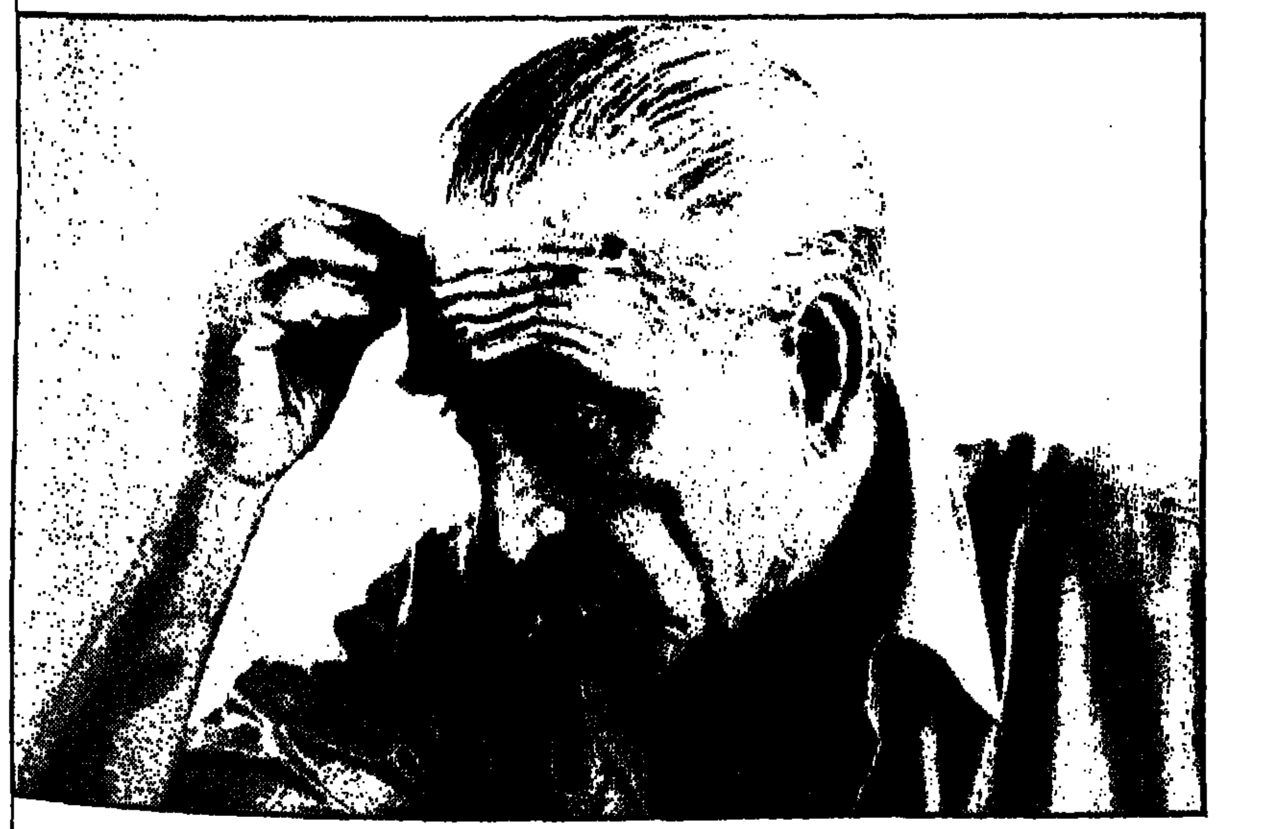

בראשית שנות החמישים נסע בן־חור ללמוד בארה"ב. לא נשאר בצבא עם תום המלחמה אלא עבד כנהג אוטובוס בקו תל־אביב־באר־שבע. באמריקה ישב בדלות ולמד, ושם הצטרפו אליו, כשרווח קצת, אשתו ובנו דוד. שם הכיר הבן, שלמד הנדסה את אשתו לעתיד, בתו של יהודי בונדיסט שונא ציון, ותהום עמוקה נפערה בין בן־חור, שכל אהבתו היתה לארץ־ישראל, לבין בנו. בן־חור לא יכול לסלוח או לשכוח או לוותר, ונלחם גם בבן באותה עקשנות שאין לה קץ.

משתגע מצער

בשנותיו האחרונות ישב על החומר ההיסטורי, מלחמתו האחרונה. גר בבית־אבות מול ארכיון יד טבנקין. כך יכל בבוקר לעבור את הכביש ולשבת שם, לקרוא ולכתוב. נפגש עם חברים, בא לפעמים לדיבון הביתה, כי אהב את התה של אשתו, או נפגש עם אוסיה או דווירון או ליברטובסקי מהמספנות. כולם חברים מאז. דיבון יגיד, כי עניין הספר בער לו: „צריך הסטוריה", היה אומר לחברים, „ראיתם עם בלי הסטוריה? אתם רוצים להשאיר את מורשת תב"ד והכידונים לברה לילדיכם?". אחר־כך, עם הדרדרותו, עקרו אותו לבית־אבות בהרצליה. בסוף ימיו, יגיד דיבון על בן חור חברו, היה מדוכא לא רק ממצב המדינה אלא גם מחוסר־האונים הנורא שלו.

נותרו לו רק הדפים שכיתב בכתב ידו. הספיק להוציא את הספר הראשון מתוך שניים או שלושה שתכנן. ישב בחדרו הקשיב לרדיו ושמע מה קורה למדינה. קצרה ידו הזקנה מלהושיע, לעצור את מהלך העניינים. וכשהזכיר החבר דווידון, בבית־הקברות, את מעשי בן־חור, הרהר קולו בין העצים במין ניגון חזק ומזור ומלא כוח, על־אף השנים. געו צמרות העצים, חזרו קולות מן ההר, שתקו החיילים הצעירים, ולרגע נדמה היה, כי גם הכפר הסמוך נדם. הקשיב למה שנאמר פעם אחרונה על קברו של הלוחם הזקן, שפה, בקריית ענבים, ראשית מלחמתו הצודקת. ובנו דוד נעלם בארה"ב, לא הותיר אחריו זרע, כי חד־פעמי היה בן־חור.

חץ מסילבי קשת

רוח העם

אם יש דבר שמפחיד אותי, זה כאשר דמגוגים מגייסים לצרכיהם הנפסדים, את המונח הערטילאי השטני „העם", „העם הזה", „עם ישראל".

ואז אינני יכולה שלא להרהר במלה שהגרמנים הירבו להשתמש בה: „רוח העם", (VOLKSGEIST).

הם לקחו מושג, לכאורה אבסטרקטי, והפכו אותו ליישות קונקרטית, שכל מאווייה הקולקטיביים מתמקדים באישיותו של המנהיג.

למחול הפולחני הסהרורי סביב הטוטם השיבטי, ה„לביא", זה המטוס שיש לו מדינה – כשפרס ושמיר, במין הבנה הדדית קוסמית, מחזיקים זה ביד זה – נילוו מילות הממבו־ג'מבו המתלהמות של יצחק שמיר:

„...העם הוא חכם, ולא עם הארץ. אלא של הארץ, ואיננו בור. העם החכם הזה יראה כטרגדיה, הרמת ידיים וכניעה לקשיים. בלי ה'לביא', יהיה זה עם ללא מוראל".

שינסו אותי.

●

שהתפוח יפול רחוק מעץ האגס

אני כבר רואה את המתכונת של התוכנית החדשה בטלוויזיה, „מדור לדור", על אבות ובנים. (ולמה, לכל הרוחות, גם לא אבות ובנות או אמהות ובנות?) – לפי הדגם הראשון של ראש הממשלה שמיר ובנו יאיר. מעין חברה להערצה הדדית.

אולם אני, בחלומותי הפרועים, מתאווה לשמוע איזה בן אומר על אביו המפורסם, משהו כמו: אגומניאק, כל החיים בבית סובבים סביבו. אדם בלתי נסבל. אכול אמביציות וריטונים... לא יודע לחבק, לא יודע לצחוק. גס רוח. אמי שפחה שלו. כל השנים דיכא את אישיותה, במטווה של להכין לו „נווה חם", כדי שיוכל לספר לאהובות שלו שהיא לא מבינה אותו. וגם אליהו הוא נבוי. בקושי קורא ספר.

האב על בנו: חסר נימוסים, עלוקה, מרפקן, ראוותן, חומרני, עושה בושות למשפחתו, הולל, הדבר היחיד שאני יכול לומר לזכותו, שהוא התחתן במשפחה עשירה.

ואל תביאו לי את הדוגמה של בני דיין. הם עשו זאת אחרי שנפטר. לא בעימות טלוויזיוני.

●

הבנליזציה של השואה

מה יועיל כל משפט דמיאניוק, והידיעה על מותו של אחרון המנהיגים הנאצים רודולף הס, אם שומעים ברדיו קול של איזה עסקן כדורגל עילג, קובע על משהו שאני בכלל לא רוצה לדעת: „הכדורגל הישראלי יעמוד בפני שואה"?

●

ירושלים הקדושה

יותר מאלף מלים, על הפרובלמטיקה של חילונים־חרדים בירושלים, היא התמונה שהתפרסמה השבוע בעתונים:

טדי קולק, יוצא בליל שבת למבואות העיר, לראות במו עיניו את האכסודוס של בני עירו לבילויים לתל־אביב, מדליק סיגריה לנהג.

תמונה שהתפרסמה ב„על המשמר": אש בשבת

●

מבית אלפא – עד טראנסוואל

לא שזה מפליא, אך כואב, הסיפור שהתפרסם בעתון זה.

קיבוץ בית־אלפא, של „השומר־הצעיר", בתעשייה חכמה, מייצר ומשווק, בין השאר, שיריוניות לפיזור הפגנות גם לדרום־אפריקה.

טל מלמעלה, ולבנה מעל, מבית־אלפא, עד טרנסוואל.

השיריונית שתפזר הפגנות בדרום אפריקה: הדגמה

●

ציטוטים מפורסמים

● אל תספרו לאמא שאני בפוליטיקה. היא חושבת שאני פסנתרן בבית זונות – אלמוני

● אתה מזוייף, הכל אצלך מזוייף, אפילו השיער שלך, שנראה מלאכותי, הוא אמיתי – דיפלומט אמריקני, לבירנרן בראקן הבריטי

● הוא זכור כאיש שהכל אודותיו נשכח – הקריקטוריסט הבריטי ניקולאס בנטלי על ראש הממשלה הנרי קמפבל־בנרמן

● אנחנו יודעים מה קורה לאנשים שעומדים באמצע הדרך – הם נדרסים – אניירן בוואן

● זו פעם ראשונה שאני שומע שעכבר ממש שוחה, כדי להצטרף לספינה טובעת – צ'רצ'יל על מרשל האוויריה בנט, שהצטרף לליבראלים

● אל תבקר את ממשלתך כשאתה בחוץ־לארץ. אל תפסיק לעשות זאת, כשאתה בבית – צ'רצ'יל

כן, לשבור!

לעזאזל, ה„לביא"! הקדישו־נא מחשבה לאשה אחת קטנה ובודדה, הנאבקת בשארית כוחות הנפש שלה, נגד תאגיד ענק, שיצא למחוץ אותה.

שמה מיה קוד, וכבר נכתב על דרך היסורים שלה, היא חשפה שחיתות ב„תנובה". גם הפרקליטות וגם המשטרה סמכו ידם על האשה ועל אמינותה. אך למרות שנגד הקופאי שעליו התלונה הוגש כתב אישום על הוצאת 60 אלף דולר במירמה, היא, לפי מיטב המסורת המימסדית הישראלית של כל־מעשה־טוב־ייענש, פוטרה ללא פיצויים מ„תנובה", אחרי 12 שנות עבודה.

„תנובה" האדירה לא בחלה בשיטות, במאבק המשפטי של מיה קוד, עשתה החברה שימוש במסמכיה הרפואיים, והעבירה חוות־דעת של הפסיכיאטר המחוזי בחיפה, ד"ר משה אבנון, שקבע כי היא „חולת־נפש הזקוקה לאישפוז". הוא מעולם לא ראה אותה. רק עכשיו נפתחו נגדו הליכים משמעתיים.

●

אולי היתה מיה קוד נשברת מזמן, אלמלא העזרה והסעד שמגישה לה האגודה לזכויות האזרח, המסייעת לה במאבקיה המשפטיים. בעוד אלה נמשכים, נפסקו נגדה, בהליך ביניים, הוצאות בסך 1623 שקל, לטובת „תנובה".

מיה קוד

למרות שהגיעה להסכם עם ההוצאה לפועל לשלם את ההוצאות לשיעורים, וכבר שילמה תשלום אחד, מתעלמת מכך „תנובה" והוציאה נגדה צו עיקול על כל המשכורת העלובה שלה מעבודתה החלקית החדשה, וצו עיקול חפצים בית, כולל צו שבירת הדלת, למקרה שלא תהיה בבית.

ממש בושה לראות את הצו הזה של בית המשפט, המחלקה לחוצאה לפועל. כיצד הוא כתוב. את בעל החוב, הם מכנים „תנובה".

וכך, כשהיא מתרוצצת בין שני מקומות העבודה החלקיים שלה, שבקושי מכניסים לה יחד, כ־800 שקל, היא חוששת כל יום לחזור הביתה, שמא תמצא את הדלת פרוצה והחפצים מעוקלים או אפילו נלקחים. פוחדת להגיע למקומות העבודה, שמא תאבד גם אותם, בגלל ידה הארוכה של „תנובה".

●

מגיב על כך עו"ד שאול פלס, המטפל בתיק מטעם „תנובה":

„נכון, שהגברת קוד חוייבה בתשלום הוצאות משפט שנפסקו כנגדה. נכון, שההוצאה לפועל הסכימה לעשרה תשלומים. נכון גם, שביקשנו צו הוצאה לפועל על משכורתה ועל חפצים בדירתה. מותר לנושה לנקוט בהליכים שנקטנו. זאת זכותו על פי החוק".

אדריכל בבית המטבחיים

ר' דב־ברל זוננפלד, משגיח כשרות בבית המטבחיים של העדה החרדית בירושלים, לא למד מעולם אדריכלות, אך הוא תיכנן שבע שכונות בירושלים, בתי מגורים, בתי כנסת וישיבות

מאת מנחם רועי

דב־בר זוננפלד, זה היה שמו. ר' ברל קראו לו. "ר' ברל", בלי כל תואר נוסף, לא רב, לא מהנדס, לא אדריכל, לא אמן, אף־על־פי שהיה ראוי לכל התארים הללו גם יחד.

גבר יפה־התואר וטוב־מראה, הדור בלבושו ואציל הליכותיו, שוקן ארוך, מסורק ומטופח, פיאר את פניו המאירות. היו לו עיניים טובות, פקחיות, וחיוך נלבבת לא משה מהן לעולם. בעוברו ברחוב, היו רבים מסבים מבטיהם לעברו ומזינים עיניהם ביופיו. מדקדקים בברכות ברכו: "ברוך שככה לו בעולמו"...

מנחם בגין, בשעתו, שנתקל בו באקראי, ר"ץ לקראתו, ברכו בתמימות ואמר: כך, מן הסתם, נראו בני־ירושלים המהוללים כפי חכמינו הקדמונים.

ר' ברל היה בן היישוב הישן, נכדו של רבי יוסף חיים זוננפלד, רבם הנערץ של חרדי ירושלים, למד בישיבה תורה, רכש גם השכלה כללית רחבה, אבל לא דרך ב"שקולס", לא למד הנדסה ואדריכלות ורגלו מעולם לא דרכה על מפתנה של אוניברסיטה. אף־על־פי־כן השכימו אדריכלים לפתחו ומהנדסים מפורסמים ביקשו עצתו בפתרון בעיות סבוכות. והוא פתר אותן. עשרות בתים בירושלים, שכונות שלמות – הם פרי תכנונו.

שלטונות המנדט הבריטיים הכירו בכישוריו המקצועיים, ויתרו על הכשרה פורמלית והסכימו לכך שיעסוק במקצוע. רשויות הבנייה הישראליים הלכו בעקבותיהם ועשו כמוהם.

ציורי קיר מופלאים

גם את אמנות הציור לא למד. לא ראה סטודיו מעולם ועל אטלייה לא חלם. אולם ציורים רבים, שיצאו מתחת למכחולו המבורך, מפארים קירות של בתים רבים בירושלים ובעליהם לא ייפרדו מהם אפילו במחיר דמים מרובים.

ידידים שהכירוהו מספרים: בנערותו ישב פעם ביום ראש חודש בבית־מדרש בבתי־מחסה ועסק בתורה, כדרכם של אנשי ירושלים בראשי־חדשים – להקדיש לפחות מחצית היום ללימוד תורה. יחד עם הגמרא הפתוחה פרש לפניו גיליון נייר והעלה עליו ציורים שונים.

צייר מחו"ל, מן המפורסמים בעולם האמנות, שבא לבית המדרש והתבונן בציורי השבטים שעל הקירות והחלונות. כראותו את הנער במלאכתו, שאל: התוכל גם אתה לצייר ציורים יפים כדוגמת אלה שעל הקירות כאן? דב השיב בחיוב, בנענוע ראש, ולא הוציא הגה מפיו. בו במקום עשה כמה "העתקים" מציורי השבטים.

האורח הציע לגשת אל בית הוריו, לדבר עם אבי הנער. כאשר נכנסו לבית בבתי־אונגרין, פנה האורח אל ר' יעקב מאיר זוננפלד (אבי הנער, בנו של רבי יוסף חיים זוננפלד) ואמר: "כשרון עצום טמון בנשמת בנך, מוכן אני לקחתו עמדי לפריז, כדי שילמד אמנות הציור. כל ההוצאות עלי. אני מבטיח, שעתיד גדול לפניו כאחד הציירים הגדולים בעולם".

פנה האב אל בנו ושאל: "התלך עם האיש הזה לפריז?" הילד, שכבר יצא שמעו כ"ניק־זוכים", השיב: "זה עתה למדתי במסכת נדרים על נזיר שעיניים וקווצותיו סדורות לו תלתלים, שחשש שיופיו יביאהו לידי תקלה. עמד ונשבע שיגלח את שערות ראשו לשם־שמים. אף אני נשבע שלא אצייר עוד, פרט לדבר מצווה ולשם שמים".

ולא צייר. ולפריז לא נסע. כשבגר צייר מקומות קדושים, כמו הכותל המערבי, מערת המכפלה, קבר רחל. ואת הציורים נתן במתנה לחתן־כלה ביום נישואיהם למזכרת.

כתב מינוי מצ'כיה

בכישוריו בתורת ישראל, עומק זיקתו לארץ ישראל, בירושלים המדולדלת של אותם הימים סבל רעב ומחסור ולא הסכים "לרדת" לגולה, כדי להשביע פרנסתו ולהביא טרף לביתו. ישב ולמד תורה לפני רבי יצחק ירוחם דיסקין, בנו של הגאון, רבי יהושע לייב דיסקין מבריסק, שאחרי רבי שמואל סלנט כיהן תקופה מסויימת כרבה של ירושלים החרדית.

באותם הימים ביקר בירושלים ראשה של אחת הקהילות הגדולות בצ'כוסלובקיה במגמה למצוא מועמד מתאים לכהן כרב בקהילתו. בביתו של ר' יצחק ירוחם פגש את ר' דב זוננפלד. אחרי שיחה בדברי תורה, אמר האורח: זו תורה יפה בכלי נאה, זה אנו מבקשים. אולם "המועמד" שתק ולא הביע כל רצינות לדברים ששמע. כעבור מספר שבועות הגיע כתב־מינוי מאותה קהילה, שהיה בו כדי להבטיח פרנסה בריווח, כבוד וחיי שלווה.

ר' דב נבוך לא מעט והלך לשאול בעצת סבו הדגול, רבי יוסף חיים זוננפלד. עיין רבי חיים בכתב־המינוי, הרהר קמעה ואמר: עדיף בעל־מלאכה בארץ ישראל ולא רב בחוץ־לארץ, אל נא תיטוש את ירושלים עיר קדשנו, וזכור ואל תשכח! אמר הקדוש ברוך הוא, חביבה עלי כת קטנה שבארץ ישראל מסנהדרין גדולה שבחוצה־לארץ.

ולא נסע.

נשאר יושב בירושלים המרוששת, למד בישיבה, סירב לקבל אפילו פרוטה אחת מקופת הציבור והתפרנס בדוחק רב (עם אשה וחמישה ילדים) ממשכורת זעומה שקיבל תמורת עבודתו כמשגיח על הכשרות בבית המטבחיים של העדה החרדית. בנסיונותיו לגלות מקור חדש לפרנסתו, הרהר רבות בציוריו מימים עברו וכנידרו שלא לנגוע עוד במכחול, פרט לדבר־מצווה, ואז נצנץ רעיון במוחו: לשרטט תוכניות לבניין ירושלים, אין לך מצווה גדולה מזו.

הזדמנות לנסיון ראשון לא איחרה לבוא: כאשר חותנו, ר' נפתלי צבי פרוש, אמר להקים את שכונת שערי־חסד בירושלים, בא להימלך בדעת חתנו ברוך־הכשרונות ודרך אגב שאלו, שמא יש לו רעיון לתכנון השכונה החדשה. הכין ר' דב תוכנית לכל פרטיה ודקדוקיה ועל פיה נבנתה. והיתה שערי־חסד בשעתה היפה בשכונות ירושלים.

הצעת מפתח מאיטליה

אחרי שערי־חסד באו עוד רבים אחרים: מוסדות ציבור ובתי מגורים, בתי־כנסת וישיבות, תחנות משטרה ופנימיות. תחילה היה מפנה את לקוחותיו אל מהנדסים מהוללים. במטותא מכם, היה אומר להם, אל תקפחו שכר המהנדסים. אלי תבואו עם בעיות קשות שאחרים לא ירצו או לא יוכלו לפתרן.

הבעיות היו רבות והוא פתר את רובן ככולן. תיכנן שבע שכונות בירושלים, שיכון פליטי רוסיה ברוממה, ישיבת עץ חיים, ישיבת תפארת צבי, פתר בעיות הצפיפות בבתי אונגרין ושערי חסד ע"י תוספת קומה לבתים הקיימים, אף כי האדריכלים ואבות העיר טענו שהמשימה בלתי־אפשרית. בין לקוחותיו הרבים יהודים אמידים שעלו מארה"ב, קנו "חורבות" בשערי חסד והוא הפכן לארמונות־פאר.

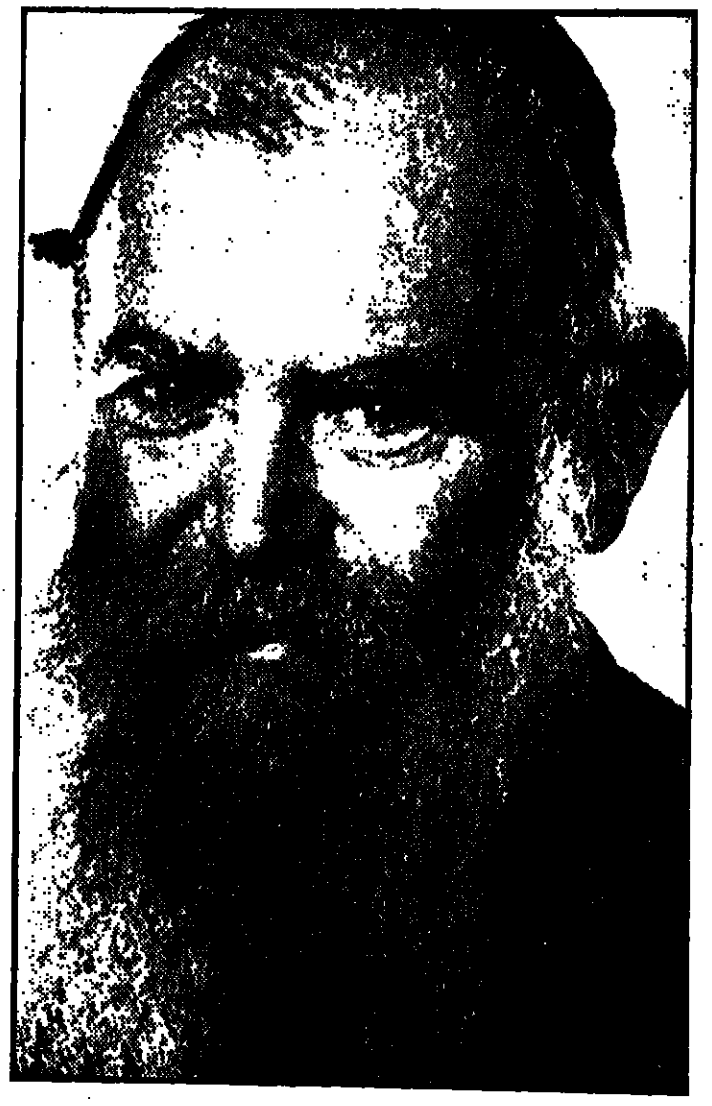

דב־בר זוננפלד: האדריכל ראה את עבודותיו וביקש לקחתו עמו לאיטליה. תתכנן גשרים וארמונות, אמר לו. זוננפלד סירב: כבר נפסקה הלכה שאין יוצאים מארץ ישראל לחוץ לארץ, השיב

בשנות מלחמת העולם השנייה תיכנן "מיבצרי טיגרט" בשביל המשטרה הבריטית בכל חלקי הארץ. השלטונות הבריטיים היו אסירי־תודה והעניקו לו דיפלומה של מהנדס ואדריכל. את השכלתו המקצועית השלים אצל המהנדס המהולל ד"ר הרמן ואצל האדריכל יהושע סלנט, שהדריכו אותו בתורת התיכנון והאדריכלות הלכה למעשה.

מעשה במגרש קטן, ברחוב אבינועם ילין, שיזמים ביקשו להקים עליו גוש בניינים שיכיל שמונה כיתות לתלמוד ישיבה קטנה, ישיבה גדולה, בית כנסת, פנימיה, מטבח. בלתי־אפשרי, פסקו כל האדריכלים פה אחד. אפשר ואפשר – אמר ר' דב. הוא ביצע הכל ועוד נשאר מקום פנוי לחצר פנימית למשחקי התלמידים. ועוד מעשה בסוחר ירושלמי, בעל מגרש זעיר ויוצא־דופן בסימטה שגובלת ברחוב בן־יהודה הסואן (היום מדרחוב). אי־אפשר לעשות כאן מאומה, החליטו האדריכלים. ר' דב הכין תוכנית והוקם שם בית־דירות מרווח לתפארת.

פרשת הציור חוזרת גם בעניין האדריכלות: אדריכל מפורסם מאיטליה ביקר פעם אצל רבי חיים זוננפלד ונפגש שם גם עם ר' דב. לאחר שראה אחדות מעבודותיו אמר: אתה תסע אתי לאיטליה, תלמד ולבסוף תתכנן לא רק בתים כי אם גשרים וארמונות.

יותר מדי כסף

הוא השיב: כבר נפסקה הלכה שאין יוצאים מארץ ישראל לחוץ לארץ.

כשם שברח מן הכבוד כך ברח מן הכסף. סיפר לנו בנו, ר' שלמה־זלמן זוננפלד, מיקירי ירושלים בימינו: נער הייתי כאשר הלכתי פעם לגבות חצי לירה עבור תוכנית־בנייה שאבא הכין בשביל אחד הגבירים בעיר. כשנכנסתי לבית שמעתי האשה קוראת לבעלה: יענק'ל, חצי לירה זה יותר מדי, למה מגיע לו חצי לירה עבור כמה קווים ששרטט על גבי הנייר? מספיק שני שילינג.

פעם אחרת בא אליו שכן מבתי־אונגרין, עני מרוד ותלמיד־חכם אדיר, והשיח את מר לבו: המשפחה גדלה והדירה צפופה ואינה מספיקה אפילו לצרכים ההכרחיים ביותר. זאת היתה משימה קשה מאד, אבל ר' דב הצליח להכין לו תוכנית, שהרחיבה את דירתו במידה ניכרת. שמח האיש שמחה רבה, ואילו ר' דב היה בדילמה קשה: על התוכנית עבד קשה ושכר־הטרחה דרוש לו, אולם "הלקוח" עני מרוד הוא ותלמיד חכם שמצווה להנותו. מה עושים?

בתום שיחה ביניהם קם האיש, הכניס את התוכנית לתוך כיסו, אמר "יישר כח" ופנה ללכת בלי לשלם. אותות של אושר הופיעו על פניו של ר' דב ובפנותו אל אנשי ביתו, אמר: טוב שכך נגמר, אבן כבדה נגולה מעל לבי...

הצלחה מצלצלת
GMX 616

כי היום זה כבר בדוק, GMX 616 תפס את השוק

מאות כבר ניסו, קנו וקבעו: GMX616 הטוב ביותר, הפשוט ביותר, היעיל ביותר והכדאי ביותר, עובדה, GMX616 הוא הנמכר ביותר.

אז תפוס עוד היום את GMX616 ותרוויח!

GMX616 – חרב קווי הממוחשב.

מבית גאא תקשורת (1980) בע"מ פתח־תקוה, קרית אריה

היחידה שבוגרת קיימבריג'

"תזונת קיימבריג'",
המוכרת בעולם כשיטת הדיאטה האפקטיבית ביותר,
משווקת עכשיו גם בישראל **בלעדית** ע"י
חברת: **"מדפלן יועצי בריאות בע"מ".**
תזונת קיימבריג'
שפותחה במשך 14 שנות מחקר במוסדות
המחקר והבריאות של אוניברסיטת קיימבריג'
מאפשרת הפחתת משקל של **עד 5 ק"ג במהלך**
השבוע הראשון ומכילה את כל אבות
המזון, הויטמינים והמינרלים הדרושים לגוף.
מוצרי קיימברידג' מופיעים במגוון עשיר של טעמים.
מילק שייקים בטעמים:
שוקולד, וניל, תות, אפרסק, ובננה.
מרקים בטעמים: מינסטרונה, פטריות, אספרגוס,
בקר והודו־ירקות.
יועצי קיימברידג' ילוו את המשתמשים
תוך התאמה ותכנון תוכנית התזונה באופן אישי וללא תשלום.
פנה עוד היום ליועץ הקרוב למקום מגוריך
לקבלת פרטים נוספים ולרכישת מוצרי קיימברידג'.

רשימת היועצים:

תל־אביב
• חק הטבע של אוהו 03-227084
• ארגל נילי ב-03-716234, ע-03-5461625 תל אביב, מעוסין
• גבו רוחמה 03-250180 תל אביב, גבעת ים, ר"ג
• נוק דן 03-225089
• קסלר נורית 03-5460708
• ריצקר אורלי 03-5413060
• נתן רונית 03-5411198
• ג־ולר רותו 03-236004
• טולוסקי אילנה 03-449634
• פינצ' רפאל 03-444382
• גבריאלוב לאה 03-301766
• זורים שכנור 03-228473, 03-234905
• דוקל חני 03-5462703
• פלוטון בלומה 03-341091
• נוזקוביץ עוזה 03-427098 רמת אביב
• נהרל ישראל 03-222820
• גלגור ארנה 03-422602, 03-411370 רמת אביב
• ארון לני 03-298675
• צור רעה ב-03-478871, ע-03-420333 רמת צהלה
• יהודה ציפורה 03-5365627
• קוס עפונה 03-498777
• אלטון יעקב 03-478480

רמת גן גבעתיים בני ברק
• אשכנזי תמר 03-749778 רמת גן
• רחמר רונית 03-7624464 רמת גן
• אלגום משה 03-7514994 רמת גן
• מיחביץ רבקה 03-767692 רמת גן
• 03-736359
• 03-725765 גבעתיים
• ח. נומן 03-719567 גבעתיים
• בר אירית 03-318898 גבעתיים
• אוהנה רותי 03-312215 גבעתיים

חולון בת־ים
• 03-862005 בת ים
• פונר מיקי 03-862004 בת ים
• קירשנבוים שוה 03-876739 בת ים
• פולמן דורון 03-846264 חולון
• לפשיץ יהודית 03-853356 חולון
• פרלון משה 03-863633 חולון

פתח תקוה
• דוידי ישראלה 03-9241684
• יאמואלי 03-9222701
• לוחן 03-9226623
• מרכז שווקי בריאות 03-9228670

הרצליה רמת השרון
• סלמון יהודית ב-052-550016, ע-052-81016 הרצליה
• בר איציק ב-052-85726, ע-052-575505 הרצליה
• ריצפלד שמעון ב-052-38033, ע-052-38849
• סלע לאה 052-551869
• נוסבוב שלי 03-402153 רמת השרון
• קנצר אסנת 03-494244 רמת השרון

רמת אפעל
• מונס לננה 03-712027

רעננה
• אלמו אסתר 052-445861
• גנות נלה ב-052-913949, ע-03-439379

גני יהודה
• קוח אבנה 03-358079

כפר סבא
• רוקנר שלוה ב-052-27902, ע-052-32811
• תבניסה שרה ב-052-31016, ע-03-734124
• לביא רחל ב-052-911163, ע-052-844444
• סיוני חוה 052-923750

נתניה
• שי מור ב-053-22685, ע-053-335564
• בוזופמן רות 053-338788
• הצורכו למניעת ושיקום מחלות לב 053-699141, 053-615002
• קירשנרים נוארים 053-333773 נתניה, חדרה
• איילת נולי 053-619855

קלנסואה
• נור יונוס 053-687461

חיפה
• 04-228940
• קרן עוזו 04-710404

עכו
• עמירי עינה 04-910212

עפולה
• 065-90365

טבריה
• י. גולמר ב-06-795744, ע-06-792360

מועצה אזורית אשכול
• רימון צפי 057-82130

אופקים
• סטוצקי 057-923344

רמת הגולן
• ב-06-763620, ע-06-763550

רמלה
• אלטון אסתר 08-223680

ירושלים
• זכאי רנאה ב-02-667605, ע-02-446081
• אתונה על 02-240363
• מרקוביץ 02-631894
• בעגנר אילנה ב-02-415766, ב-02-420294
• 02-439447
• צור נחמה 02-690380
• בן שטרית 02-343265

רחובות נס ציונה
• סמוביץ תמר 08-474305 רחובות
• שטוצלר מרי 08-474153 נס ציונה
• סולם דבורה 08-464185 רחובות
• י. לופינסקי ב-08-474070, ע-051-48721 רחובות
• סופיר יעל 08-471726 רחובות
• קוליש שלומית ב-08-482905, ע-08-482329

ראשון לציון
• נופאת בריאות 03-954854, 03-952780
• לוגנסקי 03-959231
• קנל 03-948777
• שפי 03-948762
• 03-9613480
• לבב נדון ב-03-945351, ע-03-950666
• רוקנשטיין אירס ב-03-947542, ע-03-9327574
• ע-03-9661416, ב-03-999884
• נקן מורה ב-03-959979, ע-951273

יבנה
• בוזנר אורי 08-436169
• 08-435473

אשדוד
• 055-54515
• 055-33527

מושב בצרון
• פרח אירית 055-74269

באר שבע
• 057-73976
• 057-37703

אילת
• 059-73016

Cambridge כל מה שצריך לרדת במשקל

מוצרי קיימברידג' משווקים ע"י רופאים דיאטנים יועצים שעברו הכשרה בוגרה

'מדפלן יועצי בריאות בע"מ' רח' בן יהודה 119 תל־אביב, טל: 03-247103

נתן ברון

מאיימים עלינו

זה כבר תהליך קבוע: כל בוקר אני פותח את הרדיו, קורא את העיתונים – ורץ מהר־מהר אל המקלט הקרוב, לחפש מסתור ומגן מפני ההפצצה שתבוא.

המפציצים באים מוושינגטון. כל מי שלשון בפיו – אינו נלאה לספר לנו על איומיה של ארצות־הברית ועל התכניות הנוראות שיש לה כדי להעניש את ישראל אם תמרה את פיה. והאמת היא, שהעניין הוא רי מבהיל.

במה לא איימו עלינו בימים האחרונים? לעתים נדמה, שזרועות המימשל השונות באמריקה ממש מתחרות זו בזו בעוצמת המכות העומדות לנחות עלינו אם, חלילה, יימשך פרוייקט ה„לביא". משרד אחד אומר שיפסיק את ההקצבות, השני מזהיר שינתק את הקשר, השלישי מתרה שהיחס לא יהיה אותו דבר, הרביעי קובע שיפסיק לספק חלפים לכלים שכבר אצלנו, והחמישי – – –

– – – אבל אני כבר במקלט, מכווץ בפינה, וממש פוחד לשמוע איזו פצצה תיפול מן הכיוון ההוא.

אם יש ימים שאני ממש מתגעגע לגולדה מאיר, וממש משתוקק לראות ולשמוע אותה שוב, הרי אלה הימים הללו. היא כבר היתה יודעת מה להשיב לחצופים האמריקאים הללו. היא כבר היתה נותנת להם מנה אחת אפיים, ובקול האנגלו־סכסי העבה שלה היתה מעמידה אותם במקומם.

שלא לדבר על מנחם בגין, שלבטח היה נותן היום את אחת מהופעותיו הטובות. עוד זכורים דבריו בהזדמנויות אחרות, כיצד נתן לאמריקאים על הראש, איך אמר להם שאנחנו לא „מדינת וסאלים", איך אילץ אותם להתנצל ולהסביר שבכלל לא התכוונו לשום־דבר.

אבל היום אין גולדה ואין בגין – והפצצות־האיומים נמשכות באין מפריע.

■ ■ ■

ביום ראשון עומדת הממשלה להתכנס שוב כדי לדון בפרוייקט ה„לביא". אסור להסתכן בהערכות בעניין כה עדין – אבל אישית לא אופתע אם גם הפעם לא תקבל הממשלה החלטה סופית בעניין, ועוד פחות אופתע אם בסופו של דבר יתברר, שהספידו את ה„לביא" מוקדם מדי, והעבודה עליו תימשך.

אל תזלזלו בקומבינציה הזו של „הזוג המוזר" שמיר־פרס. בתנאי־החיים המיוחדים שלנו כאן, יש לשילוב הזרועות של השניים עוצמה בלתי רגילה. כמובן, יתכן שפתאום יוחלט להפסיק את הפרוייקט – אבל יותר סביר בעיני, ששניהם יחד יכופפו את הממשלה לרצונם.

מבין שניהם, העמדה של שמעון פרס היא הקשה יותר, ובהחלט ראויה להערכה. נגד רוב חבריו השרים, ובעיקר נגד יצחק רבין, הוא עומד ומדבר בזכות ההתלבטות והספק. בעניין הזה הוא כלל לא „מאצ'ו" כמו כל הגיבורים האלה, שקוראים כל בוקר „להפסיק! לגזור! לסגור!" הוא מודה, שקשה לו לקבל החלטה כזו והוא עושה מאמצים רבים כדי למנוע את סגירת ה„לביא". הסבלנות העיקשת, ההתחפרות וההתמרה של פרס – בניגוד לכמה מהתפרצויותיו הפומביות – הן־הן הנשק הסודי שלו, שבעזרתו כבר השיג כמה הישגים נאים. אין שום סיבה מדוע לא יצליח גם הפעם.

נדמה, שפרשת ה„לביא" הגיעה לשיאה ביום ראשון שעבר, בישיבה שכונתה „ישיבת ברווזים" בפי „האיש הכועס" של הפרשה, יצחק רבין. אבל מול שני עקשנים כמו שמיר ופרס, לא קל להילחם. ההחלטה לדחות את ההכרעה אולי זכתה לעתונות רעה ולכמה דברי ביקורת – אך ייתכן שמנעה את המתתו של ה„לביא". יהיו, כמובן, אנשים, שיצטערו על כך, אבל לי נדמה, שיהיו גם רבים שישמחו.

■ ■ ■

בכלל נושא ה„לביא" פסק מזמן מלהיות עניין בלעדי של צבא, בטחון, נשק, מערכות־לחימה וטכנולוגיה מתקדמת.

ה„לביא" היום הוא מטרה לבוז וללעג מצד אחד – ולהערצה ולדברי־שבח מצד שני.

יריבי ה„לביא" מרבים לדבר על הצדדים המגוחכים בכל העניין. כל מיני אניני־טעם וחוזי־דעת אינם אוהבים את הרעיון, שה„לביא" מבטא איזו עליונות ישראלית כלשהי. הם קוראים לכך – בביטול כמובן – „זקיפות קומה", „כבוד עצמי", „גאווה לאומית". וכאשר הם אומרים זאת, הם מצקצקים בלשונם, כאילו אמרו: תראו, תראו את הטיפשים האלה, המערבבים רגשות עם עניינים פשוטים של כסף ודולרים.

לעומתם, יש כאלה, שדווקא רואים חשיבות רבה בעובדה ש„הלביא" – והרי על כך אין עוררים – הוא יצירה מפוארת של המוח היהודי. נכון שחלקים רבים בו מיובאים מארצות־הברית, אבל גם יריביו המושבעים של ה„לביא" מודים שהוא מטוס מצויין, בצה"ל, כך ניתן להבין, היו שמחים לקבל מטוס כזה – אילו היה כסף, ולולא היו צריכים לוותר על דברים אחרים, חשובים לא פחות, בגללו.

או שוב אנחנו מדברים, בסופו־של־דבר, על כסף, ורק על כסף. אין לנו 200 מיליון דולר לשנה לתת למערכת הביטחון עבור ה„לביא", אבל האם באמת סכום כזה אינו ניתן להשגה במסגרת התקציב? האם באמת לא ניתן לחסוך פה ושם? האם באמת אי־אפשר לעשות איזה שהוא מאמץ למען המטרה הזו?

אמר לי איש חכם אחד, שלו היו פונים אל הציבור הרחב בבקשה לתרום למען ה„לביא" במבצע התרמה עממי גדול, היתה התוצאה חיובית ביותר, ולי נדמה שהוא צודק.

■ ■ ■

אבל, מן העבר השני של האוקיינוס עומדת וושינגטון – ווי־ה: אוי־ואבוי לכם אם לא תבטלו את הפרוייקט.

אולי אני קטנוני וילדותי, אבל הלהט הזה של האמריקאים קצת מוזר בעיני. מה הם עבורם 200 מיליון דולר לשנה, אחרי הכל? האם על זה קם ונופל העניין?

חבר קונגרס אמריקני פתר לי השבוע את הבעייה: „אף־אחד לא אוהב תחרות", הוא אמר, והסביר בכך את העמדה של „הצד האמריקני".

אולי זו הסיבה להפצצה הנוראה הבאה עלינו מוושינגטון, ואולי משום־כך אני מכלה את רוב זמני במיקלט, בפחד ובחרדה מפני הדברים האיומים שיקרו לנו אם נמשיך בפרוייקט ה„לביא".

יפנאוטו בע"מ SUBARU

הודעה לבעלי סוברו 85-87

אשר לא התקינו מזגן

חברת יפנאוטו שנותה להודיע לבעלי סובארו כי חברת תדיקר של תדיראן היא המרכיב הבלעדי של מזגנים מקוריים מיפן במכוניות סובארו.

קלריון הוא המזגן היפני המקורי המותקן במכוניות סובארו בישראל, והוא משתייך לדור החדש של המזגנים לרכב. ל"קלריון" מדחס חדיש WANKEL ROTARY, ומאדה/מעבה בעל צינורות שטוחים. המזגן מיוצר בטכנולוגיה תעופתית ונותן תפוקת קור גבוהה משמעותית מזו של מזגן רגיל. הודות לטכנולוגיה החדישה, מזגן "קלריון" אמין יותר ומטיל פחות עומס על המנוע מאשר מזגן רגיל.

מכוניות סובארו מגיעות מבית החרושת עם כל ההכנה להתקן מזגן "קלריון". אין צורך בקידוח חורים או התאמות, והכל מוכן להתקנה קלה ומהירה. ניתן להביא את המכונית בבוקר ולקבל אותה עם מזגן כבר בצהריים (בתיאום מראש).

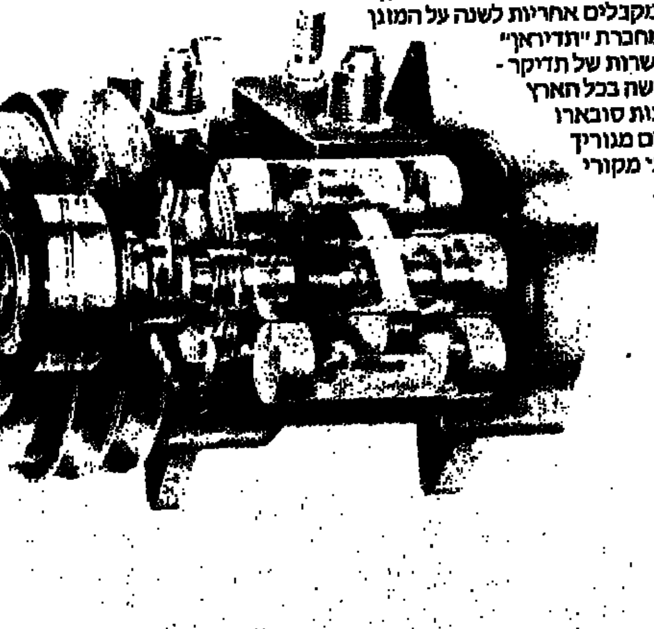

בעלי סובארו מקבלים אחריות לשנה על המזגן ושרות שוטף מחברת "תדיראן" רשת תחנות השרות של תדיקר - "תדיראן" פרושה בכל הארץ התקשר לסוכנות סובארו הקרובה למקום מגוריך והזמן מזגן יפני מקורי לסובארו שלך.

תחנות התקנה הרצליה: מוסך מרכז סובארו, הרצליה רח' המנופים טל: 052-540325 פ"ת: תדיראן טל-תעד, הסיבים 30 פ"ת, טל: 03-9231654 ותחנות שרות: הרצליה, פ"ת, חולון, חיפה, ירושלים, באר־שבע, אילת, טבריה.

שיתוף: יפנאוטו בע"מ, מוסך מרכז סובארו וכל סוכנויות סובארו.

Clarion תדיראן אחריות ושירות

איבדו את הבלמים

(המשך מעמוד 2)

ומערכת הבטחון לא היססו ולא בררו באמצעים כדי לפגוע ביריב ולהשפיע על מקבלי ההחלטות.

דוגמא בולטת לכך היא הופעת המושג: „מקורות צבאיים בכירים", אשר מדליפים ידיעות ונתונים. התנהגות כזו מנוגדת לכל מסגרת של כבוד ומשמעת בצבא. ממתי קצין בכיר מסתתר כאשר רצונו להשמיע את דעתו? ואם אסור לו להשמיעה, מדוע לא נוקט הצבא צעדים נגד המדליפים? ואם זו עמדת צה"ל – מדוע לא להודיעה בגלוי באמצעות דוברים מוסמכים? הגדילו לעשות „המקורות הצבאיים הבכירים", כאשר הזהירו מפני תגובת ארה"ב על החלטה חיובית בענין הלביא, מאימתי פיקוד צה"ל ממונה על הפחדת הממשלה בעזרת הזאב האמריקני?

אם צה"ל זקוק לתוספת לתקציבו, יודיע על צרכיו לממשלה וישאיר לה להחליט מה לתת ומניין לקחת. התנהגותו של צה"ל היתה מעוררת כבוד רב יותר, לו היה נמנע מלקחת חלק בויכוח על הלביא.

■■■

הוויכוח על הלביא מחזיר אותנו שוב אל בעיית היסוד הלאומית שלנו – האחריות. כל עוד האחראים – שרים, מנכ"לים וקצינים לא ישלמו את מחיר שגיאותיהם – לא תהיה לנו שום ערובה שנעשה הכל כדי לקבל החלטות נכונות.

מי שמציע לבטל את הלביא צריך להוסיף להצעתו גם סעיף אחריות, סעיף שיאמר מי ישלם את מחיר הטעות והמורה שנעשתה בעבר. גם מי שמציע להמשיך בתוכנית, צריך לפרט מה ייעשה לאלה שמסרו נתונים לא יסודיים ולא אמינים ואיך יובטח שתופעות כאלה לא תשנינה בעתיד.

אם יכללו בהצעות השונות סעיפי אחריות, תהיה בכך הוכחה, כי המחליטים היום מוכנים לשאת באחריות מחר. אם לא יכללו סעיפים כאלה – יעיד הדבר על הצפוי בעתיד. כפי שאלה שטעו בעבר לא שילמו, כך אלה שיטעו בעתיד לא ישלמו – את המחיר כמו תמיד ישלמו אחרים – במקרה זה עובדי התעשייה האווירית. לפני שבע שנים אמרו להם שזה פרויקט לאומי, שזו שליחות וחלוציות והם נתנו למפעל הזה את ליבם, מרצם וכשרונם – מי ישא באחריות כלפיהם?

■■■

לא באתי לספוד ללביא וגם לא לסייע בהמראתו. כה מעט הגינות ואמינות היו בויכוח ובנתונים שנמסרו לציבור, עד שאינני סבור שמותר להגיע למסקנות על פיהם.

אך יש מסקנה שאותה אפשר להסיק והיא חשובה מן ההחלטה בענין הלביא – במערכת הבטחון משהו נגע. כשחלקים חשובים בתוכה לוקים בחוסר אמינות, חוסר מעצורים וחוסר אחריות, לא חשוב איזה מטוס יהיה לנו – רחוק לא נגיע.

פעם, ידענו זאת היטב, אז נהגנו לומר „לא המטוס יכריע בקרב אלא האדם".

אליהו עמיקם

פליטון של פורים לחודש אב

„אללה נתן לכם ארץ רחבה ועשירה, פי מאה גדולה משיטחה של מדינת־ישראל כיום, על כתפיה (וכולל שטח סיני כולו – א. ע.) – ארץ זבת נפט, שבו אפשר לקנות את כל החלב והדבש שבעולם, בתוספת ארצות יצורים, כבקשיש".

קטע זה מובא מתוך פליטון, שפורסם ב„ידיעות־אחרונות", בפורים – י"ד באדר תשל"ז, במרס 1977. הכותרת: „איך קיימתי מגע עם יריב". כותרת־משנה: „תוכנית־שלום חדשה להתחת ונבה – לא לכבוד פורים".

אף על פי שהדברים פורסמו לפני עשר שנים, חדשיים לפני ה„מהפך" ז"ל, לא נס לֵחם ומאפיילי של הנושאים: מגע עם האויב, ועידת חוץ (כיום הוועידה הבין־לאומית), „טרנספר". הקשר בין הפליטון לבין המציאות דהיום הוא פשוט, שהמתרחש היום הוא פחות רציני. המשך הוא יסביר זאת ביתר פירוט.

„וכשאתם שותתים דם" – נאמר בהמשך – „ונחותה מחנותיכם גוועים ילדים ברעב (מכל בית זוהי התמונה, שאתם מציגים בכל דרכי התקשורת) באותה עת אוכלים השייכים השמנים שלכם את אוצרות אדמתכם ומתחלקים בהם עם כופרים, שישי הנפט המערביים...

„אתם כלי בידם. הם מוהלים את דמכם בנפט, כדי להעלות את מחיריו ולהתעשר עוד יותר. את הזהב הם גורפים לעצמם, ולכם הם משאירים את ברזל הנשק, כדי שתוכלו ליהרג ולהישמט. זה הדיווידנד שלכם.

„לכן אני מציע לכם ברית־שלום. בואו נקים שתי מדינות משותפות... ובכוחות משותפים נקים שם מדינה חילונית־דמוקרטית, שתקראו לה 'פלסטין', אם דבקתם בשם זה.

„פלסטין כזו תוכל להיות 'קלונדייק' ערבית. מדינה חזקה ופורחת, צועדת כראש עמי ערב בדרך לשלום – סוף־סוף ראש ולא זנב...

„במקום למות בחדר אחד, הבה נחיה בשני בתים, חיי שכנות, אשר תראה לעולם איזו תרומה יכולה להביא ברית בין עמים שמיים. מה דעתך?"

הוא: „אתה אומר את כל זה ברצינות, או בשביל לכתוב אחר־כך בעתון?"

אני: „ברצינות הכי־גמורה. אבל אם תוך חודש ימים לא אשמע ממך ולא נתחיל בשיחות בז'נבה, שתתנהלנה רק בינינו, בלי השתתפות נציגי האויב או שמשיו היהודים, אפרסם את שיחתנו בעתון.

„אני מחכה לטלפון".

■■■

חלפו חודש ועוד שלושה חודשים ועשר שנים, והטלפון לא הגיע. במקומו התרגשה על הארץ סערת ה„טרנספר". ראשי הסוערים היו הלוחמים לדו־קיום־בשלום־עכשיו, אך המתנגדים בכל עוז להפסקת הדו־קיום־במלחמה בת מאה שנים ומעלה, אם הפסקתה כרוכה בהפרדה בין הלוחמים.

סיזון רודף סיזון במדינת ישראל, מדינת הסיזונים או העונות, שעליה, כפי הנראה, מעלה הכתוב: „ועונתה לא יגרע". אולם המאלף בכולם הוא, ללא ספק – סיזון ה„טרנספר", משום שעל פיו ניתן ללמוד את האנאטומיה ואת הפיסיולוגיה של כל סיזון וסיזון.

לשם ריענון הזכרון, נביא כאן רשימה מקוצרת של סיזוני שנות תשמ"... לבנון. (שרון – לבנון), הסעת השב"כ בקו האוטובוס 300, ועידה בין־לאומית, נאפסו, ועידה בין־לאומית, לביא, „טרנספר", לבנון (לבנון – שרון) ובאופק – וענונו...

אבל נחזור לסיזון שלנו – סיזון ה„טרנספר". על פי התקן הקבוע, מתחיל כל סיזון ביריעה בעתונות. למשל: אלוף (מיל.) רחבעם זאבי דיבר בזכות ה„טרנספר".

שעות אחדות לאחר מכן, במוצאי אותו יום, מניף הערוץ היהודי של הטלוויזיה האזורית את נס הסיזון, הקרוי בפי התקשורת – „פרשה" או „פרשייה". הקאובוי של חצות או מחנך אחר של בית־ישראל מציגים על המירקע את ה„מומחה" לפרשה או מארגנים דו־שיח או רב־שיח, כדי ללמד את צאן מרעיתם מי כאן צודק.

הצדק יוצא תמיד לאור, והסיזון – לדרך.

■■■

לצרכי הסיזונים, רצוי שהמומחה יהיה „היסטוריון", מסוג ה„היסטוריונים" הממציאים בעצמם את ההיסטוריה.

והנה הוא יושב מולנו, המומחה לענייננו, עניין ה„טרנספר", ומחייך בענווה של מי שיודע את הכל.

– טרנספר? זוהי מלה המזכירה לנו משהו – הוא לואט בחיוך – השתמשו בה שם, ואנחנו יודעים לשם מה. מאין בא כל העניין של חילופי אוכלוסין? כן. היה משהו, בתחילת שנות העשרים, בין הטורקים ליוונים. הוזכר גם משהו בצמרת הציונית, אבל זה היה משהו אחר. מכאן ועד מה שרוצה גנדי... הו־הו...

כך נודע לנו מה רוצה גנדי. הטלוויזיה נתנה את אות הזינוק – מעין כותרת, תמצית הדברים וכיוונם. בעקבות הכותרת בא הטכסט, לפי התסריט הקבוע: מבול מאמרים, מאמרים ראשיים, פרשנויות, מכתבים למערכות, שירים, חרוזים, קריקאטורות, ראיונות, שאילתות בכנסת וכו'.

וכך יודעים אנו, שבשם „טרנספר" כינו הנאצים את גירוש היהודים והסעתם מבתיהם לאושוויץ ולטרבלינקה. זולת הנאצים לא היה עם, שעסק ב„טרנספר", כלומר – ברצח־עם.

כל זה יודעים אנו עכשיו, בתוקף זכותו הדמוקרטית של האזרח לדעת וחובתה של התקשורת לספק לו את שהוא צריך לדעת. כך יודעים אנו בדיוק את שהמומחים לידיעותינו וקבלניהם הטלוויזיוניים רוצים שנדע.

■■■

ועכשיו על מספר דברים, שהאזרח אינו צריך לדעת.

א) הגרמנים, הנאצים והאחרים, מעולם לא השתמשו במלה „טרנספר" לציון גירושם של יהודים למחנות־השמדה. גם הקרבנות לא הכירו מלה כזו. הגירושים נקראו בפיהם – „אקציות".

המלה „טרנספר" פירושה במקורה היומי – העברה, ובדרך כלל, לא היה לה שימוש בתחום חילופי־אוכלוסין ועוד פחות מזה בתחום הגירושים. כלומר, המלה „טרנספר" אינה מזכירה שום דבר, פרט לדבר אחד: הסכם, שחתמה הסוכנות היהודית, בשנות השלושים, עם הממשלה הנאצית, בדבר העברה חלקית של רכוש יהודי מגרמניה לארץ־ישראל.

העברה זו נקראה „טרנספר" והמלה שמשה את הצמרת הסוכנותית – ספק כשם־צופן ספק כדיאודורנט לתשבחת ריחו של המונח „חילופי־אוכלוסין", שכנראה לא היה ערב לנוחרי אחדים מן המנהיגים.

ב) אין זה נכון, שב„טרנספר" עסקו רק היטלר וכהנא וכן הטורקים והיוונים בינם לבין עצמם. על אלה יש להוסיף, עם כל הכבוד למומחי הטלוויזיה – מספר (רב למדי) של מיליוני בני אדם, אשר שינו את מקומות מגוריהם במסגרת חילופי־אוכלוסין.

10 מיליון גרמנים נתבקשו, אחרי מלחמת העולם השנייה, לנטוש את נחלותיהם בצ'כוסלובקיה, במערבה של פולין ובארצות אירופה אחרות, שבהן הם חיו מאות שנים, ולהתיישב במולדתם ההיסטורית.

בהודו הקיפו חילופי־האוכלוסין 17 מיליון נפש – מוסלמים והינדים. וביבשת אירופה מדובר במיליוני אוקראינים, פולנים, הונגרים, רומנים, קארלים, טטארים ועוד ועוד המוני בני אדם, שברובם לא ראו את עצמם כקרבנות גזענות.

על כל זה לא קראו, ככל הנראה, ולא שמעו מומחי הטלוויזיה.

ג) יש להניח, כי הם גם לא קראו את כתבי ברל. למשל, את הקטע הבא:

„ענין העברת האוכלוסין עורר אצלנו ויכוח: מותר או אסור. מצפוני שקט בזה לגמרי. טוב שכן רחוק מאויב קרוב... זה מזמן סברתי כי זה הטוב בפתרונות (כל ההדגשות במקור – א. ע.) ובימי המאורעות התחזקתי בהכרתי, כי הדבר הזה מוכרח לבוא ביום מן הימים. אלא שלא עלה על דעתי כי העברה מחוץ לארץ־ישראל פירושה לסביבות שכם. האמנתי ועודני מאמין כי עתידים לעבור לסוריה ולעיראק".

דברים אלה כתב ברל לפני כ־45 שנה (כתבים, כרך י"ג, ע' 361). קשה לומר, שהוא היה כהניסט. כהנא עוד לא היה אז בארץ.

■■■

לא ניכנס לעובי קורתו של ה„טרנספר", כהצעה לחילופי־אוכלוסין בין יהודים לערבים, כי במציאותנו אין רעיון כזה יכול לחיות אלא חומר לפליטון או לסיזון.

לכן הנושא שלנו אינו „טרנספר" אלא סיזון, שה„טרנספר" מאפשר לנו לראות את בני מעיו – ממה הוא עשוי ועל מה הוא עומד או רץ. מסתבר, שכל סיזון עשוי אותו חומר ורץ באותו כיוון – מפורים עד תשעה־באב.

בכל העולם נחשבת הבורות למום מזיק. בישראל העכשווית היא נכס מבטיח רווחים. דומה גם, כי ישראל היא אחת הארצות המעטות, שבהן הבורות נלמדת. ואין בכך פלא, כי בלעדיה אין תקשורת ובלי תקשורת אין סיזון.

הערות בשוליים

הרב מנחם הכהן

בין שמים וארץ

מצב לאומי: זקיפות קומה: „ההחלטה על גורל ה„לביא" תהיה שלנו בלבד".

– מי הם האמריקנים שיחליטו בשבילנו על מה נוציא את כספנו?!

★

מחלוקת לשם שמים: שתי אסכולות בנושא ה„לביא": אחת תובעת להפסיקו לאלתר. שנייה טוענת כי צריך קודם להשלים את ההשקעה ורק אחר כך להפסיקו.

★

רד אלינו אווירון: במקום לעשות מאמצים שה„לביא" יטוס, מוטב ששרינו יעשו משהו ש„אל־על" תטוס.

★

כובשים פניהם בקירקוע: „חוליסו" – הודיעו שמונה טייסים ב„אל־על", ולמעלה מאלף נוסעים נשארו תקועים".

– מה בין טייס בריא לטייס „חולה"? – לטייס בריא קוראים בעברית קברניט, לטייס „חולה" קוראים בעברית רב חובל.

★

עסקי אוויר: „מנכ"ל „אל־על" הציג מאזן רווחי, בצל של סכסוך עבודה".

– שאלו פעם יהודי: אם כדבריך, שעסקי חנותך כולם הפסד, ממה אתה חי? – השיב: מזה שהחנות סגורה בשבת.

★

לפני ואחרי: „הישג מדיני לראש הממשלה יצחק שמיר בביקורו ברומניה".

– לפני הביקור: ראש הממשלה מתנגד לועידה הבינלאומית ולאש"ף, והנשיא צ'אושסקו תומך בועידה ובאש"ף. אחרי הביקור: שמיר תומך בהתנגדותו לועידה וצ'אושסקו מתנגד לפסילת הועידה ואש"ף.

★

דבקים במטרה: – „אווירה של בחירות במפלגות הגדולות".

– המערך מדביק סטיקרים, הליכוד מדביק תוויות.

★

שומרי תחומות: „גוברת המתיחות בין החרדים לחילונים בירושלים".

– הפתרון: להרחיק את ירושלים מהשכונות החרדיות.

★

חיי כלב: „בעלי כלבים בתל־אביב מתאוננים שהעיריה מתנכלת לכלביהם".

– הם טוענים: מתייחסים אל כלבינו כאילו היו בני אדם.

★

דום לב: לזכרו של העתונאי מרק סגל ז"ל, ששמר עטו מרע ועטיו מִדַּבֵּר מִרְמָה.

– שאלו את רבי שמחה בונים מפשיסחה: בתפילה אנו אומרים: „אֱלֹהַי, נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה", למה שהאדם עצמו לא ישמור על לשונו מרכילות ולשון הרע? – השיב: יש סוג של לשון הרע ורכילות, העטופים בצדקות וביראת שמים, אנו מבקשים מהקדוש־ברוך־הוא שיצילנו ממצוות שכאלה.

דידי מנוסי

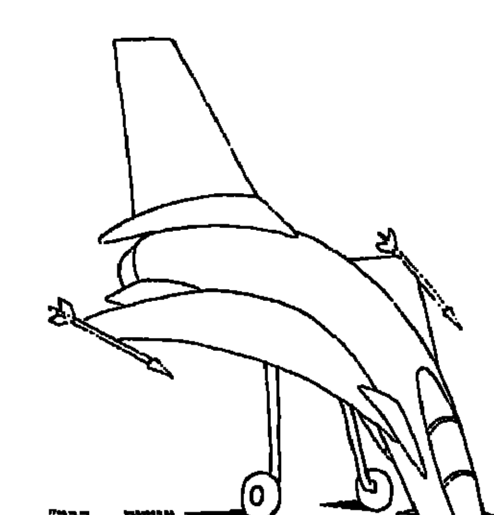

מושיק – „דבר"

וְעוֹד עַל הַלָּבִיא

עַל הַשָּׂרִים הַמַּצְבִּיעִים
בְּעַד אוֹ נֶגֶד הַלָּבִיא
בְּלִי שֶׁמֶץ שֶׁל מֻשָּׂג יָרוֹק –
מִתּוֹךְ יֵאוּשׁ, בְּדִיחָה נָבִיא:

אֵיךְ פַּעַם זוּג הוֹרִים
בָּכָה עַל בְּעָיוֹת:
„שֶׁבֵּין שְׁלֹשָׁה בָּנִים שֶׁיֵּשׁ,
יֵשׁ בֵּן אֶחָד אִידְיוֹט!"

שָׁאַלְנוּ: „מִי הַבֵּן
שֶׁאֶת דִּינוֹ חֲרַצְתֶּם?"
הֵשִׁיבוּ הַהוֹרִים:
„אֵיזֶה שֶׁתִּרְצוּ!"

...וְתוֹדָה שֶׁטַּסְתֶּם אֶל־עַל

לְמִי שֶׁיֵּשׁ הַיּוֹם טַיָּס בֵּין מַכָּרָיו
סָבִיר שֶׁמְּעֻדְכָּן עַל מָה נָסַב הַקְּרָב,
וּמִי שֶׁהַטַּיָּס מַמָּשׁ בֶּן מִשְׁפַּחְתּוֹ
אוּלַי מֵבִין אֲפִלּוּ אֶת מְחָאָתוֹ.

רַק הַצִּבּוּר אֲשֶׁר הֻפְקַר בָּאוּלַמּוֹת
(קָרְבָּן תָּמִיד לְכָל סִכְסוּךְ וּמִלְחָמוֹת),
שֶׁשִּׁיסוֹתָיו נִדְחוּ שָׁעוֹת וְ/אוֹ יָמִים –
מוּכָן לַחֲנֹק אֶת „הַחוֹלִים הַמְדֻמִּים".

כִּי הַנּוֹסֵעַ שֶׁנִּשְׁבַּע בְּקוֹל אֻמְלָל
שֶׁ„לְעוֹלָם יוֹתֵר הוּא לֹא יָטוּס אֶל־עָלוֹ"
בִּטֵּא הֵיטֵב בִּיעוּס וְגֹעַל וְכוּלֵּהּ...
מִן הַמּוֹבִיל הַלְּאֻמִּי וְהַחוֹלֶה,

עַל טַיָּסָיו הַנִּפּוּחִים וּמְנֻפָּרִים
וְהַנְהָלָה שֶׁל מִתְחַסְּדִים וַעֲקָרִים,
וְעַל מִינִיסְטֶר תַּחְבּוּרָה שֶׁמְּאַיֵּם
לְשַׁפֵּד אֻמְפֵּטְיָה עִם תִּינוֹק וְעִם הָאֵם.

מַדְהִים לִרְאוֹת כֵּיצַד אֶל־עַל, הַשְּׁכִיב־מְרַע,
שֶׁלֹּא נוֹתַר הַרְבֵּה מִגֹּדֶל עֲבָרָהּ,
נוֹקֶטֶת אֲטִימוּת כְּלַפֵּי עַם מְזֻלְזָל
שֶׁרַק מְאוּנוּת אֵינוֹ הוֹפְכָה לְזַ"ל.

בועז עברון

גמילה מסמים קשים

ליצחק שמיר אין כושר ביטוי מרהיב, ואין צורך דווקא לתפוס אותו בלשון כשהגן על ה„לביא" כ„פרוייקט של יוקרה לאומית". מדינאי אחראי אינו מסכן את כלכלת ארצו ואת בטחונה בגלל נימוקי „יוקרה", ולפי מושגיו שמיר הוא איש אחראי. כמו כן, מסופקני אם הטענה ש„העם רוצה ב'לביא" היא סיבת תמיכתו של הליכוד בפרוייקט, ולא אתפלא אם רוב העם הוא היום דווקא נגד. (צעיר ממכרי, בן עדות המזרח, תומך ה„תחיה" שמכוניתו נושאת מדבקה הקוראת לשיחרור אסירי ארגון הטרור היהודי, אמר לי: „מה בכלל מברברים? אם צה"ל אינו רוצה במטוס, נגמר הוויכוח".)

הסיבות האמיתיות לעמדות נגד ובעד (ובעיקר בעד) ה„לביא" הן הרבה יותר עמוקות מאשר החישובים הכספיים או הצבאיים. לא במקרה הגיבו אנשים על הפרוייקט באופן כמעט אינסטינקטיבי, עוד לפני שהופיעו החישובים המפורטים ולפני שמבקר המדינה תיאר את התהליך הנלוז שבו נתקבלו ההחלטות, ועוד לפני שצה"ל יצא נגד הפרוייקט.

★

האנשים הרציונאליים בארץ (ואין כוונתי לשמאל דווקא, אלא לכמה וכמה אנשי עסקים ובעלי מקצועות חופשיים ממכרי) הגיבו מיד „נגד" מסיבה פשוטה: אבסורד הוא למדינה קטנה ועניה כמו ישראל, החיה על נדבות זרים, לקחת על עצמה פרוייקט שרק מעצמות־העל מסוגלות לעמוד בו. ואם נכנסנו לייצור הטנק „מרכבה", הרי זה רק מפני שסירבו באותה תקופה למכור לנו טנקים מודרניים. ומכל מקום מחיר ייצורו של טנק הוא זעום בהשוואה למחיר ייצור מטוס קרב. ואילו כאן מציעים לנו את המטוסים הטובים בעולם „מעל המדף".)

כמו כן היה ברור מה תהיינה תוצאות הדבר בתחומי מרכיבי החוסן הלאומי האמיתיים שלנו – החינוך, המחקר, הבריאות והרווחה, וכאשר לסיכויים לעמוד אי־פעם על רגלינו מבחינה כלכלית. וכל מה שהתגלה מאז על הפרוייקט ומחירו רק אישר תגובה אינסטינקטיבית ראשונית זו.

אבל מה גורם למנהיגי הליכוד, לגאולה כהן וליתר נביאי הימין, להילחם בקנאות כזו בעד פרוייקט שהם עצמם היו צריכים לכאורה להתנגד לו, לא רק מפני שהוא מיותר אלא גם מפני שהוא מחליש למעשה את כוחה הצבאי של המדינה והותר תחת עצמאותה הכלכלית והבטחונית (שהרי לא רק כל הכסף אלא גם 60% מהטכנולוגיה הם אמריקאיים)? והרי ללא עוצמה צבאית וכלכלית לא נוכל לנצח את אויבינו ולשמור על כיבושינו, על „ארץ ישראל השלמה"?

★

כאן אנו נתקלים במיבנים פסיכולוגיים שאפשר רק להגדירם כ„משיחיים".

הימין, ולא רק „גוש אמונים", ראה תמיד את „תקומת ישראל" לא במונחים ריאליים, שהנה אנו מקימים כאן עוד מדינה בין המדינות, אלא במונחי קץ־הימין: עם ישראל נוקם בגויים ורודה בהם; אנו המעצמה היחידה בין הים התיכון לבין ים יפן; אנו „המעצמה הצבאית הרביעית" או „השלישית" בעולם; דבר לא ייבצר מאתנו; חוג האינטרסים שלנו משתרע מערבות טורקסטאן הסובייטית ועד לערבות סודן; אנו הכוח העולה בעולם, פטורים ממדורי המערב הרקוב והנהנתני והמזרח המנוון; ההיסטוריה מקבלת סוף סוף את מובנה האמיתי – אלפיים שנה מחורבן הבית ועד חבלי משיח, היינו השואה, ואז נצחון, משיח צדקנו יופיע ויכון שלטוננו בגויים.

ואם רק מעצמות העל מעיזות לקבל על עצמן משימות כאלו – מה בכך? הרי אנו, לאמיתו של דבר, בסוד (שלא תגלו לאף אחד) מעצמת־העל הבאה.

לא פעם ישבתי עם אנשים רציניים־לכאורה שייסרו את הציבור על היותו קטן־אמונה כל כך ושאינו מבינים עד כמה כוחנו גדול. מה הן סוריה ומצרים? אבק פורח, לא רציני. מהי טורקיה? האיש החולה של אנטוליה. מהי אירופה? אוסף פחדנים. מהי רוסיה? אין מה לפחד מהרוסים. רק נסתכל להם ישר בעיניים, בגאווה, ללא רתיעה, והם ישפילו אותן.

ובימין הדתי דיברו על „נס ששת הימים" המעיד על ביאת המשיח הממשמשת ובאה. ואם הקשית – אם היה זה „נס", הרי שלמעשה אנו חלשים, ואסור לסמוך על הנס? ואלה, בתגובה היו מצביעים על המשיח העומד להגיע כל יום והוא יפתור את כל הבעיות.

ואם הצבעת על כך שהמימון כולו אמריקאי, ואיך אפשר לדבר על עוצמה ועצמאות ושלטון בכיפה כשהכסף והטכנולוגיה אינם שלנו – היו משיבים שזה רק נדמה לך, שהקב"ה מסובב את הדברים כך שנראה כאילו האמריקאים תומכים בנו, אבל למעשה הם תומכים בנו מפני שהם זקוקים לנו יותר משאנו זקוקים להם, כך שלמעשה זהו כספנו ואין האמריקאים אלא חלק מתוכניתו של ריבון העולמים.

★

ה„לביא", „פרי הגניוס היהודי", אינו איפוא מטוס. הוא התגלמות סמלית של כל חלומות העוועים האלה, השתקפות של העיוות הרוחני הנורא ואובדן כל הפרופורציות, של המגאלומאניה המשיחית של הימין הישראלי, שחלו בנו מזה 20 שנה.

ויתור עליו אינו ויתור על סתם פרוייקט תעשייתי־כלכלי שלא עלה יפה ושאינו לפי כוחנו. הריהו תחילת התמוטטותה של אשליית הכל־יכולות הישראלית, אשליית המיתוס המשיחי, אשלייה שכבר ספגה מהלומות קשות ביום הכיפורים ובלבנון, אך כנראה שעדיין היא מחזיקה מעמד. הריהו התחלת ההתגלות ההכרחית לעולם האמיתי, לפרופורציות ולאפשרויות האמיתיות שלנו.

אין פלא שיש התנגדות עצומה כזו להודאה בעובדות, להכרה במציאות. הרי זה כטיפול גמילה מסמים קשים. לא בנקל יוותרו אנשים על האידיאולוגיה והמיתוס שסערו אותם כל ימיהם וציירו להם עולם מופלא של חזון, של תהומות אבדון ושיאי זוהר מאירים כאור שבעת הימים.

לא בנקל ייצאו אל הרחוב האפור, המאובק, המיוזע ומוכה השרב של מציאותנו כאן. לא בנקל יוכלו להשלים עם העובדה ש„תקומת ישראל" אינה מאורע מיטאפיסי ומיטאהיסטורי, התגלות של תוכנית יסורים וגאולה אלוהית, אלא אירוע היסטורי־פוליטי ארצי, מן המניין, אירוע שיש לו התחלה ויש לו סוף, כמו לכל תופעה היסטורית, כפוף לכל חוקי הצמיחה והכמישה ההיסטוריים.

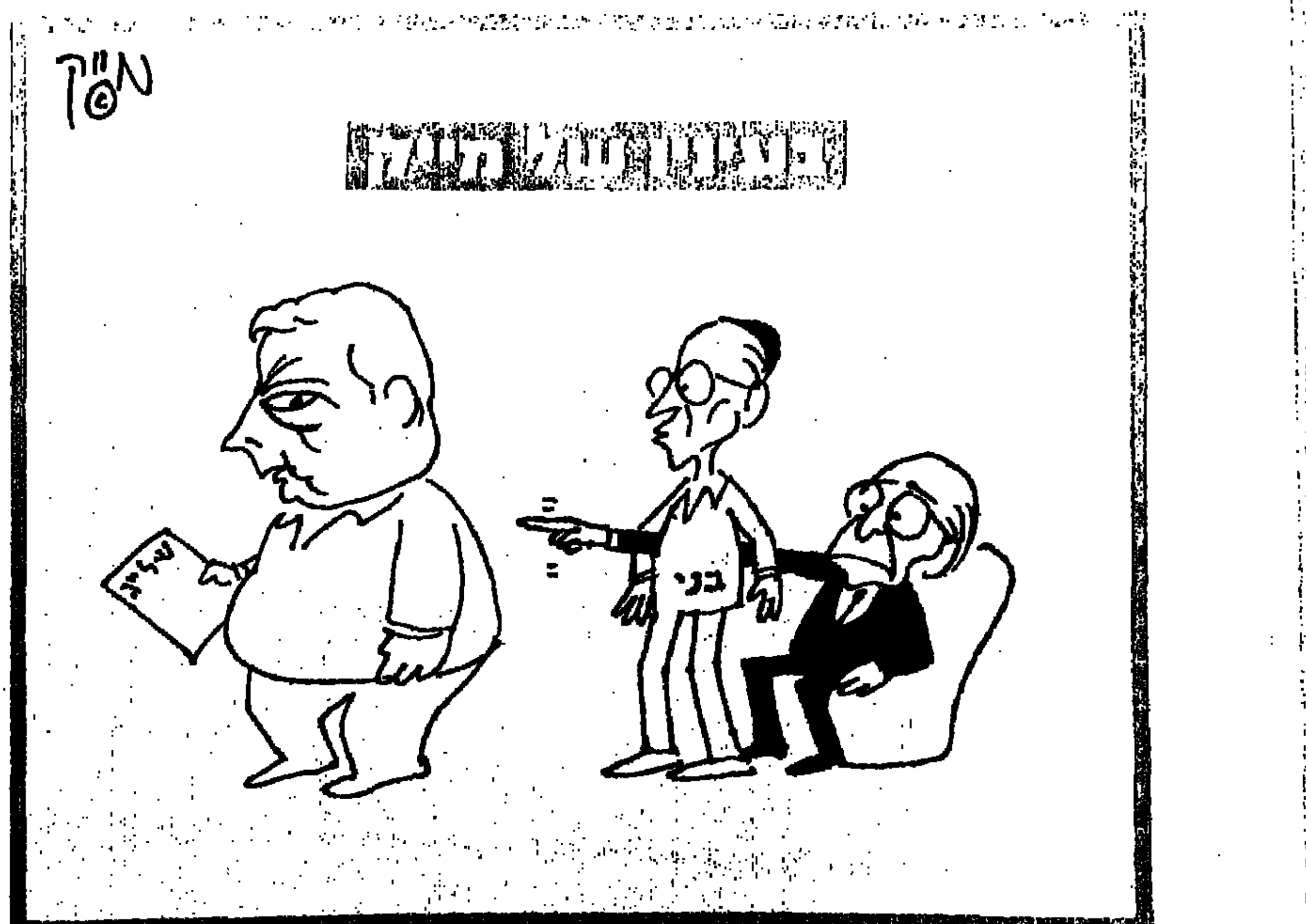

חלופה

דוד שחם

כסף קטן

מקרה עין

בידור הוא מיצרך מבוקש. ממלא צורך. בידור איננו ההתגלמות העליונה של הרוח האנושית.

פירוש המלה פיזור. הסחת־דעת. הסטתה מן העיקר. כדי שתהיה פנוייה לשעשוע, לעיסוק בדברים הטפלים.

לא אצל שייקה אופיר. הוא הוציא שם טוב למלה בידור. הוא לא עסק בפיזור כי אם בריכוז. בכניסה לפנימיותם של הדברים. בעזרת העין הבוחנת וכושר ההסתכלות.

פשנל אמר עליו שלא היה לו חוש עיתוי. כלומר שלא ידע מתי, איך וממה לעשות כסף. עשה תמיד מה שעניין אותו ולא מה שהיה באופנה והיה ממילא מכניס.

לדעתי היה אמן העיתוי. את התבוננויותיו החרות היה מעביר אלינו בחוש עיתוי מופלא, שהוא ממהותה של היצירה האמנותית. כל בדרן בינוני יודע לפלוט מה שיש בו. אמן יוצר כשייקה ידע לקלוט ולעבד לפני שהיה מחזיר לנו מה שנוצר בו.

חבל שנעצמה העין הקולטת ונשתתק הלב היוצר.

הקישקוש האלקטורלי

בהזדמנות זאת הגיעה השעה לעסוק בקישקוש הזה על המשמעות האלקטורלית הטמונה בהכרעה על גורל ה„לביא".

את הטיעון המפוקפק הזה, שעשרים אלף מתנחלים (בצירוף בני משפחותיהם – יחד מאה אלף נפש) שווים חמישה ח"כים לפי מפתח של עשרים אלף מצביעים לח"כ, כבר העלה מירון בנבנישתי. עכשיו שואלים ממנו אותו חישוב מופרך, בשביל עשרים אלף עובדי התעשייה האווירית.

ראשית, כמאת אלף נכללים ילדים שאינם מצביעים (יותר ממחצית). שנית, מצביעים אלה חילקו גם בעבר את קולותיהם בין המפלגות השונות. שום מפלגה לא תפסיד נטו את כל עובדי התעשייה האווירית, כי אם רק את אלה שהצביעו בשבילה. וגם זאת בהנחה הבלתי מוכחת שישנו את הצבעתם בגלל ה„לביא". ושלישית, איזה רווח אלקטורלי תרוויח מפלגה כלשהי, אם כל המפלגות ירוצו לתמוך ב„לביא" מחמת החישוב האלקטורלי? זו תהיה הצלחה המחסלת את עצמה. ורביעית, את מי יענישו עובדי התעשייה האווירית אם יהיה בממשלה רוב נגד ה„לביא", את מפלגתו של משה נסים או את זו של יצחק רבין? ולמי יגמלו – ליצחק רבין ומישה ארנס או לשמעון פרס ולשושנה ארבלי?

הקיצור, כל הסיפור האלקטורלי של ה„לביא" אינו אלא קישקוש אחד גדול. אפשר רק להתפלא שיש לו קונים.

הפיטפוט הלאומי

מה הפיטפוט הזה על כך שהעם „רוצה ב„לביא""? נניח לשאלה איך אפשר לדעת מה באמת העם „רוצה". ונניח גם שהעם רוצה ב„לביא". אז מה? מאימתי קובעים בייצור ורכישת מערכות נשק מה העם רוצה ולא מה הצבא צריך?

מחר יגידו שהעם רוצה יותר טנקים ופחות צנחנים, או, להיפך, יותר צנחנים ופחות טנקים. ונפקיר את השאלה למישאל־עם? מדובר בצעצועים? בקפריזות? בשאלות לב?

זו לא דמוקרטיה. זה אפילו לא פופוליזם. זו הונייה של המושג עם ושל המושג רוצה.

ואם, אחרי הכל, יוחלט שלא להמשיך בייצור ה„לביא" ולהפנות את המשאבים הכספיים והאנושיים שיתפנו לייצור מערכות נשק אחרות (ומדוע לא להפנות לפחות חלק לפיתוח תעשיות ייצוא מתוחכמות) – ויאיימו עלינו בכך שהדבר פוגע במורל העם ומעורר „תרדה לאומית", נצטרך להשיב להם: אתם הבאתם לידי כך! האשמה היא בכם, שהפכתם שאלה של חשבון, של כדאיות, לשאלה של כבוד וגאווה. גאווה לאומית צריך לבטא בוויתור על פשיטת־יד למענקים, לא בסיסמאות.

רדו מזה מייד, לפני שבאמת תיגרם לעם חבלה נפשית רצינית.

סוף הפוליטיזציה של הספורט

במדור הספורט אפשר לפעמים למצוא איפיונים חברתיים חריפים מאלה הנמצאים במדור המאמרים.

כדורגלן ששיחק פעם במכבי חיפה ולאחר מכן במכבי פתח־תקווה, נתת בהפועל כפר־סבא ונשאל אם אינו מרגיש מוזר לשחק עם סמל הפועל על החולצה, אחרי שעבד כל כך הרבה שנים את סמל מכבי.

וכך ענה: „אין אצלי שום ענין פוליטי. כמו אצל רוב הכדורגלנים האחרים, אם על סמל בית"ר יהיה תמור דולר אחד יותר, תראה איך כולם ירוצו לשחק אצלה".

והנה בכמה מלים הבהיר לנו שאין עוד פוליטיזציה בספורט. יש רק דולריזציה.

עמוס קינן

הטרנספר כבר היה

מדברים על טרנספר ושוכחים, שהוא כבר היה. לא פעם, לא פעמיים. שלוש פעמים הוא כבר היה. הטרנספר הראשון, רחבעמים שלי, היה ב־1948.

זה היה טרנספר מאד סגנוני 700 אלף איש. אולי מיליון. אולי פחות. הם יצאו על גמלים ועל חמורים, בעגלות ובסירות, במשאיות וברכב פרטי, באוטובוסים וברכבות. הם יצאו ללא שוב והותירו אחריהם חלל ריק, בדיוק כמו שרצינו.

מיד חרשנו את החלל הריק וזרענו אותו. בנינו ונטענו. היה נהדר לחיות בתוך חלל ריק שאותו אנחנו ממלאים.

ואז המנוולים האלה, מה הם עשו. התחילו להסתנן בלילות. להרוג ולרצוח, לחבל ולפגוע. ולא עוד, אלא שאת כל ארצות ערב גייסו לפלוש שוב אל החלל הריק ולעשות טרנספר לנו דרך הים אם אפשר.

★ ★ ★

ואז, ב־1967, היה הטרנספר השני.

שוב יצאו, בשמחה וברינה ובגיל, כמה מאות אלפים. הם יצאו לירדן, יצאו ללבנון, והותירו לנו חלל ריק.

את החלל הריק מלאנו בהתנחלויות. חרשנו ונטענו וזרענו וקצרנו ובנינו וביצרנו. ואז מה עשו המנוולים האלה.

כן, ניחשתם מה עשו המנוולים האלה. הם התחילו לחטוף מטוסים ולירות בנו טילי קטיושות. בגליל ירדנו למקלטים. באוויר ובשדות התעופה, היינו מצורעים. דמנו היה הפקר בפאריס ובאנטוורפן. בים וביבשה. ואז, כמו שניחשתם, היה הטרנספר השלישי.

★ ★ ★

באנו אליהם לביירות. ומשם, על משאיות, העברנו אותם לדרום תימן ולעיראק, לתוניס ולאלג'יריה. רחוק מן העין, אמרנו לעצמנו, ואז הם יהיו רחוקים מהלב.

ושוב, הרמנו ראש בגליל. היה שלום בגליל, לאחר הטרנספר השלישי. אבל אז, המנוולים, מפעם לפעם אילצו אותנו לעשות להם עוד טרנספר קטן. פעם שלחנו להם טרנספר של אלף מחבלים. פעם מאה. פעם חמישים. אנחנו שמחנו מאוד להיפטר מרוצחים, שכן מהו טרנספר אם לא להיפטר מרוצחים. אבל שוב, המנוולים, שאנו לתומנו חשבנו שיתנחלו בדרום תימן ובעיראק, בתוניס ובקוטב הדרומי, שוב התחילו עם הקטיושות שלהם.

★ ★ ★

ואז בא רחבעם החכם, זה שאמר „אבי יסר אתכם בשוטים, אני אייסר אתכם בעקרבים" ואמר שעכשיו יהיה הטרנספר הגדול.

עוד הוא מדבר, רחבעם החכם, ובינתיים עשרים אלף ישראלים בשנה עושים טרנספר ללוס־אנג'לס. ועוד הוא ועוד חכמים כמוהו מדברים, כבר חצי מיליון ישראלים עשו טרנספר לאמריקה ונהפכו לאמריקנים.

ולא עולה בדעתו של הכפיל, בנו של החכם מכל אדם, שאנחנו לא בורחים מהערבים. ממנו אנחנו בורחים ממנו ומשכמותו, שלא מניחים לנו לעשות כבר שלום סוף סוף, שלום שיביא קץ לכל הטרנספרים האלה.

לא עולה בדעתו שכל עוד אין שלום, לא יעזור שום טרנספר ושכאשר יהיה שלום, לא יהיה צורך בטרנספר.

וכך, רחבעם החכם, בא הקץ על ממלכת שומרון. אתה זוכר בטח איך בא שלמנעשר והעמיס את עשרת השבטים על משאיות ושלח אותם ללא שוב.

לחייך, רחבעם.

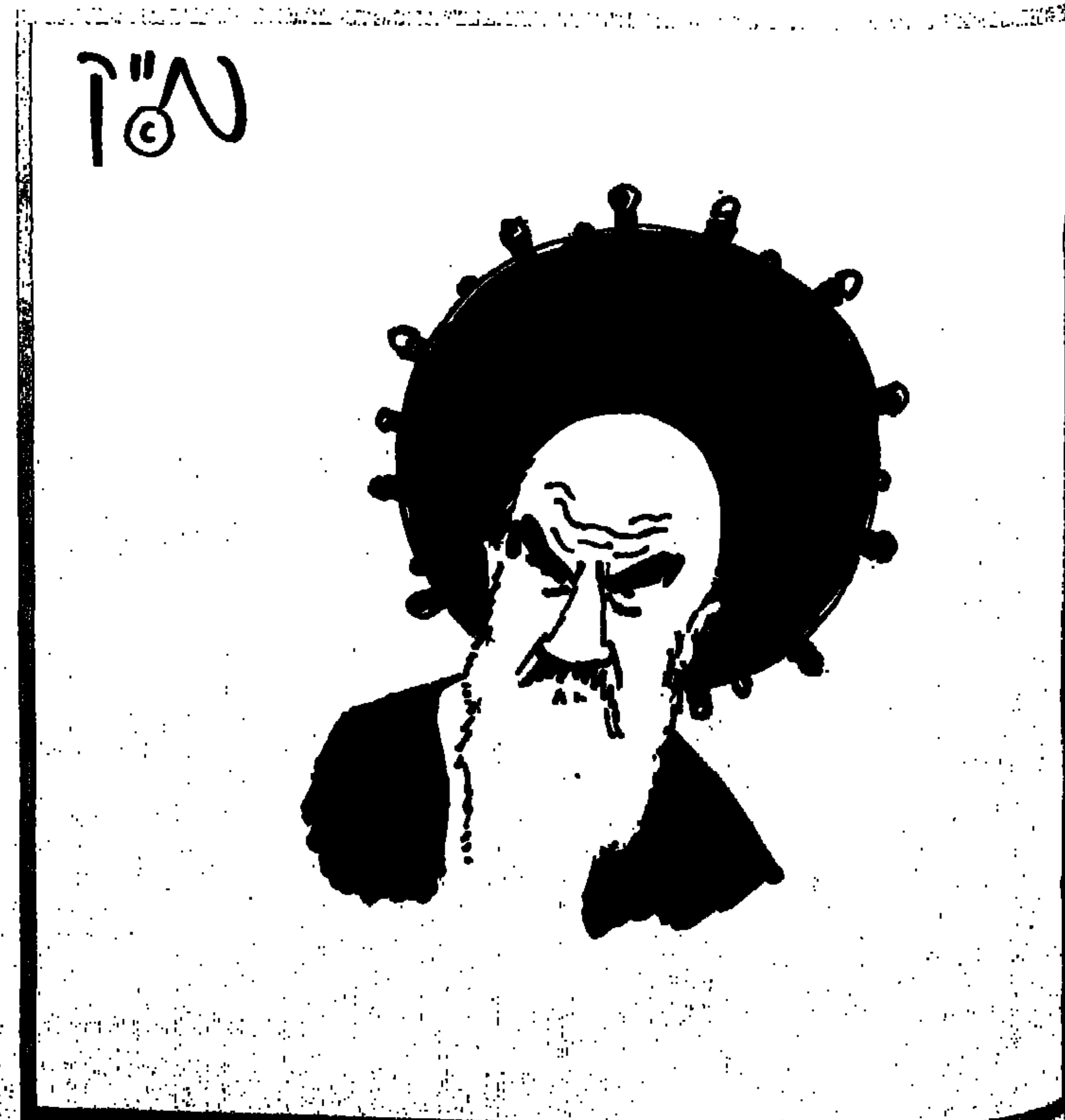

זיוה יריב

העם רוצה לביא

העם רוצה לביא, אומר שמיר ומצטרף אליו פרס בחדווה.

נכון שצה"ל מתנגד ללביא, ומערכת הביטחון מתנגדת, והאוצר ובנק ישראל ובכירי הכלכלנים, ומחצית חברי הממשלה, אבל דני ויוסף וסיגלית ורחמים וצביקה רוצים לביא, אומר שמיר, ואני חייב להתחשב ברצון העם, ולהיטיב עימו. נכון, סיגלית, שאת רוצה לביא?

סיגלית: באלוהים, אני מתה על לביא.

שמיר: זה מעניק לך בוודאי גאווה לאומית וזקיפות קומה.

סיגלית: בהחלט, המון זקיפות.

שמיר: וגם אתה דני, אני מבין, בעד פרוייקט הלביא.

דני: בהחלט. הלביא זה הנשמה שלי.

שמיר: תחושה נכונה, דני. הלביא הוא תמצית חייך? אתה חש בזכותו חזק וניצחי. יש בשביל מה לחיות בארצנו אתה הבנת אותי, דני?

רחמים: אם מבטלים את הלביא אני מתאבד ויורד לאמריקה.

שמיר: אין צורך. העם רוצה לביא. מטוס שיחזיר לכם את הכבוד העצמי, הגאווה הלאומית, זקיפות הקומה, וירים את המורל השפוף. המורל שלך שפוף, יוסף, נכון?

יוסף: בהחלט. בלי לביא אני שפוף.

שמיר: ואתה רוצה לביא גם במחיר גזירות כלכליות ומסים כבדים.

יוסף: נכון מאוד. אם לא יטילו עלי מסים כבדים, אני יורד מהארץ.

צביקה: פעם חלמתי שמבטלים את הלביא והתעוררתי בצעקות. הרגשתי זוועה.

שמיר: מעין חשישות, רפיסות, שפיפות קומה, כניעה, השפלה, חוסר ביטחון עצמי, רגש נחיתות, ושנאה עצמית, אם אינני טועה.

צביקה: בדיוק כך.

שמיר: אתם רואים, אמרתי לכם שהעם רוצה לביא.

עוד על הלביא

חלמאי אחד התחיל לבנות מוסך למכונית בסלון ביתו.

אמרו לו: השתגעת, מוסך בסלון? איפה תקבל אורחים?

אמר להם: בחיי, אתם צודקים, אבל אני צריך מוסך למכונית.

אמרו לו: ואיך תגיע המכונית לקומה הרביעית?

אמר להם: על זה אחשוב אחר כך, אבל אני מוכרח קודם כל לגמור את המוסך. אתם יודעים כמה הוא כבר עלה לי?

אמרו לו: אם תמשיך, זה יעלה לך עוד יותר. למה לך?

אמר להם: לא נורא, אם ייגמר לי הכסף אמכור את המכונית.

אמרו לו: אבל אם לא תהיה לך מכונית, בשביל מה לך מוסך?

אמר להם: לא איכפת לי. אם לא תהיה לי מכונית, לא אצטרך להרים אותה לקומה הרביעית.

אבולוציה

אם לא קראתם במקום אחר, אז אני הראשונה שאספר לכם על התגלית המדעית הבאה:

ביולוגים ממכון וייצמן גילו שהשלב הבא בהתפתחותו האבולוציונית של האדם הישראלי (הומו איזראלוס) יהיה צמיחת קרום בין אצבעות הידיים.

למה?

בשביל לעשות אוויר על המנגלים.

טרנספר

הטרנספר הגדול הגיע. אוכלוסיה גדולה ועצומה תפונה בכוח ובניגוד לרצונה ממולדתה החדשה אל כור מחצבתה.

המשאיות תגענה עם שחר או שמא האוטובוסים, ונציגי השלטון יגרדו את הסרבנים ורכושם.

ואני מתכוונת לפינוי הגדול של מאות מתנחלי גן צ'רלס־קלור בחוף תל אביב, על אוהליהם, מנגליהם, פריג'ידריהם, ומכונות הכביסה שלהם, שעליו החליטה השבוע עיריית תל אביב.

וכבר נדמה לי שאוזני שומעות רמז ראשון לגל של תלונות ממשרד התיירות על חיסול תופעת הטבע הנדירה.

שהרי אלפי תיירים מכל קצות תבל נוהרים לגן צ'רלס־קלור לחזות בחיזיון יוצא דופן זה בליבה של עיר.

נשים וגברים בתחתונים וחזיות ופיג'מות, לאורך הכביש הראשי, רובצים בנחת על ערימות אשפה, גללים, חיתולי נייר, גחלי עשן, סירחון, ותולדות, כשהבעה של אושר שמימי שפוכה על פניהם.

מה נראה עכשיו לתיירים המאוכזבים?

עיריית חיפה

מינהל החת"ר / האגף לתרבות, השכלה ואמנות

חגיגות קיץ תשמ"ז - 1987

קרנבל בגן החיות חיפה

23-27 באוגוסט, מ-5 אחה"צ ועד חצות

מוסיקה • מחול • תיאטרון • קולנוע • והרבה הרבה חיות

ביום ראשון 23.8.87

• בגן החיות - בשעות 4.30-15 7 אחה"צ - הרבה אירועי צבע והתרחשות, **להקת קולו.**

• בקונכיה - בגן האם בשעות 30 7-30 8 בערב סרטים אילמים מלווה בפסנתר **שלמה גרוניך.**

• בשעה 9.00 בערב - מופע אמאמפונדו - מוסיקה, זמר, תנועה

• במת הפרגולה - בגן האם, בשעה 30 10 בלילה - פרגולה ג'אז עם **תמנע בראוור ולהקת אוריינט.**

ביום שני 24.8.87

• בגן החיות - בשעות 4.30-15 ,7 אחה"צ - "סיפורי בראשית" עם עמירם אטיאס, ברברה והנחשים ועוד

• בקונכיה - בגן האם בשעות 30 7-8.30 בערב - סרטים אלמים, מלווה בפסנתר **יצחק שטיינר**

• בשעה 9.00 בערב - **להקת בת-שבע.**

• במת הפרגולה - גן האם, בשעה 30 10 בלילה - פרגולה ג'אז עם **אלברט פיאמנטה ולהקתו.**

ביום שלישי, 25.8.87

• בגן החיות - בשעה 30 4-15 7 אחה"צ - הנרחשות בנסכה, פנטומימה, מוסיקה וליצנות.

• בשעה 6.00 בערב - קונצרט - **שלישיית יצחק שטיינר.**

• בקונכיה - גן האם, בשעות 30 7-30 ,8 סרטים אלמים, מלווה בפסנתר **יוסי מר-חיים.**

• בשעה 9.00 בערב **מקהלת "שליחי הנשמה".**

• בנות הפרגולה - גן האם, 30 10 בלילה ג'אז עם **סומר ישראלי ולהקה.**

ביום רביעי, 26.8.87

• בגן החיות - בשעות 30 4-15 7 - מוסיקה, פנטומימה, ליצנות, שעשועי מסכה בשעה 6.00 בערב - **שמיניית רימון.**

• בקונכיה - גן האם בשעות 30 7-30 8 בערב - סרטים אילמים, מלווה בפסנתר **ליז מגנס.**

• בשעה 9.00 בערב - מוסיקה ומחול ספרדיים עם **סילביה דוראן ולהקתה.**

• במת הפרגולה - גן האם, בשעה 30 10 בלילה - פרגולה ג'אז עם **דני גוטפריד ולהקתו.**

ביום חמישי 27.8.87

• בגן החיות בשעות 30 4-15 7 אחה"צ, התרחשות בצליל, מחול, פנטומימה, מסכות ועוד בשעה 6.00 אחה"צ **מקהלת הקונסרבטוריון, מנצח סטיבן סלואן.**

• בקונכיה - גן האם, בשעות 30 7-30 8 בערב סרטים אילמים, מלווה בפסנתר **דני גוטפריד.**

אודיטוריום חיפה בשעה 9.00 בערב

קונצרט נעילה מנצח **יצחק שטיינר.**

בביצוע נגני התזמורת הסימפונית הצעירה ותזמורת סימפונית חיפה

נגנים אורחים: **שלישיית יצחק שטיינר (ג'אז)**

בתכנית: ויוול "כונדוי"

לברי - "עמקי"

שטיינר דיאלוג 1, דיאלוג 2.

• כרטיסים לקונצרט הנעילה ניתן להשיג (במחיר 10 ש"ח) בקונכת גרבר, במשרדי האגף לתרבות, י"ל פרץ 20. בערב הקונצרט בקופת האודיטוריום

בגן החיות, חדשאות גן האם והאודיטוריום

רפי הרלב ומלחמתו בטייסים

(המשך מעמוד 13)

העברתי אותה בנאמנות לבן־משפחה, בתאום עם המפרק ומבקר המדינה.

החזרה ל„אל על" היתה בחסות המפרק, בעצת איתן רוזנמן ובצלאל עופר (יו"ר ועד הטייסים). רוזנמן קיווה, שהרלב יפנה את האש לטייסים. בצלאל עופר הוא, אגב, שכן של הרלב.

הרלב חזר. אחת מפעולותיו הראשונות היתה זימונו של רוזנמן לחדרו. זו היתה פגישה קצרה. ב־1 בינואר, אמר, אתה עוזב את התפקיד ואת החברה.

רוזנמן הלך ובכך נפתח תהליך ההבראה.

הרלב זוקף לזכותו את הניתוח המכאיב שעברה החברה בשנים האחרונות. אלא שעכשיו עומד פתאום מולו בצלאל עופר, השכן, החבר, יו"ר ועד הטייסים.

– אתה מנהל קשה?

מאוד. זה האופי של הבן־אדם.

– יש בחברה אווירת טרור, אנשים מפחדים.

באירגון כל־כך מורכב, אין ברירה אלא לנהוג לפי כללים ברורים. והיום זו אידיליה לעומת העבר.

– היית יכול להנהיג משטר כזה ללא מפרק?

תודה לאל שיש לי מפרק. לבד לא הייתי יכול. אני רוצה לנצל את שנות המפרק על מנת להנהיג ולהרגיל את כולם לאורחות־חיים מסודרים. שילמדו, שבסופו־של־דבר זה מביא לתוצאות הטובות ביותר.

– ואולי זה הסיגנון היחיד שאתה מסוגל לעבוד בו?

אני ידוע כאדם קשוח. אוהב משטר, סדר, קווים ברורים. לא אוהב עירפול.

– לא היית רוצה לעבוד באווירת נעימה, נינוחה?

את שואלת אם אני רוצה שיאהבו אותי בעבודה? לא. אני רוצה שיעריכו אותי.

– אהבו אותך פעם כמנהל?

לא יודע. בטוח שהעריכו. בלישכה הסמוכה בחברה אוהבים אותי.

– מי, המישנה לך, עמוס אמיר? הרי אותו שלחת למו"מ עם הטייסים, וכשהגיע לשלב המגירה הצגת אותו כמי שלא מוסמך לכך.

אין מה להתרגש מזה. הטייסים פשוט זינבו אותו. הוא קיבל סמכות לגמור תוכנית מסויימת, וכשזה היה קרוב לגמר, הם באו בתביעות נוספות, שחרגו מהמנדט שקיבל.

– כמה זמן חברה בריאה יכולה לעבוד תחת מפרק? כמה זמן יישאר המפרק ב„אל על"?

לא יודע. קיימים שני קריטריונים: המצב הכלכלי ומערך יחסי העבודה. כיוון שמבחינה כלכלית אנחנו על דרך המלך, נותרו רק יחסי העבודה עם הטייסים. כשנגמור איתם, נחזור לממשלה ונמליץ לה לשפר את מבנה ההון של החברה על־ידי הענקת ששת המטוסים שבבעלותה לחברה ובאמצעות הנפקת מניות בבורסה.

– מתי?

תוך שנה.

– אתה מרוויח פחות משליש משכרו של קברניט בחברה. זה מתסכל?

יכולתי בזמנו להצטרף לחברה כקברניט. לא רציתי. זה משעמם.

בואו לעבור את הבגרות ב"אורט"

למסיימי כיתות י'–י"א

לימודי בוקר

לבגרות אקסטרנית

בפיקוח משרד החינוך והתרבות

נמשכת ההרשמה לכיתות י"א–י"ב לשנת הלימודים תשמ"ח

בערים – ת"א, חיפה, נתניה, אשדוד, רמלה

הלימודים חינם בהתאם להוראות משרד החינוך והתרבות

אורט ישראל

המערכת ללימודים אקסטרניים

בת"א – נותרו מקומות לכיתות י"ב בלבד

ערים והרשמה: כל יום משעה 8.00-19.00, ביום ו' עד 13.00 • חיפה: סנהדרין 30 ☎ 664671 ,666182 • רמלה: קרן־היסוד 1 ☎ 08-226125 • אשדוד: רוטשילד 32 ☎ 22261 • נתניה: ירושלים 1 ☎ 332727

הסרט **„בטי בלו"** מוקרן גם בקולנוע „בית ברל", כפ"ס

תיקון טעות

במודעת דיוסיק במוסף 7 ימים נפלה טעות במחיר Nikon tele touch המחיר צ"ל 112x6 ש"ח

הסרט **„ימי הרדיו"** מוקרן בבתי הקולנוע „לב", ת"א, בימי חול גם בשעה 2.00 בצהריים

הנהג,

תן טרמפ לחייל

כסף? $

שאלה של גישה!! איך לגלגל ו„לעשות" כסף בשיטתיות ובזמן קצר?

והעיקר להתחיל מאפס!

שיטות מקוריות שהוכיחו את עצמן יישלחו אליך תמורת 10 ש"ח

לת.ד. 10139 רמת־גן מיקוד 52001

למכירה

בית מרקחת פעיל

במקום מרכזי בתל־אביב

בדבר פרטים לפנות לטלפון 03-621781

המכללה הטכנולוגית אורט תל־אביב – ע"ש א. סינגאלובסקי

דרך הטייסים 28, ת"א, טלפון 396171

המכון הממשלתי להכשרה טכנולוגית

תחל הרישום לשנה"ל תשמ"ח לקורס:

אוטומציה ובקרה — הכשרת מורים־הנדסאים

הקורס מיועד לנשים ולגברים לאחר שרות צבאי

• משך ההכשרה הוא שלוש שנים בשילוב עבודת הוראה והדרכה

• למסיימים יוענקו תעודות: 1)דיפלומה של הנדסאי, 2)תעודת הוראה

פטור משכר לימוד, מילגות וסיוע כספי יוענקו לתלמידים אשר יתחייבו לשמש כמורים לאחר סיום הקורס.

פרטים נוספים ורישום - במשרדי המכללה.

פרשת השבוע

ראה

מאת: מנחם בקר

„אחרי ה' אלקיכם תלכו..." (י"ג, ה')

הצדיק רבי נחום מצ'רנוביל (מתלמידי הבעל־שם־טוב והמגיד ממעזריץ' ומראשוני המפיצים של תנועת החסידות: 1730 – 1797) נהג לקרב כל אדם שנזדמן אצלו, ואפילו ריקנים שבישראל התכבדו על־ידו כצדיקים תמימים; וכך היה אומר למקורביו: „מן הכתוב „אחרי ה' אלקיכם תלכו..." למדים חז"ל, שראוי לנו להלך אחרי מידותיו של הקדוש־ברוך־הוא (סוטה י"ד, ע"א). והרי אנו מעידים כל שנה בתפילת הימים הנוראים, שהבורא יתברך הוא „טוב ומיטיב לרעים ולטובים". כיוון שכך מבקש גם אני לתפוס משהו ממידה טובה זו של הקדוש־ברוך־הוא ולקיים את הכתוב: „ועמך כולם צדיקים" (ישעיה ס', כ"א).

„ונתן לך רחמים ורחמך והרבך" (י"ג, י"ח)

על כך שנינו במסכת שבת (קנ"א, ע"ב) משמו של רבן גמליאל ברבי: „כל המרחם על הבריות, מרחמין עליו מן השמיים".

לפי פשוטו, מדגים כאן רבן גמליאל את שורת־הדין הנהוגה בבית־דין של מעלה כלפי האדם: מי שנוהג עם הזולת במידת הרחמים, נוהגים גם בו במידה זו – מידה כנגד מידה. ולדברי הצדיק רבי דויד משה מצ'ורטקוב (בנו של רבי ישראל מרוז'ין: 1828 – 1903), כל המרחם על הבריות מעורר רחמי שמיים על זה שהוא מרחם עליו. כי אומרים בשמיים: ומה בשר־ודם זה גילה רחמים כלפי אדם פלוני, הקדוש־ברוך־הוא „בעל־הרחמים" ודאי שצריך לרחם עליו!

„כי לא תוכל שאתו, כי ירחק ממך המקום..." (י"ד, כ"ד)

האלשיך הקדוש (רבי משה בן חיים אלשיך, מחכמי צפת במאה הט"ז) דרש פסוק זה בדרך החסידות והמוסר וכך היה אומר: כל אדם מישראל צריך לקיים את מצוות התורה באהבה ובשמחת־הלב. שאם מקיים בך „לא תוכל שאתו" – אם הנך חש, שמצוות התורה הן כעול על גבך וכמשא כבד שקשה לשאתו; „כי ירחק ממך המקום" – סימן הוא שהקדוש־ברוך־הוא, מקומו של עולם ומלואו, רחוק ממך...

„השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר: קרבה שנת השבע, שנת השמיטה..." (ט"ו, ט')

נשאלתי השאלה: מדוע מגנה התורה מי שחושש משנת השמיטה הקרבה ובאה ומונע עצמו ממתן הלוואה לעניים נצרכים? הרי טבעו של אדם הוא, שבהול על ממונו ודואג שכל הלוואה שמעניק לזולת תושב לו במועד. כלום ראוי לקרוא לדאגה טבעית זו של בעל־ממון בכינוי „מחשבת בלייעל"?

אלא – אומרים חכמי ישראל: חובתו של אדם מישראל לא רק לעשות מעשים טובים, אלא גם לחשוב מחשבות טובות – על עצמו ועל זולתו. וכאשר אדם חושד בחבירו, שלא יפרע לו ממון שלווה ממנו – סימן שהוא עצמו חשוד על מזימות מסוג זה כלפי אחרים, ולכך ראוי לקרוא בדין: „מחשבת בלייעל"?

חסידים מספרים

מנה אחת אפיים לדברי קטרוג של שונא ציון

רבי שמואל מוהליבר, רבה של ביאליסטוק (1824 – 1898), היה מגדולי הרבנים באירופה במחצית השנייה של המאה הי"ט. אך בצד עיסוקיו כמורה־הוראה היה מראשי הפעילים בתנועת „חובבי־ציון". בשנת תר"ן (1890) סייר בערי ארץ־הקודש ובמושבות החדשות שהוקמו על־ידי מתיישבים חלוצים ביהודה ובגליל; וכששב לאירופה הגביר את פעילותו הברוכה למען ישוב ארץ ישראל והתמיד בכך עד סוף ימיו (בשנת 1921 נקרא על שמו של הרב מוהליבר הקיבוץ „גן שמואל" שממזרח לחדרה).

★

פעם נטפל אל הרב מוהליבר שונא ציון ידוע בעירו, שעשה לו מנהג לדבר סרה בארץ האבות בלא כל רתיעה. ועם שובו של הרב מארץ ישראל, השמיע באזניו במצח נחושה את הטענה האווילית, שאין עתיד למושבות החדשות שהוקמו לא מכבר בארץ, ותנועת „חובבי־ציון" לא תצליח לפעול פעולה של ממש – כפי שלא הצליחו לדעתו תנועות קודמות בעניין זה.

שיסע רבי שמואל את דברי הקטרוג של אותו שונא ציון ואמר: במסכת חולין, דף ס"ג, מעידים חז"ל על הראה (עוף טורף), המוזכרת בפרשת „ראה" (י"ד, י"ג): למה נקרא שמה „ראה"? שרואה ביותר (= כוח ראייתה מגיע למרחק רב מאוד): עומדת בבבל, ורואה נבילה בארץ ישראל. ומשום מידה מגונה זו של הראה – שאינה חשה בכל הטוב והיפה שבארץ האבות, אלא רואה בה רק נבילות המעלות צחנה – היא נמנית בתורה עם העופות הטמאים...

ממידרשי חז"ל

„פתוח תפתח את ידך לאחיך..." (ט"ו, י"א)

אמרו עליו על בנימין הצדיק, שהיה ממונה על קופה של צדקה (= היה מופקד על חלוקת כספי צדקה לעניים).

פעם אחת באה אישה לפניו בשני בצורת (=בשנים של עצירת גשמים, שגרמה למחסור במזון). אמרה לו: רבי, פרנסני (מקופת הצדקה)!

אמר לה: העבודה (= לשון שבועה בעבודת בית־המקדש), שאין בקופה של צדקה כלום (= לא נותר בקופה ממון בשביל העניים).

אמרה לו: רבי, אם אין אתה מפרנסני – הרי אישה ושבעה בניה מתים (כרעב)! עמד (בנימין הצדיק) ופרנסה משלו (= מכספו ומרכושו).

לימים (= אחרי זמן־מה) חלה ונטה למות. אמרו מלאכי־השרת לפני הקדוש־ברוך־הוא: ריבונו של עולם! אתה אמרת: „כל המקיים (= המחיה) נפש אחת מישראל, כאילו קיים עולם מלא"; ובנימין הצדיק, שהחיה אישה ושבעה בניה, ימות בשנים מועטות הללו?!

מיד קרעו לו גזר־דינו והוסיפו לו עשרים ושתיים שנה על שנותיו.

ב־24.8.87

יצטרף

אזור חיוג אשדוד (055)

לאזור חיוג צומת איילון

08

055

ב-24 באוגוסט 1987 תבוטל הקידומת **055** של אזור חיוג אשדוד, ובמקומה תבוא הקידומת **08** המשרתת את אזור חיוג צומת איילון

שש ספרות באשדוד

באותו מועד יהפכו כל מספרי הטלפון מאזור חיוג אשדוד למספרים בני שש ספרות. השינוי יתבטא בתוספת הספרה 5 לפני המספר הקיים בשאר הספרות לא יחול שינוי.

דוגמה: המספר הקיים 055-20777

יהיה לאחר ה-24.8.87 08-520777

לא יחול כל שינוי בתעריפים בעקבות שינוי זה.

חברת בזק מבקשת מכל מנויי הטלפון באזור חיוג אשדוד להודיע על השינויים לבאים איתם בקשרי טלפון ומעניקה לצורך זה 50 שיחות (פעימות מונה) ללא תשלום.

השינויים מתבצעים במסגרת פעולות הפיתוח של חברת בזק במערכת התקשורת.

המחלקה ליחסי ציבור

בזק החברה הישראלית לתקשורת בע"מ

בדיוק בשבילך

כל השרותים במרכז אחד 24 שעות ביממה

■ גם לבית

■ גם לעסק

• שרות בזמן קצר

• מחיר מיוחד

הצטרף גם אתה למועדון המנויים של שגל והבטח לעצמך שרות על רמה

לפרטים 03-384430 רב קוי

שגל מישהו מטפל בך

שיזף

מושב צעיר בערבה

קולט

רווקים ורווקות וזוגות נשואים (ללא ילדים) עד גיל 26

לפרטים נוספים ניתן לפנות:

1. קליטה צוקים ד.נ. ערבה טל. 81366, 057-81390.
2. אריה פלג – הסוכנות היהודית חבל הנגב טל. 057-671572-3
3. תנועת המושבים המח' להתיישבות

סאיטקס קורפוריישן בע"מ

מכרז למכירת רכב 3/87

החברה מכריזה בזה על מכירת כלי הרכב המשומשים הבאים:

סוג הרכב	שנת הייצור	נפח מנוע	מס' רישוי
רנו 18	1983 אוט' מזגן	1647	5475782
סובארו פכד	1984	1100	5982084

1. את המכוניות הנ"ל ניתן לראות במפעלנו באזור התעשייה בהרצליה, רח' המדע 4. יש להגיש הצעות בכתב במעטפה סגורה ולשלשל את המעטפה לתיבת המכרזים הנמצאת בקבלה בבנין מס' 3. את ההצעות יש להגיש עד לתאריך 26/8/87 שעה 12.00.
2. תנאי המכרז המלאים נמצאים לעיון בקבלה בבנין מס' 3.
3. להצעה יש לצרף המחאה בגובה 10% מערך ההצעה.
4. העברת הבעלות היא על חשבון הקונה, היא תעשה ביום קבלת הרכב.
5. אין החברה מתחייבת לקבל את ההצעה הגבוהה או כל הצעה שהיא.

סאיטקס

להשכרה במרכז ירושלים

★ משרד 4 חדרים + טלפון, מיידי.

★ מבנה כ־470 מ"ר (3 קומות), כניסה נובמבר 1987.

לפנות חברת הכשרת הישוב ישראל בע"מ ☎ 02-221341

ברוטב פרובנסאל

יהודית אוריין

מארסל פאניול, ז'אן דה פלורט, תרגם אביטל ענבר, מסדה, 1987, 217 עמ'.

על גב הכריכה הדיגל התלת־צבעוני של מאריאן הצרפתיה, ללמדך, שהוצאת מסדה נטלה על עצמה להחזיר את העטרה הפרנקופילית. איני יכולה לשכוח למנשה לוין המנוח את חובי לו, הוא שקרע לי חלונות לסיפורת הצרפתית, שאיכותה עלתה אז לאין ערוך על הסיפורת הבריטית הכיתית שלנו. אבל בצד השבחים להוצאת מסדה על הסידרה הצרפתית החדשה, יש לי כלפיה קיטרוג קשה. ב"ז'אן דה פלורט" היא שגתה שגיאה שאין לה מחילה, ואולי תמצא תיקון במהדורות הבאות.

מארסל פאניול ואשתו

רוב ההוצאות הרציניות מסתייעות בדברי פרשנות וניתוח על גב הספר הן מצרפות אחרית־דבר, מסה, שנכתבת בידי המתרגם, לשם קירוב הקורא העברי. כך נוהג יורם ברונובסקי בתירגומיו לספרות הלאטינו־אמריקנית, וכך מיכאל הנדלזלץ בתירגומיו מפולנית, וכן נוהגות אילנה המרמן ונילי מירסקי לגבי תרגומיהן מגרמנית ומרוסית.

אביטל ענבר, עורך הסידרה הצרפתית של מסדה, שהיטיב לתרגם את הרומאן של פאניול, מותיר את הקורא העברי מחוסר כל מידע חיוני. עצלות, חסכנות או סתם עיוורון של העורך? בגוף הספר אין רמז לשכרה, ש"ז'אן דה פלורט" אינו יכול לעמוד בפני עצמו. מאחר שאהבתי מאוד את הרומן, צר לי, שהקורא מן השורה, שאינו יודע את גילגולי הרומאן וסופרו, עלול למצוא עצמו מאוכזב – הסיום אינו סיומי. רק על גב הכריכה נאמר כי "ז'אן דה פלורט הוא החלק הראשון של הרומן "מי הגבעות", שחלקו השני "מאנון" יראה אור בקרוב".

מעגל בלתי־גמור

היעדר האינפורמציה נוטע ציפיות מוטעות, שכן "ז'אן דה פלורט" הוא מעגל בלתי גמור, גשטאלט שרק מחציתו שורטטה כאן. פאניול מציב שאלה עמוקה על גורל, חיי־אדם וצדק שמימי. ואגב, כבמאי הסרט "ז'אן דה פלורט" שייצא לאקרנים בשבוע הבא, בחר בפתיחה מתוך "כוחו של גורל" לוורדי במוסיקה מלווה את הסרט לאורכו, בחירה מצויינת. מדוע ימות האיש החיובי ביותר ברומאן – יותר נכון, יירצח – איש שהיה נבון ואינטלקטואל, בעל אינטגריטי, שיודע להעניק אהבה וגם להיות מאושר. והוא היה אפילו איש יפה, אלמלא החטוטרת על גבו. באחת הסצינות החזקות בסיפור, כשהשמים נעולים כלפיו, הוא מתריס: "אני גיבן, מה אתה לא יודע שאני גיבן? אתה חושב שזה קל?" (עמ' 65).

כאן בדיוק ההבדל בין מציאות לספרות, בין אמנות לחיים: במציאות יכולים חיי אדם להסתיים כך, קורה. למציאות עצמה אין גשטאלטים. רק אנו, בריות בעלות אינטואיציות אתיות מולדות, קולטים את המציאות באמצעות התבניות המוסריות. הרומאן הזה כשלעצמו אינו עצמאי כיוון שאינו משלים שום תת־תבנית. רשע וטוב לו, צדיק ורע לו, אך עדיין בלי כל אירוניה. הקורא המסיים את הקריאה עשוי להגיב באחת משתי האפשרויות, האחת: תיסכול, מה פתאום מתייחסים לרומאן הזה כאל קלאסיקה מודרנית; האחרת: ציפיה רעבתנית לחלקו השני, כאילו בידנו אגפה השמאלי של המשוואה בלבד. לא נדע מרגוע עד שנשלים את אגפה הימני.

על מנת להציל את הרומאן הצרפתי, שלכל הדעות הוא ראוי לקבלת פנים חגיגית, אשלב בדברי הביקורת מקצת מן ההקדמה שהיה מוטל על אביטל ענבר לעשות.

מארסל פאניול מוכר לקהל הישראלי בעיקר בזכות "מריוס" שלו, שמתרחש בנמלי מארסיי, שם נולד ב־1895. בארץ מוכרת הטרילוגיה הן מן הקולנוע הצרפתי והן מן התיאטרון. הטרילוגיה כוללת, כאמור, את "מריוס" (1929), את "פאני" (1931) ואת "סיזאר" (1937), והיא צולמה לא רק בגירסה מקורית, גם הקולנוע האיטלקי וגם הגרמני התמודד איתה.

את ראשית המוניטין שלו רכש פאניול כקולנוען והדראמטורג ולא כסופר. בין השאר תירגם וביים סיפורים משל אחרים וגם של עצמו. יש בכתיבתו ויזואליות פלאסטית, שעוברת היטב בקולנוע, ולמרבה הפלא מרתקת גם בקריאת התיאורים ברומאן. איזו התמכרות חושנית לאדמה עוברת אל הקורא והצופה, ואפילו איש מקולקל כמותי – שלהי המאה העשרים, עידן הטלוויזיה – מוצא בתיאורים יופי לא־נדלה, תיאורים נטולי־מטאפורות, שנוצרים מתוך היכרות בלתי־אמצעית עם הטבע, הנופים והאקלימים, היכרות שנשאבת כנשימת העור. תיאורים שהם תיאורים. ולא ציורי־נוף אנתרופומורפיים, שמפרשים את חלוף־הרוח האנושי כמשל וכמטאפורה. גיבורי פאניול מבחינים בטיב האדמה לא רק על־פי צבעה, לחותה, תחוחותה, הם טועמים אותה בלשון, וכייננים מנסים קובעים את הזיתון שלה לפי טעם הרגבים. מכאן אופיו הארכי־ראשוני, הבלתי־אמצעי. אין זה הפיוטי הפנטיסטי לארצות, אפשר לומר כי יש כאן ליגלוג לא מוסתר על השיבה הרומאנטית האינטלקטואלית־אורבנית אל הטבע כיסודו של העיור.

ב־1952, בהיותו בן 57 חיבר פאניול וביים סרט בשם "מאנון של המעיינות". את התפקיד הראשי הפקיד אז בידי שחקנית צעירה בת 26, ז'אקלין בוביה, שהיתה לאשתו. הסרט הארוך, בן החמש שעות, קוצר לצרכים מיסחריים, ואף־על־פי־כן נכשל כישלון חרוץ. למרות שנשכח כליל, כינה אותו מבקר הקולנוע הצרפתי הרציני, אנדרי באזן, אפוס והימנון לפרובאנס.

אירוע חד־פעמי

שנתיים לאחר האכזבה ב־1954 פנה פאניול לקולנוע בפעם האחרונה בחייו. תיסרט וביים רומאן של אלפונס דודה. מאז נטש את הקולנוע הצרפתי לחלוטין, ועבר לכתיבת ספרות ומחזאות בלבד.

וכאן אנו ניקרים בדיוק לצומת של ספרות וקולנוע.

בתחילת שנות ה־60 היה פאניול עדיין מוכה מכישלון יצירתו האמביציוזית ביותר "מאנון" ובאותם הימים ניצנצו אנשי ה"קאייה דה סינמה" והגל החדש הצעיר בקולנוע הצרפתי.

את ילדותו בילה הסופר בפרובאנס – האזור הדרומי־מזרחי של צרפת – ושם כזאטוט האזין לסיפור מעשה שהיה שם על סף המאה החדשה. אשה צעירה בשם מאנון (כן, על שם גיבורת האופרה), שהקדישה את חייה לנקום את מות אביה. וכאן התרחש אירוע חד־פעמי באינטראקציה שבין ספרות לקולנוע. כעשר שנים לאחר כישלון "מאנון" הסרט, ישב פאניול לכתוב מחדש את סיפורה. את הרומאן פתח בסיפור על־אודות אביה, הוא ז'אן דה פלורט, גיבור הכרך שלפנינו. הדיפטיכון נקרא בשם הכולל "מי הגבעות", וחלקו השני עתיד להופיע, כמובטח, בתרגום עברי כ"מאנון של המעיינות".

מבקרים שצפו בגירסה המוקדמת של שנות ה־50, מדגישים את הטיוב שנעשה לספר, בעיגול האופיים, בחיזוק המוטיבציה של הילדה מאנון ובעיבוי החושני של הקרקע והנוף. חרף אטימותי החלקית, המרומזת לעיל, לגבי טבע וצמחיה ופאונה – מצאתי את עצמי לומדת בהנאה מן המדריכים של "עשה זאת בעצמך" בדבר גידול תירס או ורדים או ארנבים או דלועין – באיזו קרקע ובאיזו כמות של מים. היניקה הפרובנסאלית של פאניול, הכרתו התכופה עם צרפת האגרדית נותנת לספר את איכותו הנאטורליסטית.

הנאטורליזם כזרם אינו בדיוק כתיבה קרובה לטבע, כשם שבקטגוריה של ספרות־יפה מופיעים גם ספרים גרועים. "ז'אן דה פלורט" הוא בהחלט המשך והתפתחות לנאטורליזם שגאה לפני מאה שנים. בצרפת, בה הגיע לשיאו, בה זכה גם לניסוחיו התיאורטיים, ובה גם נזנח לחלוטין ביובל השנים האחרונות. עד היום נחשב אמיל זולא

הסופר האנושי ואוהב החלומים מטעים את הטקסט בהומור מצויין שאינו מצוי בסרט

לגדול הנאטורליסטים הצרפתים, לטוב ולרע. אם למסור את עקרונותיה של האסכולה בעמידה על רגל אחת: יש לראות בה הסתעפות של הריאליזם כתפיסת עולם, והיא עוסקת בעיקר בצירו האכזרי והנוות והחייתי של האדם. הזרם הנאטורליסטי קיווה לחקות את האובייקטיביות המוחלטת של המדע, וראה באדם מוצר של תורשה וסביבה חברתית ואקלימית. דטרמיניזם גמור, מינימאליזציה של כושר־הבחירה, ואיזה אנטי־הומאניזם, כמי שזכור לנו מ"ארמור", "ודמינל" ו"החיה שבאדם". הנאטורליזם הצרפתי העמיד גם אופוזיציה חזקה. תקפו את דלות הממדים האנושיים, ההיצמדות לפרטים אקראיים, ההעלמות מנפש ורוח שאף הם חלק מהאדם, והדימוי המקובל בפי שולליו היה: במקום לצלם גוף חי, מציג הנאטורליזם ניתוח פוסט־מורטם של גוויה. הפרוזה של פאניול כדיפטיכון "מי הגבעות" היא נאטורליסטית בע"מ, צרפת הכפרית־אגרדית מתוארת בכל ניוולה וניבלותה. הקירבה לאדמה לא עשה אנשים לטהורים יותר, אקולוגים יותר. להיפך. מי שמאמין בכך יתפקח עד מהרה לקורבן. אומנם אין בהם מרקב הדקאדאנס העירוני, אבל החושים המוסריים קהים מאוד בקרב עובדי־האדמה. פשטות־ההליכות קרובה לבהמיות, ותמרנות הבצע עולה אצלם אפילו על זו של עורכי־דין. האיכרים הפרובאנסלים שמוהלים כל ארוחה בכוס יין ארום של גורמה, הם אנשים גסי־רוח, רכלנים, חורשי־רע וצרי־אופקים. כל עיסוקם החקלאי אינו קשור באהבת־אדמה, כ"פאריקע" כמו שהרצפלד היה אומר. הכל נמדד ברווחים ובהכנסות שלהצמחתם מוכשרים כל האמצעים. חלק הנאטורליסטי של הספר נוטל כל נוסטאלגיה. מה שנראה בעיני העירוני התמה כשלוות־הטבע, מתפרש בעצם כמין אוטיום. פאפא סוביראן, הדמות המרכזית שמגולמת בסרט בידי איב מונטאן, הוא ישיש שדי נגמו. בלי אשה, בלי ירדים, בבית גירה עם משרתת חרשת וארוחות רשנות בנוסח פרובנסאל. הוא דמות מעניינת, חזקה, פיקחית עד עורמה ושפלה מאוד.

אבל הסופר שמטבעו הוא תמים, אנושי ונוטה לאהוב את החולמים, מטעים את הטקסט גם בהומור מצויין, שאגב, כמעט אינו מצוי בסרט. פרק יפה להפליא (עמ' 44־50), שמשום־מה אינו מופיע בסרט – מתאר טקס חתונה בין פלורט, יפיפית לה באסטיד, לבין בחור־ליגה איש קריספין. איכה דורות שמקרה באיזו קטטה, והמכת לרגע להנות בגילופין ומסתיימת עד מהרה במהלומות ושינאת־עולם.

קלאסיקה במסורת צרפת

ועוד יאמר לזכותו של פאניול למרות שהרומאן כמאסטרליה אינו רוחש אירועים דרמטיים, הספר קריא ביותר. המחזאי־שלנתון ידע לרקום יפה ובדרך מתונה את התהליך החקלאי העונתי, אז־אם, תוך הטעיה, מידה תיקוות ומכות יאוש, בצורת תפארת־שמים – מעבירים גם לשרא הוארכני את הכמיהות למטר. המטר הוא שהוער בספר לשרידות־לב אלהית, לסאריום שמימי משתעשע. לוא רק תולונגת הנתיות לעייקנת הרעמים הערבים לאוזן – אבל הן הולכות להשתפך בשורות צים.

והרומאן "מי הגבעות" כבר היה לקלאסיקה של הספרות הצרפתית. במקביל ובמנותק מן "הרומאן החדש", הוא נסוג אל המסורת הגאלית של המאה ה־19. משדר התרבות הצרפתי השקיע במרס תקציב חסר־תקדים. הצרפתים גאים בו מאוד ורואים בו פנינה של טעם־טוב יוקרתי וייצוגי גם בארה"ב. קלוד ברי, מפיק־במאי חשוב ומעניין, שהירבה לעבוד עם רומן פולנסקי, ושלזכותו יש לזקוף כמה מסרטיו של הבימאי הפולני הגולה, גילה את הספר ב־1970, על מדף חנות הספרים של מלון מפואר במרוקו. מאחר שפאניול מת ב־1974, ורעייתו הצעירה ז'אקלין שמרה בקנאות על זכויות היוצרים של בעלה, נתסמו כל פניותיו של קלוד ברי. רק לאחר שזכה במדליית פרס־סזאר (האוסקר הצרפתי) עבור סרטו האחרון, שהוצג כאן לא מזמן "צ'או פאנטון", נעתרה לו ז'אקלין פאניול. ברי גייס את שותפו המנוסה ז'ראר בראך, שאף הוא כתב עם פולנסקי ("טס", "הדייר", וגם את הסרט "שם הוורד" שבקולנוע צפון, שפינה עתה מקומו ל"ז'אן דה פלורט").

הרומאן אינו רוחש אירועים דרמטיים, אך הוא קריא ביותר

השניים העתיקו מן הספר פרקי דיאלוגים שלמים, שמרו על נאמנות מבוררת הן בפרטים והן ברוח הכללית, למעשה ערכו שינוי אחד בלתי משמעותי: הסבו את המוות לרצח.

מתוך תחושת זמן נכונה הקפידו מאוד לשמר את הריתמוס של עונות השנה, ושל הפרוצס החקלאי, כמפורט במקור. הסרט הצליח לגייס 17 מיליון דולר (בעוד שסרט צרפתי מן השורה עולה 3 מיליון בלבד), ובכך נעשה ליצירת הקולנוע האמביציוזית ביותר בתולדות הקולנוע הצרפתי. כמרכזן גייסו את שני אלילי הבד הצרפתי – ועם כל המבוכה, גם אלילי הפרטיים – איב מונטאן בשפם זיפי כשל מבן, האיכר הטוסקאני, ודפארדייה עם חטוטרת לא משכנעת. אבל ניצבה לפניהם מיגבלה שבעינינו היא כה בלתי־מובנת. קלוד ברי הירבה לעבוד עם השחקן־קומיקאי הצרפתי המעולה קולוש ("צ'או פאנטון") ובדימיונו ראה בו את התגלמותו של הגיבור השוטה איגולין. קולוש הוא אכן האישיות ההולמת ביותר לתפקיד, ועימו היתה זו השליפה המובילה של קולנוע העלית הצרפתי. אך דא עקא: קולוש לא יודע לדבר צרפתית בעגה פרובנסאלית. הוא ניסה לסגל ולתרגל את האקצנט הנדרש, אך בלא הצלחה. ואז נכנס לתמונה שחקן בלתי־מוכר אצלנו, דניאל אוטיי, שגדל בדרום צרפת והיה בעל האקצנט הנדרש. ושוב דא עקא: דניאל אוטיי הוא צעיר ויפה מדי לתפקיד. שכן איגולין האוויל הוא בעל חזות של אידיוט. אולם אוטיי כל־כך חשק בתפקיד, שצבע את שערו בכתום, גזז את שערו ואיפר זיפי זקן, ואכן הפך העלם הנאה לאידיוט מושלם. אבל גורו ספני אידיוטים, הם הרבה יותר ערמומיים ומתוחכמים מהבריות הנבונות.

מרטין סיימור־סמית, עורך וחוקר השוואתי של ספרות העולם העכשווית, מגלה בורות כשהוא מסכם את יצירתו של פאניול לספרות הצרפתית. הדיפטיכון "מי הגבעות" – יופ. ואת יצירתו של הדרמטורג, הפרוזאיקן והקולנוען הוא מסכם בזו הלשון: "אם אין לוקחים את הפרוזה שלו ברצינות יתרה מזו שהסופר התכוון אליה, מתגלה פמיון מרנינה". וזה נכון.

היעדר אינפורמציה נוטע ציפיות מטעות

התמכרות חושנית לאדמה עוברת אל הקורא ואל הצופה

יופי בלתי־נדלה של תיאורים נטולי מטאפורות

זרובבל גלעד

שני שירים

ביני לבינם

"לפעמים הם מדברים אלינו בחלומות,
לפעמים, תוך כדי הרהור, הלב שומע אותם"
(ק.פ. קוואפיס)

וְכָךְ אָנוּ מַמְשִׁיכִים לִהְיוֹת
אֲנִי מִפֹּה וְהֵם מִשָּׁם
אָמְנָם, לֹא בְּקוֹל רָם
אֲבָל בִּכְאֵב לֵב,
שֶׁכֵּן, רַב הַסָּתוּם עַל הַוַּדַּאי
וְאָסוּר לְךָ לַעֲצֹר וְלִקְרֹא:
דַּיּוֹ אֶלָּא לוֹמַר בֵּינָהּ
לְבֵינָהּ:
יִקֹּב הַדִּין אֶת הָהָר!

הממגורה

צַעַד צַעַד עָלִיתִי בְּלוּחַ הָעֵץ
הַמֻּצָּב עַל הָאָרֶץ וְרֹאשׁוֹ
בְּפֶתַח הַמַּמְגּוּרָה.
כְּפוּף תַּחַת נֵטֶל הַמַּשָּׂא פָּסַעְתִּי,
אֲבָל לֹא הָיָה זֶה שַׂק תְּבוּאָה
רַק צְרוֹר סָמוּי שֶׁל חֲלוֹמוֹת
וְתִקְוָה.
הוֹשַׁטְתִּי יָד אֶל הַשֶּׁפַע שֶׁלְּפָנַי
וְהַקֶּרֶשׁ מִתַּחְתַּי נִזְדַּעְזַע.
מַה נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה
צָעַקְתִּי בַּחֲלוֹמִי
וְנָשָׂאתִי קוֹלִי בִּבְכִי.

★

(מתוך ספר השירים "בצל התאנה" העומד לראות אור בהוצאת הקיבוץ המאוחד)

מבקר על קו הקץ

15 שנה למותו של ברוך קורצווייל

יעקב אברמסון

"ואנוכי בחלבי ובדמי את הכעירה אשלם"

עיון חוזר במיפעלו הפרשני־ביקורתי של ברוך קורצווייל ראוי שייפתח ביסוד הטראגי הדומינאנטי כל־כך בחייו באישיותו ובמיפעלו הספרותי. טראגיות זו מקורה בחוסר־יכולת ובחוסר־נכונות להשלמה ולהתפשרות עם המציאות, הן במישור החברתי־ציבורי והן במישור האישי־הפרטי. במישור הציבורי התבטא הדבר בחתירה בלתי־נלאית לאמת, במאבק כנגד כל מה שנראה בעיניו אי־צדק ועוולה, ובהסרת כל המסיכות של ה"נראה" וה"נדמה", כדי להגיע אל ה"יש" או ה"אין" האמיתי, לדעתו. מאבקים אלה עשו אותו, מחד גיסא, לפולמוסן חריף, לאיש ריב ומדון, ומאידך ל"שומר הגחלת" של האמת, המוסר והיופי.

ברוך קורצווייל

אבל ההופעה החיצונית התוקפנית המוכיחה והמייסרת היתה רק צד אחד שנחשף באישיותו. את חייו הפרטיים השתדל ככל־האפשר לשמור ברשות הפרט שלו, כדבר שאין לו רלוואנטיות למאבקיו הציבוריים ולביקורתו העניינית. עם זאת, ברור כעת, שאותן אמות־מידה ואותה אגרסיה, שהפעיל כלפי חוץ, הפעיל גם כלפי עצמו מתוך אותה אי־יכולת ואי־נכונות להשלים עם ה"יש" האישי שלו. בעוד שכלפי חוץ הצטייר כאדם חזק, לוחם אמיץ ובעל עוצמה מוסרית רבה היה קורצווייל בפנימיותו אדם קרוע ומסוכסך עם עצמו, שנפתל נפתולים איומים בכל תחומי התעסקותו, כלי־יכולת למצוא לו מנוח. מצב זה רק הוחריף משנה לשנה והגדיל את סבלו ואת בדידותו, עד שהוביל אותו לקץ האכזרי, שבחר לעצמו.

פירסום ספר הסיפורים האוטוביוגרפי "הנסיעה" (ת"א 1972), שאותו עוד הכין קורצווייל עצמו לדפוס ואשר לא זכה (ואולי כלל לא רצה) לראותו יוצא לאור, היה השלב הראשון בחישוף עולמו הפנימי, ודומה שבכך גם היה ערכו העיקרי.

הופעת ספר חילופי־האיגרות שבין קורצווייל לעגנון ולאצ"ג*, הוא שלב נוסף בתהליך חישוף חיוני זה, ויבואו על הברכה כל אלו שקיבלו את ההחלטה לפרסם את חליפת־המכתבים, וודאי מתוך לא־מעט ספיקות והיסוסים, והמחברת־העורכת הגב' לילי־אן צבי־גורי שבזכות טירחתה ועקשנותה הופיע הספר. זהו הספר המעניין ביותר מבין ספרי־העיזבון, שהופיעו עד כה בהוצאת "מכון קורצווייל".

פירסום של חילופי איגרות בין יוצרים מעורר תמיד את שאלת הזכות להביא לידיעת הציבור דברים, שנכתבו מתוך אינטימיות בין המתכתבים, כמו גם את שאלת עיתוי הפירסום. אין ספק, שגם ספר זה מעורר שאלות אלו, ולא אחת יוצר אצל הקורא תחושה לא נעימה של מציצנות. עם זאת, יש לו ערך ודאי, מפני שהכותבים והמכותבים הם עגנון, אצ"ג וקורצווייל, ובזכות מערכות־היחסים שנוצרו בין המבקר לבין הסופר והמשורר הנערצים עליו, ונמשכו כחצי יובל שנים.

סיפור אחר בעברית

הדמות המרכזית בהתכתבות היא, כמובן, קורצווייל, ומשום כך ניתן לגלות בה אחדות מן הבעיות העיקריות, שהציקו לו. דומה, שהדבר המכאיב ביותר לקורצווייל הוא היותו מבקר ולא סופר. ליתר דיוק: לאורך כל תקופת יצירתו הלכה קורצווייל בשאלת יכולתו ליצור סיפורת משלו. בתקופת יצירתו בצ'כוסלובקיה (1933–1939) ראה את עצמו יותר כסופר מאשר מבקר. התפנית חלה בארץ במיפגש שלו עם "אורח נטה ללון" לעגנון. הוא עצמו מציין מיפגש זה כ"התגלות" משום שנתגלה לו, שישנו סופר עברי הכותב על אותם נושאים הקרובים לליבו, לרבות נושא השיבה המאוחרת, ו"איך הוא עיצב זאת". החלטתו להיות מבקר ולעסוק בעיקר ביצירת עגנון נבעה איפוא מן הצורך לוותר על כתיבת סיפורת משלו. התוצאה של תפנית זאת כהישג המזהיר של קורצווייל בביקורת עגנון, שנחשב גם בעיני מבקריו לגדול הישגיו.

עם זאת, קורצווייל לא השלים מעולם עם אי־יכולתו לכתוב סיפורת מקורית משלו, ודאי מתוך תחושה, שרק לספרות היפה יש ערך לדורות. דווקא אי־השלמה זו, דוחפת אותו להעניק למסה הספרותית ערך ספרותי משלה. ואמנם השיג בחלק ממסותיו, כמו המסה "שורשיו הנפשיים והמיטאפיזיים של היסוד האידילי" והמסה על "ירושלים בספורי עגנון", חושפים את יסוד המשורר שבקורצווייל. בכל זאת, מנסה קורצווייל את כוחו גם בכתיבת סיפור עברי משלו, נסיון הגורם לו צער וסבל רב. את אי־הנחת, שיש לקורצווייל מן הסיפורת שלו, ימצא הקורא בחליפת האיגרות, אם ישווה את התגובות של קורצווייל ועגנון להופעת שתי יצירות שלהם באותו פרק זמן. כוונתי לרומן "תמול שלשום" ולסיפור הקצר "בבית הכנסת", סיפורו היחיד של קורצווייל בעברית שנדפס ב"מאזניים" כסלו–טבת תש"ו. קורצווייל מלא התפעלות מ"תמול שלשום": "זה חודשיים שאני מטפל בסיפורך הנפלא. אין די מילים בפי לדבר על התענוג הגדול, שגרמת לי. אבל לא בדעתי לדבר היום על עושר היצירה הגאונית הזאת". (חילופי איגרות עמ' 18). לעומתו מגיב עגנון ברגישות וכהסתייגות כאחת, והביקורת שלו, חרף היותה מוצנעת, ניכרת: "קראתי את סיפורך 'בבית הכנסת' בנשימה אחת מתוך עצורה ומתוך צמרמורת שאחזה את גופי. הרוח המהלכת בסיפור טילטלתני מעולם לעולם. ואף־על־פי שיש במלאכת הסיפור במה ליקיים, רואה אני אותו כדבר שלם. בודאי שתחזור לסיפור שמקצתו קראת לפנינו אשתקד בחולו של פסח" (שם, עמ' 18, ההדגשות שלי – י.א.).

"לא קיבלתי תשלום"

אבל לקורצווייל המנוסה בדרכי הביקורת אין אשליות ובתגובה נוספת, שבועיים בלבד לאחר־מכן, באו לידי ביטוי אכזבתו הקשה ותיסכולו: "אשר לסיפורי, כמעט שלא שמעתי כלום מבני־אדם, ולא נתברר לי, אם היה לדבר איזה הד שהוא. דרך אגב, אפילו אקסמפלר אחד לא שלחו לי מתל־אביב והייתי זקוק לקנות לי את החוברת, ואפילו לאחי באנגליה לא אוכל לשלוח את הסיפור! כמדומני לא קיבלתי עד היום שום תשלום" (שם עמ' 21).

מצוקה אחרת באותו נושא עניינה שאלת השפה. כוחו של קורצווייל היה בלשון הגרמנית, שפת־אמו, אהבתו הגדולה הראשונה ("הנסיעה", עמ' 9). כאשר הגיעו הידיעות הראשונות על השואה, הבין, שעליו להכריע בין העברית לבין הגרמנית. הוא אומנם נותן גט־פיטורין לגרמנית, אבל אינו משלים אף פעם עם ויתור זה:

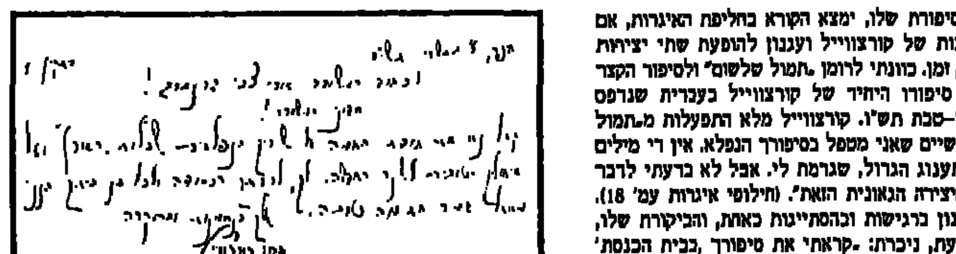
תצלום איגרת של קורצווייל לאורי צבי גרינברג

"נתברר לי, שדווקא האמן אינו חופשי בבחירת לשונו: היא גורלו. חומרת־הגורל הוכרעה על־ידי עומק התקשרותו עם שפת־אימו... מאהבה גדולה ראשונה אין משתחררים..." ("הנסיעה", עמ' 9).

בלית־ברירה הופך קורצווייל ל"סופר במחתרת" בגרמנית מחד־גיסא, ומאידך הוא מותקף לא אחת על־ידי יריביו, כמי שאינו מסוגל לכתוב עברית. על עוצמת המצוקה, ניתן לעמוד גם מאיגרת לעגנון (עמ' 44) ומאיגרת לגרינברג (עמ' 113–114), שנכתבו בסוף 1953 בהפרש של יום בלבד, בעקבות ביקורתו של ד. כנעני על הופעת "מסכת הרומאן", בנוסחו הראשון. כותב קורצווייל לאצ"ג: "רק אני בלבד – אפשר גם עגנון – יודעים באיזו מידה אני שולט בלשון הגרמנית. במשך כל השנים נאבקתי עם הפיתוי לכתוב שוב בגרמנית. נשארתי עד כה נאמן להחלטתי, אבל אין בי כבר כוח, משום שהסופרים העבריים והאדונים, הקובעים אצלנו את מהלך הדברים, עושים הכל, כדי לסכל את מאמצי להיות סופר עברי. כותבים עלי ומדפיסים את זה שאינני יודע לצרף שתי מילים ביחד,

המשך בעמוד 25

אשר לסיפורי, כמעט שלא שמעתי כלום מבני־אדם, ולא נתברר לי אם היה לו הד כלשהו

כותבים עלי שאינני יודע לצרף שתי מילים ביחד, שעברי גמגמן ועני מנופח

* קורצווייל, עגנון, אצ"ג – חילופי איגרות, הוצאת אוניברסיטת בר־אילן, 1987.

מה היה, מה נותר

מהי תרומתו של פרופ' ברוך קורצווייל לחקר הספרות העברית המתחדשת; האם קבע אמות־מידה חדשות לשיפוט ולביקורת; האם הצמיח דור ממשיכים; באיזו מידה, אם בכלל, מושפעים המחקר והביקורת כיום מן הדרך שהיתווה – שאלות אלה הופנו על־ידי המערכת לחמישה יוצרים ומבקרים.

רות אלמוג:

אישיות רבת־סתירות

קורצווייל היה אדם רווי יאוש עמוק. כך תפסתי אותו. הכרתי אותו במהלך עבודתי בעיתון "הארץ". הוא היה מקפיד מאוד בעניין ההגהות. היה לו דימוי של איש מפחיד, כי הוא היה הקיסר של הספרות בימים ההם. פגישתנו האחרונה היתה במערכת העיתון. הוא היה במצב־רוח קשה, סותרני. מצד אחד הרגשתי שהוא ביאוש גמור שסיבותיו לא היו נהירות לי, ומצד שני היה בהתרוממות רוח בלתי־מוצה. הוא ישב מולי ושר נעימה. שאל אם אני מזהה אותה. כשהשבתי בשלילה אמר כי זה מתוך הקונצ'רטו לקלרנית בלה מאז'ור ק. 622 של מוצארט, שכתב לפני מותו. סיפר שזו יצירה שמדברת על מוות. זה היה זמן קצר לפני שהתאבד. באשר לדרכו כמחקר, אני סבורה שהוא עשה דברים גדולים בעניין עגנון, ושהוא כתב דברים חשובים על טשרניחובסקי. אני ודאי משמיטה דברים חשובים נוספים שעשה בתחומי הספרות העברית. אינני חושבת שהיתה לו זיקה של ממש אל הספרות העברית המתהוות. גם אי־אפשר לבוא אליו בטענות בעניין זה. הוא היה נטוע במסורת אירופית מאוד מסוימת. קורצווייל היה אדם מרכז־אירופי בכל רמ"ח אבריו. שורשיו היו שם. כך צריך לדעתי להבין אותו. תרומתו החשובה, שהוא איפשר לנו לטעום משהו מתרבות אירופה. עבורי הוא היה יותר אדם מאשר מבקר. אישיות מיוחדת במינה, רבת־סתירות.

אהרון אמיר:

מאבק כולל ורצוף

קורצווייל נאבק על נפשה של הספרות העברית המתהווה בשם שנאבק על פרשנות כוללנית (או "גורפת", על פי הז'ארגון העברי של הימים האלה, תו־היכר לדוברי־עברית שהרגילו עצמם לחשוב אמריקאית) של הספרות שנכתבה עברית בדורות קודמים ובמקומות אחרים, וכשם שנאבק על כפיית הרציפות, משאת־נפשו, בין תרבות "קלאסית", דתית במהותה, גידולה הפזורה היהודית לדורותיה, לבין התרבות העברית, החילונית במהותה, המתרקמת בארץ הזאת בדורותינו. כל אלה היו לו חלק ממאבק כולל ורצוף, שהיה עיקר פעלו ותמצית חייו מאז החל בשנות ה־40 בפעלו כמבקר. מסתו על תנועת "העברים הצעירים", שנתפרסמה ב־1952 היתה ביטוי מגובש ביותר להכרת גורליותו של מאבק זה. במידת־מה גם נתנה ביטוי ליאוש־מרעת שחילחל בו, דווקא כאדם בעל תודעה היסטורית חריפה, כאשר לאחריתו של מאבק זה, יאוש שאולי הוא שהצעידו, כעבור כעשרים שנה, אל מותו. ספק בידי אם תופעות של ריאקציה רוחנית־יהודית ושל "שיבה" אפיגונית אל ערכים יהודיים, כגילויין ביצירה העברית שמאז 1973, היו מרעיפות נחמה לנישמתו המיוסרת.

חיים גורי:

שנוי במחלוקת

תחילה היה כזמורת־זר, כמי שגורל השליכו אל החוף הזה. הכל היה תפוס, כביכול, והוא החל מפלס דרכו כעולה חדש. קורא תיגר על חבורת פוסקי־ההלכות בספרות העברית. לא קל להתקבל ולהשתייך. הוא לא סלח לאוניברסיטה העברית את סירובה לקבלו ונקם במאמריו בנכבדיה, כשמעון הלקין, בגרשם שלום ובעמיתיהם. הוא תרם לביקורת ידע רב ותוקפנות יתרה. מסוגלים לכך רק אלה הנכונים לפצוע ולהיפצע. לאחר כמה שנים היה כבר שם ידוע בזירת קרית־ספר. אך עד הסוף היה שנוי במחלוקת. אם תרם לעגנוניות לא ירד עד הסוף לחקר הכנעניות. מעבר לאורי צבי גרינברג טעה לא פעם באבחנת השירה ובאיתור הטוב. תרומתו למחשבה, לחבנת המצב הרוחני הישראלי בכללו, עלתה אולי על תרומתו בביקורת ספר זה או אחר בספרות המאוחרת יותר. אך ללא ספק הוא שינה את הנוף. אדם סוכל. אדם רדוף. הגביר אלימות וכסאת בספרות הזקוקה כל־כך לסובלנות וחסד. קידם צאצאים בצלמו וכדמותו. אך העשיר ללא ספק את ספרותנו. סופו המתריד מעיד על התייסרות ממושכת.

מנחם פרי:

חשיבות רטורית בלבד

מה שנשאר מקורצוויל הוא קו מתחת לחשיבותו של עגנון, של אורי צבי גרינברג ואולי המפניית תשומת־הלב למורכבותו של משורר כביאליק. אני לא נמנעתי עם מעריציו של קורצוויל בחייו, היום מורשת קורצוויל אינה נוכחת חיה בספרות העברית. כזו שצריך להתמודד איתה. נכון שיש מיתוס קורצוויל ולפעמים געגועים לקורצוויל, שהם בעצם געגועים למבקר בעל תרבות רחבה ובעל השקפה ספרותית תרבותית, בעל להט ובעל נוכחות קבועה. אבל גם מבחינות אלה אני מעריך עליו מבקר כשלמה גרודז'נסקי, שמכתיבתו אפשר להתפעל גם היום ושהזמן רק היטיב עימה. קורצוויל בסופו של דבר היה זר לספרות העברית, כפה עליה אמות־מידה שהיו זרות לחלק ניכר מן הטקסטים, קרא לתוך טקסטים את התיזות הקבועות שלו, בלי שים לב אם הן נובעות מתוך הטקסטים, ולא היה מסוגל, לעיתים קרובות, אפילו להבין הבנה אלמנטרית את הלשון, במיוחד של שירים. הוא כתב בעיתונות היומית משהו שהוא יותר מרצנזיה אבל פחות ממחקר ספרותי רציני, וייבא ארצה קלישאות של ביקורת ספרותית גרמנית שכבר היתה תבוסה בזמנו שלו, כולל כל הז'ארגון ה"שרוני". האינפורמציה שהביא ושבה הרשים יכולה להימצא בספרים פופולאריים, שטחיים, ואין בה שום חידוש בהשוואה לדברים מעמיקים שנכתבו על הסופרים האירופאיים שעליהם כתב. אינני מתגעגע לקורצוויל. חשיבותו, גם בזמנו, היתה בעיקר חשיבות רטורית. הוא היה זר למה שקרה בספרות העברית בשנות ה־60. מביך לקרוא בכתביו היום. וודאי שהיה זר להתפתחויות באירופה, בתורת הספרות, בשלושים השנים האחרונות לחייו. אין פלא שלא יכול היה לעכל צמיחת תורת ספרות בישראל. אני מצדיק את האוניברסיטה העברית בירושלים שלא קיבלה אותו אל בין המרצים שלה. קורצוויל גם לא גידל תלמידים, אלא אפיגונים שמיהרו לזנוח את הטרמינולוגיה הקורצוויאלית, מיד כשנסתלק מן העולם.

חיים שוהם:

מופת לאישיות

עיון בכתביו של קורצוויל מגלה עד כמה תקפות אבחנותיו לגבי אופיה ומהותה של הספרות העברית החדשה לדורותיה. הרלוונטיות של מחקריו עדיין תקפה, ונדמה לי שראוי לעיין בה כדי לדעת מאין באנו ולאן אנו הולכים הן בתחום הספרות והן בתחום החברתי. מבחינה חברתית ורוחנית קבע קורצוויל מעמד של כבוד לאישיות שאינו מניח לכל גילוי של מציאות רוחנית ופוליטית לעבור על פניו. המעורבות שגילה בתופעות רוחניות ופוליטיות היא אות ומופת לאישיות לוחם, ועל מלחמה זו גם שילם. בכל 15 השנה מאז מותו עמדה תמיד דמותו לנגד עיני הן בתחום האישי והן בתחום המחקרי־רוחני.

אורי סלע

עזר

פילוסופיה למתחילים

הזמנה לפילוסופיה / יובל שטיינץ / זמורה, ביתן / 189 עמודים.

הורתו ולידתו של הספר בקורס לפילוסופיה, שנועד לנוער שוחר-מדע, כלומר: צעירים צמאי-דעת חריפי-תפיסה, החסרים רקע של ממש בנושא זה. ואכן, הספר מיועד לקוראים כאלה בדיוק, המבקשים לטעום את טעמה של הפילוסופיה ולהתוודע אל שיטתה ואל האופן שבו היא מציגה שאלות ומבררת אותן. נדונים פה שאלת-ההכרה, עניין הלוגיקה, בעיית-היחסים בין גוף ונפש ומהות האדם ובעיית-היחס שבין רצון, חופש וגורל. כל זה נעשה ברוח קלה ונעימה, ולפעמים בצורת דיאלוגים, ולפעמים בלוויית תרשימים ואיורים, ויש הנחיות מועדות לקריאה נוספת ומפתח.

בין אח לאח

קנאת אחים / סימור ו' רייט / עברית: תהילה שפירא / ספרית פועלים / 152 עמודים.

יש, כנראה, איזה יסוד של אמביוואלנטיות (אהבה-איבה או משיכה-דחייה) בכל קשר אנושי, ואין צריך לומר, שהוא קיים בין שני אחים, הנולדים אל תוך סיטואציה של תחרות, לא רק על נכסים שונים אלא גם – ובעיקר – על תשומת-הלב והאהבה של הוריהם. הספר בא להקנות לקוראיו קודם-כל את ההכרה, שקינאת אחים וקטטות בין אחים הן תופעות נורמאליות, והצטרפות ילד נוסף למשפחה היא דראמה רבת-שנים החייבת לעלות על הבמה ואין לראות בה איזו צרה פרטית או תוצאת שגיאה של ההורים. מכאן, ינתח הספר את המצבים הנפוצים, יביא דוגמאות "מהחיים", ויציע, מה לעשות כדי לעבור את חיי-המשפחה בשלום, עד כמה שאפשר.

הגות

רוזנצוויג, חיים ומחשבות

מבחר אגרות וקטעי יומן / פרנץ רוזנצוויג / יוצאים לאור ועורכים בידי רבקה הורביץ / תרגמו מנפרד ויניגר, לאה זגגי, תמר נוה, רבקה הורביץ ויהושע עמיר / מוסד ביאליק / ס"א + 398 עמודים + 8 לוחות.

פרנץ רוזנצוויג (1886 עד 1929) החל את דרכו בסביבה יהודית-גרמנית מתבוללת. אחרים מחבריו התנצרו וגם הוא הודיע על כוונתו לעשות זאת ואחר-כך שינה את דעתו ודבק ביהדות ביתר שאת. כאשר שירת כחייל במלחמת העולם הראשונה בא במגע עם יהדות פולין והחסידות והתרשם רושם עמוק. את מישנתו הפילוסופית-האמונתית העיקרית פירסם בספרו "כוכב הגאולה", שעליו הוסיף הרבה כתבים ומכתבים. בשנותיו האחרונות היה משותק ויכול היה להתבטא רק במכונת כתיבה מיוחדת. "כוכב הגאולה" וכן מיבחר כתביו הקצרים "נהריים" תורגמו לעברית ועכשיו מצטרף אליהם הכרך המשלים, ובו מיבחר של 403 מיכתבים ופרקי יומן, שיש בהם כדי לשפוך אור נוסף על הגותו ותורתו. העורכת הוסיפה מבוא מקיף על אישיותו, תולדותיו ומיפעלו של רוזנצוויג ונתן רוטנשטרייך חתם את הספר באחרית-דבר המעריכה את מקומו של רוזנצוויג בהתפתחות ההגות היהודית.

סיפורת

בנתיב ההברחה

כיש ואין / ארנסט המינגווי / מאנגלית: אהרן אמיר / זמורה-ביתן / 199 עמודים.

זה אחד מסיפוריו המוקדמים של המינגווי, ואם אינו נחשב על עידית יצירתו, עדיין המינגווי הוא המינגווי. הסיפור הוא סיפורו של הארי מורגאן, ספן אמריקאי, המתגורר בהוואנה בירת-קובה, ומשתמש בסירתו להברחות בין האי לבין חופי ארצות-הברית. אלא שהפעם הוא מסתבך במשימה גדולה מכפי כוחו, וסופו למצוא את מותו. אגב כך, משרטט המינגווי את אקלים החיים של ראשית שנות השלושים, המתנהלים בצל המשבר הכלכלי, המצוקה והאלימות, שהולידה.

חזרה ליערות

אורין לוחמי השכם / לואיס ל'אמור / מאנגלית: שלמה גונן / מודן / 327 עמודים.

הסובייטים הצליחו להשתיל את סוכניהם באותה מחלקה של הפנטאגון, העוסקת בהצבת אנשי-צבא. סוכנים אלה נוצלו כדי להעביר לאלאסקה, לשם הגנת משטח חדש, את מייג'ור ג'ו מקאנזי – טייס, שיש ברשותו מידע חיוני – כדי שאפשר יהיה לקחת אותו בשבי. הפרט, שאולי לא נלקח בחשבון, הוא מוצאו האינדיאני של מקאנזי. ושיש הרודים, שהזיקו לו אבות-אבותיו, מתעוררים לתחייה. בעזרתם יימלט מהכלא הסובייטי וינדוד בתוך הכפור של יערות סיביר במאבק של הישרדות ושל הדברת אוייביו. בתוך שפע סיפורי-המתח, שכמעט לא השאירו אבן לא-הפוכה, יש כאן רעיון חדש, המקנה לספר רעננות.

מלחמה ללא הילה

חרב של כבוד / אוולין וו / מאנגלית: ג. אריוך / זמורה, ביתן / 658 עמודים.

אוולין (ארתור סנט-ג'ון) וו (1903 עד 1966) היה בנו של סופר ומו"ל, שלמד באוקספורד (בעיקר בפאקולטה למדעי-ההוללות) ונעשה למורה, עד שפוטר באשמת שכרות. הוא ערך מסעות באירופה, אסיה, המזרח-התיכון ודרום-אמריקה, וכתב עליהם ספרי-מסעות, עד שבשנות-השלושים החלו הרומנים מפרי עטו למשוך תשומת-לב, בייחוד בזכות היסוד ההומוריסטי-סאטירי, שלא היה כחריפותו מאז דיקנס.

שער "חרב של כבוד"
עיצוב: רותי תנני

במלחמת-העולם השנייה שירת בחיל-הנחתים המלכותי במזרח-התיכון ויצא גם למשלחת צבאית ביוגוסלביה. בתקופה זו ואחריה התעצמה כתיבתו, והטרילוגיה הגדולה שלפנינו (שהוצאה כללה בכרך גדול אחד) היא אולי הפרי המובהק והחשוב ביותר שלה. זהו סיפורו של גאי קראוצ'בק, בן-אצילים, "יורד", המקווה לממש את גבריותו הרומאנטית בשדה-הקרב, ותחת זאת הוא מתערב איכשהו רק בצדדיה העלובים, המגוחכים או המזוויעים של המלחמה. יש ברומן יסודות אוטוביוגרפיים רבים: כמו המחבר, גם הגיבור הוא גרוש, החוזר ומתחתן, יוצא לשליחות ביוגוסלביה ועוד. עיקרו הוא תהליך של התפכחות והתפייסות עצמית. זה מה שיש.

להשתתף במלחמת חלל

אתגר בחלל – פלישת האנדרואידים / כריסטופר בלאק / תירגמה מאנגלית: עדית לוינסון / איורים: מאילו סינטרון / עם עובד / 117 עמודים.

ספר נוסף בסדרה, שבה הקורא שותף פעיל בהתהוות העלילה, כשהחלטותיו מפנות אותו להמשך כזה או אחר של הפרשה. כאן נדרש הקורא להגן על כדור-הארץ בשנת 2525 מפני פלישת האנדרואידים בעזרת הרובוט פרייד-2 ובכל צעד עליו לבחור בין אלטרנטיבות ולקבל החלטות ולבסוף יזכה כדירוגו כלוחם-חלל.

ידידות שעמדה במבחנים

משאלות לב / מייב בינצ'י / מאנגלית: אביבה רז / כרם / 500 עמודים.

זה סיפור ידידותן בת עשרים השנה של שתי נשים, האחת אנגליה והשנייה אירית. אף כי מיזגן של השתיים שונה מאוד, ידידותן מתקיימת גם במבחנים ובמשברים קשים, ונמשכת גם כאשר שתיהן נפרדות מגבר, שהיה אהוב על שתיהן, כלבתו לעולמו. ברקע-הסיפור מתחוללים אירועים שונים, כמו מלחמת העולם השנייה, אבל אין הם נוגעים כמעט לנפשות הפועלות, הבונות את עולמן ואת יחסיהן ההדדיים בתוך ביתו האירי החם והפתוח של אביה של אחת הגיבורות.

מחקרים

עתיקות שדה-בוקר והסביבה

סקר ארכיאולוגי של ישראל, מפת שדה בוקר – מפה (167) / רודולף כהן / אגף העתיקות והמוזיאונים, האגודה לסקר ארכיאולוגי של ישראל / כ' + 106 + 35 + XX עמודים + מפה.

131 אתרי-עתיקות, המצויים במשבצת מס' 167 במפת-ישראל, מתוארים בספר שלפנינו, מתוכם 120 שלא היו ידועים עד כה, והם מתוארים כאן בראשונה. עיקר האתרים הם מהתקופות הכנעניות ומהתקופה הביזאנטית, ו-31 מהם הם שרידי ישובים. בכל אתר מתוארים המימצאים הארכיאולוגיים, שכבר נחשפו בו, מסכיני-צור ועד לכתובות ושרידי-מיבנים, ומובאים גם המפות, התרגומים, הכתובות, תוכניות הבניינים והתצלומים, השייכים לדבר. נספח מיוחד (של משה שרון) מתאר את הכתובות הערביות, שנמצאו בשדה-בוקר.

עיונים במכילתא דרשב"י

מחקרים במדרשי ההלכה ובספרות התלמודית / חיים יצחק לוין / אוניברסיטת בר-אילן / 208 עמודים.

הרב פרופסור חיים יצחק לוין (תרפ"ד עד תשמ"ג) גדל בניו-יורק ולמד שם הן במוסדות-תורה והן במוסדות להשכלה גבוהה. שם אף החל ללמד, עד שעלה לארץ והיה למורה במחלקה לתלמוד של אוניברסיטת בר-אילן. הספר הוא כינוס של מאמרי-מחקר משלו, שהיו פזורים בכתבי-עת, ועניינם – התפתחויות של מושגים והלכות במדרשי-ההלכה ובייחוד במכילתא של רבי שמעון בר-יוחאי, שבחקירתה השקיע פרופ' לוין שנים ארוכות. מובאים גם דברי הערכה לזכרו ורשימת פירסומיו.

תיעוד

זכר ליהדות תוניסיה

תוניס "אל כדרה" – תוניס "הירוקה" – על חיי היהודים בתוניסיה בשנים 1881-1948 / שמשון צרפתי / הוצאת המחבר / 180 עמודים.

הספר נועד לתעד את תולדותיה וחייה של יהדות תוניסיה בדורות האחרונים, לאו דווקא על-דרך המחקר אלא בעיקר על-דרך הרישום של פרטי החיים והווייתם, כפי שהם שמורים בזכרון יוצאי-הקהילה. ואכן יש כאן תיאורים חיים ומפורטים של הבית היהודי בתוניסיה, של השכונה, בית-המרחץ, מאכלי החול והחג, הלבוש, התעסוקה, מוסדות החינוך והרפואה, מנהגי-החגים, התפילות והפיוטים, מנהגי-המשפחה והאירועים המשפחתיים, ההווי והאמונות, הרבנים ובתי-הכנסת וכיוצא באלה. בפרק מיוחד מכונסים הפולקלור, הפיתגמים, סיפורי-העם והפעילות הספורטיבית של יהדות תוניסיה, ופרק אחר מתאר את שאירע בימי הכיבוש הגרמני במלחמת העולם השנייה. בספר גם שפע תמונות ופקסימילות.

הלכה

שיחות הרבי מלובאוויץ'

התוועדויות כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש שנת תשמ"ו ושלושה כרכים / בלתי מוגה / יוצא לאור ע"י ועד הנחות בלה"ק / 702 + 879 + 676 עמודים.

דבריו של הרבי מלובאוויץ' – תורה הוא לחסידיו. בכל שבת (ובמקצת מימות-החול) הוא אומר תורה ב"התוועדות", והשומעים – שהכתיבה אסורה עליהם – מתאמצים לשנן כל מלה, ותיכף עם צאת השבת הם רושמים את הדברים, וכרון לדורות. כשה"התוועדות" היא ביום-חול העניין קל יותר, כמובן, ודבריו מוקלטים. רשימות אלה ממלאות את שלושת הכרכים הגדולים שלפנינו, פרי-דיבורו של הרבי בשנת תשמ"ו. מכיוון שהרבי לא עבר בקולמוסו על הדברים כנתינתם, מקפידים הרושמים (האלמוניים) לציין בפתח רוב הרשימות "בלתי-מוגה". השיחות דנות בחגי-ישראל ובמשמעותם הנסתרת, בפרשיות-השבוע, ברמב"ם, בשולחן-ערוך וכדומה, ולפעמים בעניינים אקטואליים (אקטואליים לחב"ד: כינוס "צבאות השם" וי"ט בכסלו, יום שחרורו של האדמו"ר הזקן, מייסד חב"ד, מן הכלא הרוסי, שבו נכלא בעוון הלשנה). עורכי-השיחות שקדו להוסיף בשולי העמודים את מראי-המקומות של כל הציטוטים מן המקורות, שלובים בדברי הרבי, ובראש כל כרך בא גם מפתח-עניינים הנדונים בשיחות, להגדיל תורה ולהאדירה.

ארץ-ישראל

מראשית היישוב בירושלים

בשליחות ירושלים – תולדות משפחת פ"ח רוזנטל 1816-1859 / אריה מורגנשטרן / רבקה ויינגרטן, בהוצאת מרכז זלמן שזר / 180 עמודים.

משפחת רוזנטל מטפחת את מורשתה. הגברת רבקה ויינגרטן, בת נינתו של הרב שלמה פ"ח רוזנטל, מראשוני היהודים האשכנזים שהשתקעו בירושלים, שקדה הקימה את מוזיאון "חצר הישוב הקטן" בעיר העתיקה בירושלים ואשר לראות את הספר כהשלמה למוזיאון. פרנסתו של ר' שלמה רוזנטל היתה על עשיית החותמות (ומכאן פ"ח (פיתוח חותם) בשם המשפחה), והוא הביא איתו ארצה את בנו וגם את הוריו, וניסה להתפרנס מעבודתו, אך לא לגמרי הצליח בכך, ונאלץ להיזקק לכספי ה"חלוקה" למורת-רוחו. הוא הירבה לעשות גם בשליחויות של קהילות הפרושים, ושליחויותיו אלה, על המיסמכים הנלווים להן, הן עיקרו של הספר שלפנינו. עוד חלק חשוב בספר הוא קובץ של ל"ד איגרות, ששלחו תלמידי הגר"א ומנהיגי החסידים בא"י לר' שלמה פ"ח בשנים 1817 עד 1824, ובהן ידיעות רבות על מצב היישוב דאז. הספר זכה לעיצוב מהודר וגדוש בפקסימיליות ובתמונות.

מסע-צלב לא-נודע

הצלבנים בממלכתם – מחקרים בתולדות ארץ-ישראל 1099-1291 / העורך: ריי קדר / יד יצחק בן-צבי / 288 עמודים.

מסעי-הצלב נחקרו ותוארו רבות, אך הנה מתגלה בספר שלפנינו (במאמר של ריים סמאיל) מסע צלב לא נודע עד כה, שבו הגיעו לממלכת ירושלים תגבורות ניכרות ושאיחד את ארבע ממלכות הצלבנים בשנת 1129 למסע-כיבוש על דמשק, שהסתיים בכישלון כאשר גשם סוחף מנע את המשך המיתקפה. זה אחד מעשרים מחקרים הרשומים על התקופה הצלבנית שכונסו בספר ובתוכם – אם להזכיר מעטים מרבים – מאמריהם של יהושע פראוור על העיר הצלבנית ואורח-חייה, של אליהו אשתור על ממלכת הצלבנים והמסחר בלוואנט, של ש"ד גויטיין על גילויים חדשים מן הגניזה על חיי יהודי ארץ-ישראל בתקופה ההיא, של יעל קציר על גלגולי הצלב הקדוש של הצלבנים ושל איבון פרידמן על סיפור המסע של הצליין הנזיר ריקולדו דא מונטה קרוצ'ה בארץ בחורף 1288.

לנוער

סיפור לציורים

הדגים הצוחקים / רונית חכם-זדסון / אוצרות התערוכה: חנה סף ואילה גורדון / מוזיאון ישראל / 32 עמודים.

מובאים כאן ציורים הודיים מסורתיים מאסכולות ראג'סטן, ובהם מוטיבים מתוך סיפורים הינדיים שונים, והמחברת רקמה גם סיפור משלה, מבוסס על המיתולוגיה ההודית, אשר בו באה לעולם האלה היפהפיה גנגה (מגנר הגנגס), כשמרכבתה רתומה לשני דגי-זהב. אלה הוסכים לנסיך ולנסיכה, שסופם למצוא אושר נצחי זה בזרועות זו, אך לא לפני שיעברו כמה וכמה נסיונות והרפתקות. הסיפור נועד לעמוד בכוח עצמו, אך גם לשמש כמעין פרשנות לציורים, וכך להרחיב את הבנתו והנאתו של הצופה, בייחוד הצעיר, בתערוכת "הודו המופלאה".

תורת החיים

ביולוגיה – אנציקלופדיה כללית לנוער / קרן סטוקלי / נוסח עברי: ד"ר עמוס כרמל / 125 עמודים.

ספרי העזר הרדישים מצטיינים קודם כל באיורים צבעוניים מצויינים וזה מאפיין גם את הספר שלפנינו, שבשבילו הכינה שורה ארוכה של מאיירים מקצועיים מיומנים איורים מדוקדקים ועתירי-המחשה של כל נושא שנדון בו. בספר חמישה פרקים וכל אחד מהם מוגדר בפס-צבע בשולי עמודיו. "הפרק הצהוב" הוא מבוא כללי לחיים עלי אדמה. אחריו בא "הפרק הכחול" העוסק בצמחים ובתהליכי חייהם. "הפרק הירוק" עושה אותו דבר לגבי בעלי-חיים ו"הפרק האדום" דן באדם, בגופו, באבריו, בתהליכי הנשימה, העיכול, מחזור הדם, הרבייה והרמתה. לבסוף בא "הפרק השחור לבן" ובו נושאים כלליים, מילון מונחים ועוד. הספר הוא באמת מועט המכיל את המרובה.

לילדים

מדינה נולדת

אגדה של מדינה – הבריחה הסודית / אפרים סידון / איורים: חנן קמינסקי, רקעים: גיל אלקבץ / סרטי סקופוס, המקצת ירושלים ש.א. בשיתוף ד. סירקים.

זה נסיון לספר, על דרך האלגוריה המצוירת, את קורות עם-ישראל על רגל אחת. מעשה בילד וילדה, שגדלו בחוף קסנה, ובה עץ עבות וציפור. כל הארכובה ותחתו על בריה עולמים. לימים, הוגלו הילד והילדה, עשו חיל בעולם וגם סבלו ממוראותיו, עד שנתגלה עלה-הזהב, והם שבו לחצר והולידו את המדינה. גם הכמיהה לשלום אינה נעדרת מהסיפור.

מלים מלים

מה עושים היום 1000 מלים של יום-יום / סיימון למבלין / איורים: דיויד הולנה / תרגמה מצרפתית: נירה רוטשטיין / עם עובד / 48 עמודים.

הספר מביא מערכת ציורים מחיי-היומיום של הילד ומשפחתו, שבהם הרשימה "משוחזרת" ובאמצעות בלתים על ענייני הבית, הזמן, כשהמטרה היא להקנות לקורא הצעיר מילונות לשונית. לכל ציור מצורפת גם רשימת מלים, הקשורות בסיטואציה, וכמה שאלות לגירוי סקרנותו של הקורא הצעיר.

המנהיג כאדם

מרדכי נאור

שבתי טבת, קנאת דוד – חיי דוד בן-גוריון, כרך ג' – הקרקע הבוער, הוצאת שוקן, ירושלים ותל-אביב, 1987, 503 עמ'.

יאמר מיד: זה הטוב והמגובש בין שלושת כרכי הביוגרפיה של בן-גוריון, שפירסם עד כה שבתי טבת. הכרך הראשון עסק בבן-גוריון הצעיר; הכרך השני – בבן-גוריון כמזכיר הסתדרות העובדים; והכרך שלפנינו מתרכז בשנים 1933–1943, בהן הגיע בן-גוריון למעמד מנהיג היישוב היהודי בארץ-ישראל.

סיפורו של בן-גוריון בשנים אלה נע בכמה מעגלים עיקריים (בצד מעגלים נוספים) המשיקים זה לזה: מאמציו "לכבוש" את הציונות, שעולים יפה כבר במחצית הראשונה של שנות השלושים; התגברות העימות הערבי-יהודי; הקרע עם בריטניה; תחושתו כי "הקרקע בוער" ויהדות אירופה צפויה לאסון נורא, ומכאן: מאמציו הבלתי-נלאים להקים מדינה יהודית בארץ-ישראל, כדי לקלוט כמה שיותר מיהודי אירופה; מאבקיו המתמשכים עם מנהיגה הבכיר של התנועה הציונית, ד"ר חיים וייצמן, שדרכי פעולתו ומחשבותיו לגבי ארץ-ישראל אינם נראים לבן-גוריון; עניינים אישיים. להלן ידונו בקצרה אחדות מסוגיות אלה.

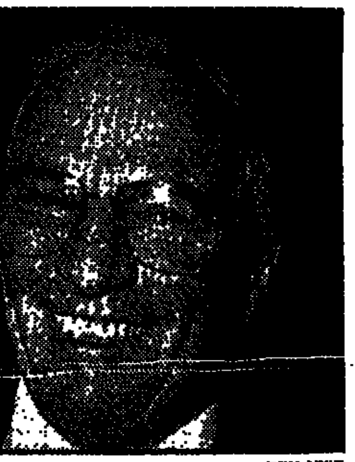

שבתי טבת

רצח פוליטי

במשך רוב התקופה המתוארת בספר היו בן-גוריון ווייצמן מנהיגיה הבכירים של התנועה הציונית. תחילה היה וייצמן המנהיג הראשון במעלה, אך ככל שחלפו השנים, השפיע הגיל על וייצמן, בעוד שבן-גוריון הלך וכבש את מקומו. יתר-על-כן, משלב מוקדם למדי קבע בן-גוריון, כי יש לפקח בחמתמרה על וייצמן, פן יאמר, ואולי אף יעשה, דברים, שעלולים להזיק למפעל הציוני בארץ-ישראל. כבר ב-1936 קבע בן-גוריון בפסקנות, כי "וייצמן מסוכן לציונות בתכלית הסכנה... אי-אפשר לעמוד על-ידו וללוותו בכל מקום שיילך... אנו עומדים במצב אומלל, בפני מערכה לחיים ולמוות, ולא יכול להיות מפקד אחר מלבד וייצמן, אבל הוא יכול להסגיר אותנו מתוך קלות-דעת ואי-הבנה".

בהרבה מקרים היתה ידו של בן-גוריון על העליונה במאבק צמוד זה, אך וייצמן השיב מדי פעם מלחמה שערה, ובהצלחה יתרה. כך היה בשנות מלחמת העולם השנייה באנגליה ובארצות-הברית, בהן פעלו והשפיעו שניהם. לקראת סיומו של הספר מגיע המאבק לשיאו: רבי סטיפן וייז, המנהיג היהודי-אמריקאי הנודע, זימן ב-27 ביוני 1942 את השניים לעימות מילולי בביתו, בנוכחות עדים. בן-גוריון תקף את וייצמן ללא רחם, וקבל, כי נשיא ההסתדרות הציונית פועל על דעת עצמו (מקיים "מישטר אישי", כהגדרתו) מזיק לעניינים הגורליים ביותר, כדוגמת הקמת צבא יהודי; ומשתף פעולה עם הבריטים שלא-לצורך. וייצמן דחה את ההאשמות אחת לאחת. וכדברי טבת, אמר עליהן, שהן "בלתי מבוססות, בלתי נכונות, בלתי צודקות ובלתי הוגנות". הוא אף האשים את בן-גוריון באקט של "רצח פוליטי" כלפיו.

בעימות זה היתה ידו של וייצמן על העליונה, אך בן-גוריון לא נכנע, וסופו שגבר על יריבו הגדול, אם כי הדברים יופיעו בוודאי רק בכרך הבא של "קנאת דוד".

הנשים בחייו

לצד העימות המתמשך עם וייצמן, המחזיק את הקורא במתח מתמיד, גדוש הספר באין-ספור פרטים וגילויים מרתקים. טבת לא הסתפק בעיון ביומניו (המפורטים מאוד) של בן-גוריון. חפר בארכיונים, הגיע ליומניהם ולתיכתובתם של אישים נוספים – יהודים, אנגלים ואחרים – ובעזרתם הוא משרטט את דמותו ההולכת וגדלה של בן-גוריון המנהיג. גילוי כזה היא שורת הפגישות, שקיים בן-גוריון עם ג'ון גילברט ויננט, שגריר ארצות-הברית בלונדון בסתיו 1941. השגריר קיבלו לשיחה ראשונה ביום בו פנה אליו בן-גוריון, ובין השניים נקשרה ידידות. ויננט הבטיח לבן-גוריון, שעמד לנסוע לאמריקה, שתוסדר לו פגישה עם הנשיא רוזוולט. מה צורך ראה השגריר האמריקני בלונדון להיפגש כמה פעמים, בעצם ימי ההפצצות על לונדון, עם מנהיגו של היישוב היהודי בארץ-ישראל – קשה להשיב. אגב, וייצמן זכה להכיר את ויננט בזכותו של בן-גוריון, והוא אשר נפגש עם רוזוולט, כהותירו את בן-גוריון מאוכזב ופגוע.

בן-גוריון שהה בלונדון גם שנה קודם לכן, בעצם הימים הקשים ביותר של ה"בליץ" הגרמני. מן התיאור בספר עולה, כי ההפצצות

> **בעת המלחמה הקדיש בן-גוריון את מירצו לא להצלה אלא לתיכנון העתיד**

התכופות לא הפחידוהו ומעולם לא ירד למיקלט. בעת ההפצצות הליליות למד יוונית בשקדנות, ולא אחת התברר לו בבוקר, כי בשעת-לילה מאוחרת, בעודו ישן, נפלה פצצה לא הרחק מהבית בו התגורר. דוריס מאי, שהיתה מיודדת איתו בלונדון, ציינה, ש"טוב כל כך להימצא בחברתו בעת ההרעשות. הוא מקבלן כל-כך יפה".

אותה דוריס מאי, מזכירתו של וייצמן במשרד הציוני בלונדון, קשורה לאחת משלוש פרשיות-האהבים של בן-גוריון המתוארות בהרחבה יתרה בספר. יהיה בוודאי מי שיתמה על טבת, מדוע כלל חומר זה בספר, שעיקרו ביוגרפיה פוליטית. אין לקבל גישה זו. חייו של איש-ציבור, במיוחד ברמת המנהיגות הלאומית, הם כספר הפתוח, והדברים אמורים גם לגבי בני-משפחתו. מן הספר מתברר, כי פרשיות אלה היו ידועות למדי למיספר לא מבוטל של אנשים בעת התרחשותן, וטבת אף חושף את תגובותיה של פולה למידע שהגיע אליה. כדי להשביע את סקרנותם של הקוראים נציין, כי בפרשייה הראשונה מבחינה כרונולוגית, היתה קשורה בחורה צעירה בשם רגע קלפהולץ מווינה, איתה שמר בן-גוריון על קשר הדוק במשך מיספר שנים במחצית הראשונה של שנות השלושים. קשריו עם דוריס מאי הם מראשית שנות הארבעים, ומעט לאחר מכן. בעת ששהה בארצות-הברית, התהדקה ידידותו עם מרים כהן.

חלקו האחרון של הספר מוקדש לעמדתו של בן-גוריון לשואת יהודי-אירופה. טבת מקדיש לנושא זה רק חלק קטן ממחקרו ויתכן שיהיה לכך המשך בכרך הבא. הוא חוזר ומדגיש את אהדתו מפני השואה המתקרבת, אך מבהיר, כי התייחסותו – לפני המלחמה וכן משנודעו ממדי-השואה – היתה לסבל העם היהודי ולא לסבלם של

אין-ספור פרטים וגילויים מרתקים

היהודים כפרטים. בעת המלחמה השקיע בן-גוריון את כל מרצו לא בהצלה אלא בתיכנון העתיד שלאחר המלחמה, בארץ-ישראל. הוא הותקף לא אחת בשל כך, וטבת אינו בא להגן עליו, אלא רק מסביר, כי "דומה שכל חייו, ובעיקר בעיתות משבר, פעל בן-גוריון לפי כלל התועלת: יש להשקיע מאמץ רק במה שנראה בר-השגה ולא בשגיונות ובתוכניות-נפל, שהן בחינת מאמצים לריק... תשובת בן-גוריון לשואה, שבה השקיע את כל מאמציו בשנות-השואה, יכלה להינתן רק לאחריה".

טבת אינו מסתיר את אהדתו לגיבור ספרו. לעתים הוא מגזים, כמו בקטע, בו הוא מתאר את כישלון-ניסיונו של בן-גוריון להסביר למפלגתו ולציבור בארץ את החשיבות שבהקמת מדינה לאחר מלחמת העולם השנייה, בו באמר: "אין זאת שכגאון מדיני חזה בן-גוריון בחוש את האפשרות להקים את המדינה". אבל אהדתו זו אינה צריכה לגרוע מחסר-הכל, המעורר את הקורא לצפות ביתר שאת לכרכים הבאים של "קנאת דוד", בהם יגיע בן-גוריון לשיאו.

אברהם בלבן

זְמַן הַגַּעְגּוּעִים*

א

מֶרְחַק הַגַּעְגּוּעִים –
מֶרְחַק שְׁנֵי קִירוֹת וּמִסְדְּרוֹן.
זְמַן הַגַּעְגּוּעִים –
פְּסִיעָה אַחַר פְּסִיעָה
בֵּין שְׁנֵי קִירוֹת,
לְאֹרֶךְ מִסְדְּרוֹן רֵיקָן.

וְכַמָּה זְמַן נָתְנוּ לָךְ שׁוּרוֹת הַשִּׁיר הַזֶּה?
נַסֵּה שֵׁנִית

ב

גַּעְגּוּעִים הֵם חֹמֶר מֵסִיר חֲלוּדָה, מְפוֹרֵר אָבָק,
מֵסִיר עוֹר.
גַּעְגּוּעִים הֵם חֹמֶר מֵסִיר גִּיל,
הוֹפֵךְ זָקֵן תִּינוֹק מְיַבֵּב.

גַּעְגּוּעִים הֵם חֹמֶר דִּיאֶטֶטִי.
כְּמוֹ מוּל אֵימַת שְׂדֵה קְרָב
אֹכֶל אֵינוֹ מוֹצֵא כִּי כָּל עִנְיָן כָּעֵת.
נִכְנָס מִצַּד אֶחָד
יוֹצֵא מִצַּד שֵׁנִי

וְכַמָּה זְמַן נָתְנוּ לָךְ שׁוּרוֹת הַשִּׁיר הַזֶּה.
נַסֵּה שֵׁנִית: נַסֵּה שֵׁנִית:

מֶרְחַק גַּעְגּוּעִים הוּא
מֶרְחַק שְׁנֵי קִירוֹת וּמִסְדְּרוֹן
פְּסִיעָה אַחַר פְּסִיעָה
עַל רִצְפָּה נִשְׁמֶטֶת וְהוֹלֶכֶת

ג

לֹא בִּבְכִי הָיְתָה הַפְּרֵדָה, לֹא בִּצְעָקָה,
כִּי בְּרֵאוֹת קָשׁוֹת, מְאַבְּדוֹת גְּמִישׁוּת,
לֹא סַכִּין חוֹתֶכֶת בַּבָּשָׂר
כִּי חָזֶה נִמְחָץ בְּמַפֹּלֶת עָפָר.

צַעַד אַחַר צַעַד בְּחַדְרוֹ
אָדָם דּוֹחֵף בְּכֹחַ אֶת הַזְּמַן
כְּאִישׁ דּוֹחֵף גּוּשׁ סֶלַע בְּיָדָיו

★

* שיר פתיחה למחזור השירים "נחום הנבוך"

איזו נחת נדירה!

אריאל הירשפלד

דן צלקה, סימניות, הוצאת סימן קריאה – הקיבוץ המאוחד, 216 עמ'.

אי-אפשר לכתוב קריאת שמחה במוסף ספרותי. אין לו סדר-תווים, ומלים כמו "אח" "הו" ו"אוי" מעלות בעברית רק סומק ועוד-בושה. או מה אעשה בשמחה הגה כמה מלים, ששמחה זו עושה.

עוד לפני כל מה שנבנה, עדין, חריף ומיוחד ב"סימניות" של דן צלקה, ישנה השמחה שספר כזה קיים בכלל: לא מישנה סדורה, לא הגות מפורצת, לא נושא אחד ואחדי מ"כל צדדיו", ולא-דווקא נושאים "גדולים". זהו ספר, שעיקרו האדם שמאחוריו ולא במישלח ידו העיקרי – אלא האגב הגדול של חייו הרוחניים: המחשבה שבין המטאפוליום והיצירה האמנותית (במיקרה הזה, המיכלול המתפשט של מגעיו עם עולם הרוח והחברה, טעמו המתגבש, העדפותיו הרעיוניות והשקפותיו הפוליטיות.

דן צלקה

יש אירופה, לא הרבה כתבים כאלה בלשונות אירופה, אך אין בעברית. אין זו אשמת הלשון או התרבות. העניין נעוץ במיבני-הנפש ובעמדה התרבותית-חברתית של איש-הרוח בעברית, השואפים עדיין לעמדות רומאנטיות, גבוהות, על-חברתיות כמוהתן, הנוטות לדבר על כל דבר מגבוה, בקול רם ובלשון צחות ולהפוך כל הגיג לסובליציסטיקה. לא תמצא כאן כמעט הערות בנוסח דבריו השקטים של אורן על האופרה, וגם לא את ההשכלה הרחבה והנינוחה הזאת, השכלה משוללת לחץ הישגי, השכלה דילטאנטית במובן היפה ביותר של המושג הזה: לא תמצא כאן כמעט דברים בנוסח דבריו של קאלווינו על ציירי ונציה. כי לא תמצא כאן עדינות כזו של טעם, איסטניסות כזו, בצירוף כל-כך מעט רגשות אשם. הדיון הארוך על האופן שבו נמוג איזה צבע ברקע ציור כלשהו של ג'ורג'ונה יכול להיעשות רק מתוך ביטחון מלא, מעבר לכל התנצלות, בכך שדיון כזה הוא חשוב לא פחות מעניין קוסמי-פיסי כלשהו.

"סימניות" (איזה שם נהדר) של דן צלקה הוא כזה. זהו שיחה של פיינשמעקער נטול רגשות-אשם. זהו שיחה, לא נאום ולא הגות סגורה בתוך עצמה. אתה קורא בו ועונה לו שוב ושוב. נכון, צדקת בעניין בזוזל. לא מסכים איתך בעניין טובי (Tovey). ניסחת נהדר את רגשותיך כלפי ברונו שולץ. התרגשתי איתך. מרתק מה שאתה חושב על ביוגראפיות ומה שאתה חש במסותיו של גוגול. מעצבן מה שעשית עם "דון ג'ובני" של ג'וזף לוסי, אם כי אני איתך בעניין ערכו של הסרט. וכך הלאה.

אין זה סתם עניין של השכלה. צלקה אינו המשכיל היחיד בשטח, אבל נדירה היא הנגיעה שלו בדמויות שבמרחב התרבותי, נגיעה פאמיליארית, לא "סאחבקית", פאמיליארית באמת, קרובה, נינוחה. הוא מעיר את צ'סטרטון, את גוגול, את דונה אלוירה ודונה אנה, את פיורדיליג'ה ואת דוראבלה, את תרזה ברגנצה, ואת פרופסור ליבוביץ.

הטקסט בספר הזה מדובר, לא נגאם ולא מרוצה. לפעמים עולה הדיבור למין אריוזו ואחר-כך חוזר שוב לפרוזה הפשוטה. לפעמים עולה לפאתוס מתון ונרגע שוב. יש משהו פולני בדיבורו, במקומות המעלים אצלו את השמפרטוזה ומסיימים את המישפטים בשלוש מלים קצובות, בנגודדות ומובלעת בג'שטת המטעיטות כמו הכותרת "ראשים מהורקים באסכו". זה יפה.

> **טיול אינטליגנטי בעולם הנגלה והכתוב, המצוייר והמנוגן; אנינות מתוך ביטחון מלא**

צלקה משתמש ביוקרתו כסופר רק לטובה. יוקרה זו פינתה לו את המקום לדיבור, והקנתה לו את הזכות לדבר ככל העולה על רוחו, ובכתה, איזו נחת נדירה. הפעילות המתועדת בספר הזה היא זו שאתה רוצה להתפנות אליה כל הזמן, הטיול האינטליגנטי בעולם הנגלה והכתוב, המצוייר והמנוגן.

יש אנינות ויש אנינות. בדרך-כלל היא זו המתוארת נפלא כל-כך בשירו של פנקס "לילה ויום": "והאנפות המלומדות, האנינות, רקות / הגיזרה בגו, על רגל אחת, בפיזון / צפרדע, תוהות עלינו מאוד ובכת-אחת / מתחילות לפתע לצרוח". אך כאן אין זו אנפה מלומדת, ואנינותו של צלקה רחוקה מן הרזון כחל-והוריים של איש הרוח נכה הגוף. רק מתוך ביטחון מלא יכול היה צלקה להיות לא מעודן, אלא עדין באמת.

פיתחון פה

יעל זיידמן

פופולארי, פמיניסטי וגם קלאסי

דוקטור משה רון, עורך הסידרה בהוצאת „כתר" ומרצה בכיר באוניברסיטה העברית. באחרונה הוציא במיסגרת „הספריה" את „זכרונותיו של מת" מאת מאשאדו דה־אסיס.

■ **בספר „עשרים סיפורים ברזילאיים" שיצא בהוצאת „עם עובד", מופיע סיפור אחד של כל סופר פרט לדה־אסיס, שממנו מופיעים שלושה סיפורים. האם ההתעניינות הזאת לדה־אסיס היא מקרית?**

כן. לא ידעתי שהספר ב„עם עובד" יצא לאור. אנחנו עצמנו עומדים להוציא ספר נוסף של דה־אסיס, ובו יהיו נובלה וארבעה סיפורים קצרים, ששניים מהם מופיעים בספר שהזכרת. שם הספר „רופא הנפש", כשמה של הנובלה המקיפה את כל החשיבה הפסיכו־פסיכיאטרית של המאה העשרים. על האנתולוגיה של „עם עובד" אני שומע כבר שש או שבע שנים. אני מודה שלו ידעתי שהם כללו את הסיפורים שאנחנו תירגמנו בתוכה – הייתי, כמובן, מתרגם סיפורים אחרים.

■ **איך אתה יכול לערוך ספר שנכתב במקורו בשפה שאינך דובר?**

אמנם אני לא בקיא דובר פורטוגזית, אבל ערכתי את הספר בהשוואה עם המקור. אני יודע ספרדית לא רע, והמרחק של נוסח עברי, נוסח אנגלי והטקסט הפורטוגזי לידי יכולתי לאתר כל גורם במישפט. המתרגם האמריקני, אגב, לקח לעצמו כל מיני חירויות שאנחנו לא הרשנו לעצמנו. למדתי קצת פורטוגזית תוך כדי עריכה. אבל האמת היא שאין ברירה. אני לא מאמין שיש הרבה עורכים בארץ שיודעים שפות קצת יותר נדירות [illegible] אנחנו נאלצים לנסות לתרגם מהן. אבל את מבינה שזאת לא סיבה מספקת להחרים אותן.

■ **[illegible]**

קשה לי להאמין שיש שפות כאלה. [illegible]

■ **[illegible]**

[illegible]

האוזן השלישית

ענת לויט

חזרה לשורשים

עבור יוצרים ישראליים לא מעטים, הפכה פולין בשנים האחרונות ממחוז געגועים המספק חומרים ליצירותיהם, לארץ אליה קמים ונוסעים כדי לחוות ברגליים נופי־ילדות רחוקים. זה מכבר שב מביקור בן שבועיים בפולין המשורר ועורך „עתון 77" יעקב בסר. הוא עשה שם בחברת המשוררת יאירה גינוסר והמחזאי־משורר־פסיכיאטר יוסי חורי. מסעם כלל את ורשה, קרקוב, לודז', צ'נסטכובה, לובלין, מיידאנק, טרבלינקה, אושוויץ ואת עיר נעוריו של בסר – לגניצה. האוזן השלישית המתייסרת בימים אלה מן החום והלחות הפרובינציאליים הקדימה שאלה בענייני מזג־האוויר לשאלה באשר לרשמי־מסע רוחניים יותר. מסתבר שבפולין קר וגשום בימים אלה. לדברי בסר, זו אחת הסיבות העיקריות לתחושת ההלם כתוצאה מהשיבה לארץ. וכאשר לענייני ספר. חבורת הנופשים הקטנה נפגשה עם סופרים ומשוררים, ביניהם יוזף הן, פרוזאיקון ופובליציסט ממוצא יהודי, שכתב רפורטז'ה בשני המשכים בירחון קאתולי בשם פשגלונד־פובשכני, שפירושו " מבט כללי. במאמרו תיאר הסופר את ביקורו בישראל. סיפר על ירושלים, על מקומות הקדושים לדת הקאתולית והיהודית, על כתבי־העת הספרותיים, בעיקר על „שטרן" הזכור לטוב, על אגודת הסופרים, ומתייחס, בין השאר, אל יוצרים וחוקרים כגבריאל מוקד, מרים עקביא, יעקב בסר ופרופ' חנא שמרוק. יותר מן הפגישות הספרותיות רותקו הישראלים למראה היהודים, בעיקר בלודז' ובלגניצה. „אלה אנשים קשישים מאוד, המקיימים אירגונים עלובים. מי שמתבונן היטב יודע שכעבור עשר שנים לא יהיה שם זכר ליהדות", נבואה אפוקאליפטית אליבא־דה־בסר, ששלושה שירים שלו, מתורגמים לפולנית, יופיעו כנראה בכתב־עת מרכזי בשם „אורה", הערוך על־ידי קבוצה גדולה של סופרים פולנים. אולי בדרך זו עשויה הגולה להישמר למרות הרושם העגום.

היוצר והיצירה הערביים

בפעם הראשונה מאז קום המדינה ידונו בשאלת הזיקה בין היוצר והיצירה הערביים בישראל, מעמדם ויחסי־הגומלין בינם לבין מוסדות התרבות בארץ, במיסגרת ועידה מיוחדת שתתכנס בספטמבר בנצרת. מאחורי יוזמה ברוכה זו עומדת בקי פרישטורט. ביסוד רעיון הוועידה מונחת התפיסה השגורה, כי דיאלוג בנושאי תרבות חייב לתרום להבנה טובה יותר בין שני העמים, ומטרתה דיון ביוצר הערבי כאדם פרטי, יכולתו הכלכלית להתפנות ליצירה, ויכולת הציבור הערבי לקבל תרבות המתאימה לצרכיו. הוועידה תיערך בהשתתפות שר החינוך והתרבות יצחק נבון ובחסות השר עזר ויצמן. כ־200 אמנים, סופרים, משוררים ואנשי־רוח ערביים מישראל יוזמנו לוועידה, ובהם נציגים של הדור הצעיר והמבוגר, וכן סופרים, משוררים ואנשי־אקדמיה יהודיים. כן תתקבלנה במהלך הוועידה החלטות בעניין הקצאת פרסים ומלגות ליוצרים ערביים, הגדלת תמיכה בכתבי־עת ערביים ומתן תמיכה לתרגום של ספרות עברית וערבית לשתי השפות. לצד הוועידה יתקיים יריד ספרים שיציג אוסף של ספרות ערבית ועברית, כולל ספרות נדירה מתחילת המאה, המתייחסת לנושא היהודי ערבי. כן תתקיים סדנת ציור בהשתתפות ציירים יהודיים וערביים שיקדישו יצירותיהם למוטיבים של שלום ושיתוף.

צעדים ראשונים מעבר לים

אין זה חזון נפרץ שמשורר ישראלי זוכה לפירסום ולהכרה בארצות שמעבר לים, ורק כעבור זמן מתחיל להצליח בצעדיו הראשונים בדרך החתחתים שמזמנת הספרות העברית ליוצרים בראשית דרכם. כך לגבי אבנר פרץ, משורר ירושלמי הכותב בשפה הספניולית. באחרונה זכה פרץ בפרס ראשון בתחרות בין־לאומית לשירה לירית שנערכה לראשונה על־ידי „יד אנסטסיו דל פינו" באיים הקנריים שבספרד. התחרות היתה פתוחה להשתתפות משוררים מכל העולם הכותבים בשפות ובדיאלקטים שונים. על שירו „לחש" קיבל פרץ מדליית זהב ע"ש אנסטסיו דל פינו. אגב, לפני כשנה פירסם המשורר ספר שירים דו־לשוני, עברי־ספניולי, בשם „עשן ואפר" (בהוצאת „ספרא"), המוקדש כולו לגורל יהודי סלוניקי בשואה. גם השיר שזכה עתה בפרס הראשון מוקדש לנושא זה.

„שורשי אוויר" לאלמוג

ספרה החדש של רות אלמוג, „שורשי אוויר", שיכיל כ־300 עמודים, יראה אור באוקטובר בהוצאת „הספריה". זהו רומאן רחב־יריעה, המשתרע על פני מאה שנים של תשוקה עצורה ותקוות בארץ־ישראל וסביבותיה. גיבורת הספר, מירה גוטמן, היא אשה הנקרעת בין זיקה משעבדת לשורשיה האפלים של מישפחתה לבין כמיהה עזה לחופש, הבאה לידי ביטוי בפעילות פוליטית אנרכיסטית. „שורשי אוויר", לדברי העורך יגאל שוורץ, הוא הספר הנועז והמשמעותי ביותר שכתבה רות אלמוג עד כה, "מעין וידוי מגופר ווריאציה אישית מודרנית על מיתוס אנטיגונה".

[illegible]

● „מולכו" של א.ב. יהושע שיצא לאור בהוצאת הקיבוץ המאוחד/סימן קריאה, נמכר עד כה כ־46,000 עותקים. הספר נרכש לתרגום על־ידי בתי־הוצאה גדולים באירופה ובארה"ב ויופיע באנגלית, בצרפתית, בגרמנית, בשוודית ובדנית. הרומאן הקודם של יהושע, „גירושים מאוחרים", שיצא אף הוא בהוצאת הקיבוץ המאוחד/סימן קריאה, הופיע עד כה בתשע ארצות ותורגם לשפות: אנגלית, צרפתית, גרמנית, שוודית, דנית, ספרדית ופינית.

● „ענבל הוצאה לאור" שולחת בימים אלה לחנויות הספרים את ספר השירים „הראשון עד כה" של מאיר אריאל. בספר כונסו 34 שירים שחיבר המשורר ב־15 השנים האחרונות, וביניהם שלאגרים כמו: „מכופף הבננות", „סוף עונת התפוזים", „טרמפיסט לטמפלר", „לילה שקט עבר על כוחותינו במארץ", „שרות גולדברג", „אגנות ראשי" ו„שיר כאב". השירים מלווים בתווים [illegible] בסבלנות ובעקשנות, מתוך מטרה להביא לשרא־מגן את [illegible] בדיוק ומבלי לאבד את יחודן של המנגינות המלוות את השירים שאותם שר־כתב מאיר אריאל. הספר עתיד למצוא לו מקום נכבד גם על מדף ספרי השירה.

מדף ספרי יהדות

משה חלמיש

שבועון דתי ראשון לילדים

כרם חב"ד, גיליון מס' 1, בעריכת יהושע מונדשיין, כפר חב"ד, 136 עמ'.

תנועת חב"ד שופעת, כידוע, פעילות, כך גם בשדה ספר. יבול הפירסומים החב"דיים, בעיקר בשנים האחרונות, הוא רב למדי. כמובן, אפשר להבחין בין יצירות חדשות לבין עיבודים או ליקוטים, אך לא בכך עניינו הפעם, אלא בכתב־עת שהחל להופיע באחרונה, הוא „כרם חב"ד", בעריכת יהושע מונדשיין, מחבר ותיק שידיו רב לו בעשייה הספרותית. כתב־עת זה נועד ל„עיון ומחקר במישנת חב"ד, דברי ימי החסידות ודרכי החסידים". הכותרת מקיפה למדי, אך למעשה מרוכז בעולמה של חסידות חב"ד בעיקר.

נעמוד על מקצת מן התוכן, שכן יש להניח שגיליון ראשון זה יש בו בבחינת מידגם, ומסיבה זו יש חשיבות להצגת נושאיו. הקובץ מכיל עיונים ביבליוגרפיים, כגון: בדיקה קצרה של הניסוחים השונים של משל התקיעות המיוחס לבעל־שם־טוב; קביעת קווים אופייניים מסויימים לעריכת אחד מספרי היסוד בחסידות חב"ד, הוא „לקוטי תורה"; וכן בירור משמעותם של מישפטים מסוימים ב„שולחן ערוך הרב". כמו־כן, יש בו בירור נושא ביו־ביבליוגרפי הקשור ברבי אהרון מסטרושלי, ובחלקו אף נכרך מכתב עיוני המיוחס לבתו של ר' שניאור זלמן מלאדי, „האדמו"ר הזקן". הקובץ כולל גם חומר היסטורי, והוא קשור במגעים שבין חסידי חב"ד בחברון לבין השר משה מונטיפיורי. נושא אחר, ותופס כרבע מן החוברת, מוקדש לנושא של „מינהגים והנהגות". יש במדור זה חשיבות לתולדות המינהג בישראל, ולעיתים אף כאן נערכות בדיקות והשוואות, אלא שיש להשתמש בזהירות בחלק מן השמועות, שמא אינן מבוססות די הצורך. על כל פנים, עצם ריכוזו של החומר במדור אחד נותן כלי חשוב בידי המעיין.

לפנינו גם הדפסה מצולמת של השבועון החב"די „האח", שיצא לראשונה בליובאוויטש, בשנת תרע"א (סוף 1910). העיתון נכתב לילדים, והוא מנוקד. יש לציין, בין היתר, את ההטפה החוזרת ונשנית, בדרכים שונות, למען נתינת כסף לצדקה. לפי מיטב ידיעתי, אין השבועון הזה נזכר ברשימות הביבליוגרפיות של אוריאל אופק, ויש בכך איפוא ידיעה ביבליוגרפית חשובה.

אישיות ותלמידיה

מאיר בניהו, תשובות שאלות לרבי יוסף טאיטאצאק, הוצאת יד הרב נסים, שם עמ'. עץ חיים לרבי חיים גאגין, ההדיר משה עמאר, הוצאת אוניברסיטת בר־אילן, 200 עמ'.

ר"י טאיטאצאק הוא דמות ידועה בעולם ההלכה. אולם מה כתב, כמה עסק לבד מן ההלכה, באיזו מיסגרת פעל – שאלות אלה ואחרות אין התשובה עליהן מצוייה בספרי שימוש רגילים. והרי לפנינו אישיות משכמו ומעלה, בקי בספרות הכנסיה, עסק בפרשנות ודרשנות, בחכמת התכונה ועוד, מפורסם בחסידותו ובמידותיו. עליו מסופר כי נתגלה לו „מגיד", טכניקה מיסטית שאינה נתונה לכל אדם. את הפירושים שזכה להם מפי המגיד (על תורה, תהלים, חמש המגילות וכו'), העלה על הכתב. גם כתב חידושים על התלמוד, וכן ענה תשובות לשאלות הילכתיות שהופנו אליו. מאפיין אותן הוא הנוסח הקצר, אין בהן משאו־ומתן ארוך ורב־צדדי כפי שמצוי בספרי שו"ת, אלא נרשמו עיקרי הדברים ששימשו בסיס לפסיקה שלו.

ר"י טאיטאצאק נולד בקסטיליה שבספרד ב־1465, חי כשמונים שנה ונפטר בקושטא. סביבו פעל חוג של תלמידים, בחלקם ידועי־שם, כגון: ר' יוסף קארו ור' שלמה אלקבץ, ובוודאי האציל מרוחו הגדולה עליהם. תלמיד־חכם זה כתב פסקים רבים ואבדו, בחלקם נכנסו בספרי פוסקים אחרים, ועל כל פנים לא נודע בימיו קובץ תשובות משלו. למיכך בא פרופ' מאיר בניהו, אסף את הפסקים והעתיקם מחדש, לכל פסק הקדים מבוא ובו מצויינים מקורות שבהם נעתק או נדפס, ומי הם החכמים שנשאו ונתנו בדבריו, מי הזכירם והסתמך עליהם וכו'. וכמובן, הערות הסבר קצרות לגוף התשובות. למעשה, כרך זה הוא אחת מאבני הבניין שיתפרסם בשלב מאוחר יותר, והוא ספר מקיף על חייו, יצירתו, השפעתו, חוג תלמידיו וכו', של אחד מענקי הרוח בטורקיה שבמאה השש־עשרה.

ומאישיות דגולה נעבור לפרשה גדולה ומסועפת, שראשיתה בימי הגירוש מספרד. המרוכזה בנושא הקשור בהלכות שחיטה, שה„תושבים" בצפון־אפריקה הלכו אחר פסיקתו של הרמב"ם, ואילו ה„מגורשים" מקסטיליה נטו להקל במקרים מסויימים, שעה שהשתמשו באמצעי של בדיקת ריאה על־ידי נפיחתה. מבלי להיכנס לעבי־הקורה של דיקדוקי ההלכה נסכם ונאמר, שהעימות בין שתי השיטות חרג מגבולות של מחלוקת הילכתית מובהקת בנושא המוגדר, והתפשט לכיוונים הילכתיים נוספים, ולאספקטים סוציולוגיים, אקונומיים ועוד. אף השלטונות נתנו עינם בצדדים הכלכליים והטילו קנסות כספיים, וכך מצאו דרך להגדיל את הונם.

הקיצור, הפולמוס שהחל בשנת ר"ס (1500) חזר והתגלגל ונדרש בפנים שונות של ההלכה. רבי חיים גאגין, יליד פאס שגלה למקום תורה לישיבות ספרד, וחזר לפאס עם המגורשים, אסף באמונה את דעותיהם של שני הצדדים, תוך פירוט המקורות ההלכתיים שהסתמכו עליהם. אגב כך תיאר בהרחבה מאבקים חברתיים והיסטוריים שנתלוו לוויכוח ההלכתי, וכל זה תמה פרי חיבור שלו. למחבר זה שמורה איפוא זכות בלעדית בהצגת הנושא בצורה המקיפה ביותר, ואף מבחינת ההיקף יצירה הילכתית זו אין דומה לה בדור, והראשון של מגורשי ספרד למארוקו.

חיבור זה, שהיה גנוז בכתב־יד, זכה עתה לראות אור הדפוס, בתוספת מבוא מפורט על המחבר וחיבורו, וכן פרטים היסטוריים על האישים והחיבורים הנזכרים בו. עיינו להערה 28 – חשוב מאוד להוסיף את ספרו של א' לארדו Abraham Laredo, Les noms des juifs du Maroc, Madrid, 1978. להערה 172 – ויתכן ש„בן נתאי" הוא ל„תנור", ולהערה 145 – והורסים כולם לקחים ממאמרו של כותב שורות אלה, ומקובל לציין זאת לספר בצמוך רשימות ביבליוגרפיות מפורטות ומועילות.

סגול של חטא

עודד ברושי

■ לצייר באור הים התיכון, מוזיאון ישראל, ירושלים.

תערוכה גדולה, שאפתנית ומרתקת, שיזם ואצר יונה פישר, מביאה כמאה יצירות של אמנים, שפעלו בצרפת כמאה־וחמישים השנים האחרונות. הנושא המוצהר הוא אור הים התיכון, אור המזרח. אור הים התיכון סינוור את הציירים האירופיים, שהיו מורגלים לצייר באור אחר. זוהר־הסנוורים הבוהק, המעברים הקיצוניים בין אור וצל כהה – כפו על ציירים רבים תפנית בתפיסה הציורית. אחת התיזות של התערוכה עוסקת בגיבושם של ציבעי הסגול, שחור ולבן לציור האירופי. צבעים שנחשבו עד כה כפסולים בציור.

צבע התפילה

את הסגול החדש, החי, אנו פוגשים בתערוכה בציורי־הטבע של אנרי ארמון קרוס ואנרי מאנגן. אולם בצורה הבוטה ביותר הוא מופיע אצל פייר בונאר ב„שמי סערה מעל קאן" – ציור, שבו צבע השמים הסגול הוא הנושא, והוא מועצם בנוכחותן של ענגות לבנות ופינות שחורות.

אז'ן דלקרואה אנפילאות, לובר, פאריס.

העת הקלאסית התעלמה מן הסגול לחלוטין. מועצת אבות־הכנסיה בניקאיה הכריזה עליו בשנת 325 לספירה כצבע הצום והתפילה, כצבע המסמל את המוות האלים, שבא בעיקבות החטא. מונה ופיסרו היו שניים מן הציירים הרבים, אשר החלו להשתמש בצבע זה. הוא עבר טיהור והטענה־מחדש במשמעויות ריגשיות־חיוביות, והפך לסמן של המטאפיזי והנישגב. אנו מוצאים אותו כצבע השמים בגוון בהיר, כמעט ורוד, ב„נוף בסביבת פרוג'ה" של ואלוטון, שהוא אחד מציורי־הנוף המיוחדים בתערוכה, וכן ב„מיגדלור באנטיב" של הנאו־אימפרסיוניסט פול סיניאק.

התעניינות הפופולארית בציור המאה התשע־עשרה מתנקזת על־פי־רוב לאימפרסיוניזם, ומתעלמת מהסיגנונות, שקדמו לו. האוריינטליזם היה אחת ההופעות של רומנטיקה התחקות אחרי העבר. רומנטיקה, שהביאה את הגרמנים והאיטלקים לתור ולגלות מחדש את איטליה, (כבציורו של דומיניק פפטי „נשים במעיין") ואת הצרפתים להרחיק נדוד אל הקולוניות הצפון־אפריקניות. נופי מארוקו מתוארים כאן באקוורלים של דלקרואה, ואלג'יר – בשני ציורים של פרומנטן.

תערוכה שאפתנית ומרתקת פרי יצירתם של מאה אמנים

הערגה הרומנטית לעולמות עתיקים ומפוארים שחרבו, אופיינית למאה ה־18 (כבציורו של גוארדי האיטלקי) והועתקה אל המזרח בידי ציירים כדיקאן, מאריה ופרומנטן. ציירים נישכחים, שהוקסמו מהשמיים הבהירים והצל הנישבר בתרבות העתיקות, במידבר ובבתי־החומר. נוף האדם הופך מישני ומתגמד לעומת הרקיע והמיבנים המונומנטאליים. כשמופיע האדם כנושא, זוהי על־פי־רוב שיפחת הרמון ערומה מחוללת, בפנטאזיה של שסאריו; או עלמה יהודיה בבגדי חג צחורים, שפגש דלקרואה בטנג'יר.

ציור מן הזיכרון

חלק מן האוריינטליסטים לא הציגו כלל את כף־רגלם במזרח, ולאלה שנסעו היה קשה, מסיבות מובנות, לסחוב על הגמלים את כן־הציירים והכדים הגדולים. נסיבות אלו הניבו ז'אנר של ציור מן הזיכרון. הצייר חוזר הביתה לאיטליה ומצייר על־פי רישומי־יתווים, שהכין בנוף המידברי. הצבעים הם עירוב הדימיון והמציאות.

אחד המופלאים שבציירים שמעלה תערוכה זו מעיבכי־השיכחה, הוא פרוספר מארייה. ציור־מן־הזיכרון של מארייה, בשם „חורבות מיסגד התאליף אל־חאכם בקהיר" (1840), הוא מן הפנינים בתערוכה, ומעביר את עוצמת ההשראה שבחורבות המיסגד האגדי על רקע המידבר והשמים התכולים־בהירים. אנשי המישלחת הרכובים על גמלים – מתגמדים על ידו.

ציוריו של אז'ן פרומנטן לעומתו מתארים רחובות בעיר אלג'יראית (1853) ומעבירים היטב את החום והאבק של צהרי־היום. פרומנטן כתב, כמה שנים מאוחר יותר, שהיצירה ממרחק „כופה עליו לחפש את האמת מחוץ לגבולות הדיוק ואת הדימיון מחוץ להעתק המדויק".. הציור־מן־הזיכרון הלם אם כן להפליא את המיפגש החוי, לעתים המיסטי, של הרומנטיקן עם המזרח.

אחת ההשפעות של המעבר לסקאלת צבעים בהירה יותר היתה שינוי תפיסת־החלל בציור. בשורה של ציורי־נוף שמוקד־אור מקבל הצופה תחושה של מרחבים אינסופיים. הלבן מתגלה כנציגו האולטימאטיבי של האינסוף. בציורים אחרים – כמו זה של לובון ג'רום וג'נו – נידמה שמשב־הרוח נושב מן התמונה, וההרגשה היא של חירות מוחרה. פס־הקרקע מדוייק ומתווה קו רוחב בין האדמה הקרובה לצופה לבין השמים, שמתחילים הרחק מעבר להרים. בזמנם הפריעו ציורים אלה כניגוד הגמור לרוח הבארוק, ולציור ההיסטורי, גוסת רוד, עמוס הפרטים ובעל האווירה הסגורה.

האמנות אינה הטבע

יותר מכול מוכיחה התערוכה, שאין אינטרפרטאציה אחת לאור. אין דרך אחת לגלות אותו ולתרגם אותו לבד. „האמנות אינה הטבע" קבע בונאר, כשהוא מתכוון לשינוי ההכרחי והכפוי במעבר מן הניגלה־לעין אל הקנוואס. הפוביסטים (כוואן־דונגן, מרקה ומנגאן) העצימו את הצבע. מאטיס, לעומתם, בחר לצייר דווקא בגוונים בהירים עד שקופים. במיספר ציורים טובים של מאטיס מתגלה הטיפול השקוף בצבע. בציור „הקיטון" אף נידמה, שהאור חודר מבעד לצבע, והציור כולו אינו אלא שקוף. הפוביסטים ניסו לצבוע בצבעים המקוריים או בצבעים צלולים, המחזירים את האור. פיקאסו, שמיספר ציורים „סגולים" שלו מופיעים כאן, לא צייר מעולם את אור הים התיכון באותו מובן, שדלקרואה או ואן־דונגן ציירו בו. פיקאסו פשוט נולד לתוך האור הזה, ומי שחי בסמוך לים אינו שומע את רחש הגלים.

בלא קשר לתיזות ולרעיונות, שאמורה התערוכה לבטא, היא כוללת גם מיספר יצירות־מופת, שהן לבדן סיבה מספקת לבקר במוזיאון. ציורו הזעיר של אלפרד דאורנק „פנים חצר במרוקו" הוא מישחק מזהיר של אור־וצל ומיחבר מורכב. בניגוד לחבריו האוריינטליסטים, צייר כאן דאורנק בצבעים ממשיים ולא דימיוניים, העולים עם הזיכרון. ואן־דונגן ההולנדי טייל במצרים וצייר שם את „הפלחים לאורך הנילוס" (1913). הציור כובש בפשטותו, ומזכיר את הסיגנון הארץ־ישראלי של קסטוגי ותג'ר בשנות הארבעים.

ציור מרתק בציבעוניותו הקסומה שלוחות־הרמן הוא של פוביסט אחר, אנרי מאנגן, אשר צייר את יער־האורנים בקאוולייר בגוני ורוד, צהוב, סגול וטורקיז.

סידרת רישומי־הצבעים של מאטיס ראויה גם היא לתשומת־לב מיוחדת: „הקיטון", שהוזכר קודם לכן; „אודליסקה עם תיבת ארומה", הבולט בשילובי הכתום והירוק הבלתי־שיגרתיים; דיוקן אשה עם מנדולינה (1922), שניראה כאילו צוייר על מירפסת בתל־אביב ומרמז על מכורתם של ציירים מקומיים כראובן וגוטמן. הנציג הישראלי בתערוכה, אביגדור אריכא, צייר לפני מיספר שנים את הר־ציון בשעת הזריחה. למרות משך־הזמן החטוף, בו צייר אריכא תמונת הנוף – משך הזריחה – הוא הצליח לתפוס בו איכות אור נדירה, שוודאי תהא מוכרת למי שחווה זריחה בירושלים. זהו הישג מרשים של אריכא, מן הציירים הבודדים כיום, המוסיפים להתמודד עם נושא האור בכלל.

ולבסוף – הבחירה שלי בתערוכה, היא „צדודית נערה צעירה" של אריסטיד מאיול (1896), צייר שאין לו אח ורע באווירת החלום הקייצי, שהוא יוצר. אין־ספק לגבי יופיה של הנערה הצעירה, למרות שעיניה מוסתרות על־ידי תיחורת שחורה. שימלתה הסגלגלה־כמעט מתמזגת עם הרקע ההביל, בעל הגוון החם, המצוייר בניקוד אימפרסיוניסטי של סגול וצהוב, ומשרה רחש המים והחום.

מבקר על קו הקץ

המשך מעמוד 21

ושלשוני היא לשון סופר מתחיל, שהנני גמגמן גרמני מנופח".. והמשך: „משום שנשארתי נאמן למה שנראה לי כאמת, הכריזו עלי שהנני פאשיסט, ריאקציונר, קלריקאי, ועכשיו גילו שבעצם אינני יודע עברית... שהנני „איש מן החוץ", „זר" וכו'... האם פלא הוא שביתר־עוז הנני מתגעגע ללשון הגרמנית?" (שם, עמ' 114).

כשבט המבקר

אצ"ג באיגרת התשובה, איגרתו המרשימה ביותר בספר, מגלה הבנה למצוקתו הנפשית של קורצווייל, אבל מוכיח אותו קשות, כאב את בנו. „מכתבך ציער אותי והרגיז אותי, דווקא משום שאני מבין למצוקתך הרוחנית. דווקא משום שאתה צודק בהערכתך. ואילו המסקנה – היא ממני והלאה. אין בה ממש. אין בה צל של אשליה... להתחיל להשתתף בהערכת ספרות המערב והופעותיה בז'הרגל גרמני, לפי הלשון שמע נא לצלצל המילים האלה החסרים לה לספרות המערב כשרונות סופרים־מבקרים" ומסקנתו של אצ"ג: „את כעסך הפוך לזעם בשבט המבקר, בשם אידיאה מתוקנת, ואז תרגיש את עצמך אורח־כבוד בעברית – (שם עמ' 46). סופו של דבר, קורצווייל כתב בכל זאת סיפורים אחרים בגרמנית, ניסה לפרסמם בגרמניה, אך מסיבות שונות לא יצא הדבר לפועל עד היום הזה. למרבה האירוניה הטראגית, דווקא הגרמנית העשירה שלו תיתפס כארכאית ואנכרוניסטית בהשוואה לספרות הגרמנית.

לטראגיות האישית של קורצווייל זיקה הדוקה לתחושת הטראגיות שהוא חש כלפי הקיום היהודי בפרט ולגבי הקיום האנושי־תרבותי בכלל. כשלושה מעגלים קונצנטרים שהולכים ומתרחבים מנקודת המרכז שהיא תחושת האובדן.

הבעיות הקיומיות הגדולות חודרות גם למיכתבים, חרף היותם אישיים. חרד ומתוחרה פונה קורצווייל אל גרינברג: „אמור לי, אורותי המשורר, שאלה פשוטה שואל אני: היש לנו תיקווה משום במשמעו. אין כמוך היודע לענות, ואינני שואל, חס ושלום, שאלה ריטורית, אלא כאדם שחי עוד יום יום לילה לילה את האובדן הפיזי והנורא, וכאדם שאינו יכול להתחסק במשפט ההיסטוריוסופי הרישמי או בפראזות הדתיות של הרבנים ושל „אוכלי המשיח" (מילואי אגרות, עמ' 101).

מי שקורא שורות אלו כביטוי כן ואמיתי של חרדה ואפילו אימה, יבין היטב מדוע הטראגיות היא כה מרכזית בהגות של קורצווייל, בהבנתו את מהותה של הספרות העברית החדשה, ובפראקטיקה הביקורתית שלו הדורשת מן הפרשן הספרותי, לברור את טיב הזיקה שבין היצירה האמנותית לבין עולם של ערכים. לכן, פרשנות רצינית היא זאת העוקבת אחרי תהליכי הפיתוח והכיליון של עולם וערכיו.

בין המשוררים נשאר אורי צבי גרינברג ידידו הקרוב באמת

אורי צבי גרינברג [illegible] הנפשית של קורצווייל

עוינות כמניע

תחושה יסודית זאת דורשת מן המבקר אחריות עצומה, נאמנות לעקרונות ולערכים, בחירה חריפה בין עיקר וטפל, ביקורת המעידה על מעורבות ואיכפתיות. ברוח זאת מנסה קורצווייל לכוון את הסופרים, בעיקר ה„צעירים" (צעירים לגבי קורצווייל, משמע, סופרי „דור בארץ", – יזהר, שמיר, עוז, מוסינזון, שחם ואחרים, שהחלו את כתיבתם הספרותית יחד איתו) אל מה שנראה בעיניו כבעיות המרכזיות של המצב האנושי והמצב היהודי – משבר התרבות המערבית בכלל ומשבר האמונה היהודית בפרט. מן הסופר העברי דורש קורצווייל היענות לאתגרי המציאות האנושית והיהודית, ולא מה שכינה בלעגו הלי־שראליזציה של החיים".

הדרישה לטוטאליות היתה נקודת התורפה שלו והיא שהפכה אותו לעריץ כלפי מי שביקש „לחנך"

דווקא סוגיה זו של מערכת היחסים שבין קורצווייל לספרות „הצעירה" חושפת את נקודת־התורפה העיקרית שלו. וזוהי אותה דרישה לטוטאליות, אשר הופכת אותו לעריץ כלפי אלו שאותם הוא מבקש „לחנך". כניעה לדרישה זו משמעה במידה רבה התבטלות עצמית, וקשר הבנוי על הערצה בלבד. אי־כניעה משמעה דיסקומוניקציה ונתק – במקרה הטוב, או אף שנאה ואיבה – במקרה הרע. הקורא בחילופי־האיגרות עומד לעתים תמיה מגודל השנאה והעוינות, שקורצווייל חש כלפי יריביו – „אויביו".

גם כאן בא לידי ביטוי היסוד הטראגי. אין ספק, שהשוואת שתי מערכות ההתכתבות בספר מגלה יותר קירבה לעגנון מבחינת הנושאים הנפשיים. אל אצ"ג מתוודע קורצווייל מאוחר יותר רק ב־1950. עם כל הערצתו את גרינברג והתעמקותו בשירתו – הישג נוסף וראוי של פרשנות קורצווייל – הוא מיטיב להבחין בין שירה לבין משמעויותיה הרעיוניות פוליטיות: תחיית הפיתוס הלאומי מעוררת בו דאגה וחרדה. (איגרות עמ' 102, בין חזון לבין האבסורדי עמ' 24 ו־33). ובכל זאת – מערכת היחסים שבין קורצווייל לעגנון עוברת משברים קשים, ומגיעה בסופו של דבר להתפוצצות דווקא ברגע השיא, כשעגנון זוכה בפרס נובל ב־1966, וכייה שגם לקורצווייל חלק נכבד בה (שוב אירוניה טראגית). לעומת זאת, נשאר גרינברג ידידו הקרוב באמת עד לאובדנו.

יאמר במשפט מוסגר – אף שהקורא יודע שהוא קורא ספר איגרות – לא אחת נדמה, שמתרחשת לעיניו דראמה ממש. המכתבים נקראים כמונולוגים ודיאלוגים, ולפנינו יצירה „ספרותית", שכביכול נכתבה מעצמה.

דמות סמכותית

ולבסוף, לשאלה הבלתי־נמנעת: האם חסר היום קורצווייל בנוף של הספרות העברית בת־זמננו?

קשה לענות על שאלה זו תשובה חד־משמעית. קורצווייל היה לגבי מי שהוא כיום בין שנות הארבעים לשנות השישים, דמות אבהית, שמעוררת הערכה עמוקה בגלל [illegible], יושרו הקיצוני, בוזו העמוק לגבירים, והתעמקותו בטקסט הספרותי. מאידך־גיסא לא קל להיות עם דמות כזאת, וישנה הרגשה, שהדור שאני מדבר עליו, שוב אינו זקוק בסופו של דבר לדמויות אבהיות כל־כך סמכותיות.

לטראגיות האישית של קורצווייל יש זיקה הדוקה לתחושת הטראגיות של הקיום היהודי

ברוח קורצוויילי מוסיף לתוקפם, כפי שהוא בשירה של דליה רביקוביץ „בצפון קופאים" (אהבה אמיתית עמ' 60–62).

אילו ארץ נתונה בידו,
היה מניף הדגל [illegible],
אילו היה [illegible] אל ליבו
ליותר זהירות.
לא היה נותן [illegible].

★

(הכותב הוא דוקטורנט לספרות באוניברסיטת בר־אילן וזה שותף בעריכת שני ספרים מעזבונו של קורצווייל „במכון קורצווייל")

המכללה לחינוך ע"ש א.ד. גורדון

הרשמה מאוחרת לשנה"ל תשמ"ח

נמשכת ההרשמה לשנת הלימודים תשמ"ח
- **מורים למחשבים** ריכוז בבי"ס יסודי + הוראה בכתות ז'-ח'
- **מורים להוראת הערבית** בבתי"ס עבריים

כמו כן נמשכת ההרשמה לשאר מסלולי ההכשרה.

הרשמה מיוחדת למסלול הגיל הרך
בשנה"ל תשמ"ח המסלול לגיל הרך במכללת גורדון יורחב
להכשרת מחנכות לגילאים 3 — 0
כמו כן נמשכת ההרשמה להכשרת גננות לגילאים 3-6

נמשכת ההרשמה להשתלמויות מורים בתחומים הבאים:
- השתלמויות מורים להסמכה בכירה
- השתלמויות גננות להסמכה בכירה
- השתלמויות מורים לחטיבת הביניים לרשיון הוראה לכיתות ז'-ט'
- השתלמויות מורים לחינוך מיוחד
- השתלמויות מורים בפרגוניה מתקנה ליקויי קריאה וחשבון.
- קורסים מגוונים לגמולי השתלמות.

המכללה מציעה למעוניינים בהסבה מקצועית ובשלוב לימודים ועבודה
למודי ערב בהכשרת מורים
משך הלימודים ארבע שנים.
תלמידים שיסיימו לימודיהם בהצלחה יקבלו תעודת "מורה מוסמך בכיר"

כדי ללמד טוב יותר — טוב ללמוד במכללה גורדון

נמשכת ההרשמה לשנה"ל תשמ"ח למסלולים הבאים
- גננות (במכללה גן מדגים)
- הגיל הרך
- כיתות א'-ב' (במכללה ב"ס מדגים)
- ביה"ס היסודי כיתות ג' — ו'
- החוג לטבע ביה"ס היסודי וחט"ב, תינתן הנחה בשכ"ל
- החינוך המיוחד ביה"ס היסודי, חט"ב של ח"מ, כיתות מקדמות וטיפוליות בחינוך הרגיל
- החוג לאנגלית ביה"ס היסודי וחט"ב, תנתן הנחה בשכ"ל
- חטיבת הביניים בהתמחות מקרא, ספרות, לשון, היסטוריה, גיאוגרפיה ולימודי א"י.
- מורים למחשבים (ריכוז בבי"ס יסודי + הוראה בכיתות ז' — ח')
- מורים להוראת הערבית בכיתות היסוד ובחטיבת הביניים (למסיימים בהצלחה עדיפות בקבלת עבודה)
- חטיבת הכשרה לבוגרי אוניברסיטאות ואקדמאים להוראה הגיל הרך, ביה"ס היסודי
- מכינה קדם אקדמאית לחסרים תעודת בגרות
מתקבלים מסיימי י"ב כיתות ג' — ו', חינוך מיוחד, חטיבת ביניים, טבע, אנגלית

מכללת גורדון: רח' טשרניחובסקי 73, חיפה. טלפונים: 331194, 04-333197
- קבלת קהל בימים א' — ו' בין השעות 08.00 — 14.00
- סדרי הסעה: מהתחנה המרכזית של אגד אוטובוס מס' 26, מהדר הכרמל: אוטובוס מס' 25
- הסעה מנהריה, עכו, קריות חיפה
- תבדק אפשרות של הסעות מנצרת עלית, עפולה, חיפה

עשה החלטה בריאה: למד טכנולוגיה רפואית!

מן המכון לטכנולוגיה רפואית,
אתה יוצא עם מקצוע עתידי ומבוקש ביד:

טכנולוג רפואי

כטכנולוג רפואי תוכל להשתלב במהפכה הטכנולוגית העוברת על הרפואה ועל המיכשור הרפואי.
תוכל להתמחות ב:
אנטומיה, פיזיולוגיה, ישום מחשבים ברפואה, עקרונות האלקטרוניקה ומבנה המיכשור הרפואי, טכנולוגיה של קרינה ברפואה, רפואה גרעינית, מחלות כלליות, פרמקולוגיה, מיקרוביולוגיה, זיהומים קליניים, בקטריולוגיה, אימונולוגיה ועוד..

יש לך תעודת בגרות? —
הרשם עוד היום והבטח לעצמך עתיד מקצועי רב־עניין!

יד ביד עם הרפואה

הלימודים מתקיימים במכונים הביוטכנולוגיים ת"א, חיפה, ירושלים
פרטים והרשמה:

ירושלים	חיפה	תל אביב
מכונים ביוטכנולוגיים ביה"ח הדסה-מכללת הדסה	מכללת חיפה	מכללת תל אביב
ת"ד 16194 י"ם	רח' יל"ג 7	רח' יגאל אלון 30
טל': 02-446291	טל': 04-665860	טל': 300743, 03-390081

נמשכת ההרשמה לשנה"ל תשמ"ח

המכינה הקדם־אקדמית שליד המכללה למינהל מאפשרת לך לרכוש השכלה וגם מקצוע מבוקש.

בתקופת הלימודים תוכל:
1. לרכוש מקצוע בתחומי המינהל, החשבונאות, המיחשוב, וההוראה.
2. להשיג תעודת בגרות.
3. להתכונן לקראת לימודי־המשך אקדמיים.

קיימים 3 מסלולי לימודים:
1. מסלול דו־שלבי להשלמת תעודת בגרות (למסיימי 11-12 שנות לימוד).
2. מסלול חד־שלבי לתלמידים החסרים 3-4 מקצועות (אנגלית, מתמטיקה, עברית + מקצוע בחירה נוסף).
3. מכינה פדגוגית לקראת הכשרה להוראת מקצועות הטכנולוגיה והמינהל.

* לפני בוגרי המכינה תיפתחנה אפשרויות לימוד במוסד להשכלה גבוהה במינהל עסקים בת"א ובמכללה להכשרת מורים למקצועות הטכנולוגיה והמינהל בת"א, בירושלים ובבאר שבע.

תפוס שלוש צפורים במכינה אחת

ללמוד וגם להתקיים בכבוד
תלמידים העומדים בקריטריונים המקובלים במפעל המכינות יזכו בפטור משכר לימוד ויהנו ממלגות קיום במשך תקופת הלימוד.

לקבלת פרטים והרשמה פנה עוד היום למשרדי המכינות:
גוש דן: המכללה למינהל, משמר הירדן 20, גבעתיים טל' 5743842, 03-775344.
ירושלים: המכללה למינהל, מסריק 10 טל' 02-690130, 668383, 666380.
בשיתוף עם האגודה לקידום החינוך, משרד החינוך והתרבות והיחידה להכוונת חיילים משוחררים - משרד הבטחון.

המכללה למינהל — נתיב פתוח — לעתיד בטוח!

מודעות לימודים והכשרה מקצועית
ראה במוסף 7 ימים שער אחורי פנימי

מכון שי נפתחים קורסי בוקר וערב
הנהלת חשבונות
★ סוגים 1,2,3 ★ הנהלת חשבונות ממוחשבת ★ קורס הכנה ★ בחינות ממשלתיות ★ הכוונה לעבודה ★ לסטודנטים קורס בהתכתבות ★
יועצי מס
פרטים והרשמה: ז'בוטינסקי 106 ת"א (בבנין גמנסיה הרצליה) טל' 03-261114 בשעות 16.00—19.00

חשבונאות ומינהל

גינת — הדרך שלך לעצמאות כלכלית
בית־ספר ציבורי עם מיטב המרצים והמורים ועם ציוני מגן.

הנהלת חשבונות
בפיקוח משרד העבודה
הנהח"ש סוג 1+2
ערב רגיל 1.9.87 מזורז 8.9.87
בוקר מזורז 17.9.87
הנהח"ש סוג 3
בוקר רגיל 21.9.87
ערב רגיל 6.9.87
הנהח"ש ממוחשבת (חשבשבת)
בוקר 20.9.87
ערב 6.9.87

הנהח"ש מדופלמים
★ הנה"ח ★ מיסים ★ חשבונות מסחריים ★ תמחיר ★ תורת המשק ★ דיני עסקים
לימודים דרשניים, למסיימי הבחינות תינתן תעודה מטעם לשכת רואי החשבון והסתדרות הפקידים

עיבוד תמלילים
WORDMILL
בוקר 20.9.87, ערב 6.9.87

מסלול מזורז - 3 פעמים בשבוע בוקר, ערב
מסלול רגיל - 2 פעמים בשבוע בוקר, ערב
חינם! 8 שעות לימוד לנסיון, הסדר מיוחד לאחר תקופת מילואים או העדרות ממושכת

תל אביב, רח' בן זכאי 6, טל. 290775, 03-295977
המכללה למינהל — נתיב פתוח — לעתיד בטוח!

אגודת הציירים והפסלים — סניף ת"א
מודיעה
על פתיחת קורסים בחודשים: ספטמבר 1987 — יוני 1988 בנושאים הבאים:

★ **רישום וציור** — למתחילים ולמתקדמים
בהדרכת המורים: דוד כפתורי, גרשון רנרט, אוטוולד אדלר, אלברט יוחאי, דבורה קופן, טרי ורדימון, אלינור קניגספלד, אברהם פסו.

★ **הדפס רשת והדפס תחריט**
בהדרכת: יעקב גרינולד, יהודית היימנס, עודד דרזדנר.

★ **חיתוך עץ** — בהדרכת סידי פוקס
★ הרצאות בתולדות ההדפס — גד אולמן
★ הרצאות בתולדות הפילוסופיה של האומנות — ד"ר גדעון עפרת.

הקורסים יתקיימו בשעות הבוקר ובשעות אחה"צ.
פרטים והרשמה במזכירות הסניף אלחריזי 9 ת"א טל. 03-246685
בימים א'—ה' בשעות: 09.00—12.00, 16.30—19.00

מרכז חורגי טכנולוגי **חילים** — תנאי פנימיה מלאים

מסלול קדם צבאי לבני 16½-17 בפיקוח צה"ל
המגמות:
★ מכונאות רכב
★ חשמ"מ - חשמל מערכות מטוסים
★ טבחות
הבוגרים יועסקו במקצועם בשירותם הצבאי

בית ספר למקצועות התעופה
בשיתוף עם חיל האויר והתעשיה האוירית
לבוגרי ח'-ט'-י'

הנהלת חשבונות
סוג 1,2,3 וממוחשבת (הלומד יקבל ציון מגן לבחינות הסיווג)

יועצי מס

עיבוד תמלילים בשפת word mill

מזכירות בכירות
ניהול משרד, עיבוד תמלילים, חשבונאות ממוחשבת, אנגלית, מיומנויות בתקשורת

פרטים והרשמה כל יום משעה 8.00 — 18.00

תל-אביב:	ירושלים:	חיפה:	קרית מוצקין:	נתניה:	אשדוד:	רחובות:
שד' דוד המלך 39 מיקוד: 64954 טל': 234507 233231/293 רח' חתבור 32 מיקוד: 65255 טל': 657065, 660086 בי"ס אורט י"א רח' ב ת ציון 10 ת"א (כניסה מרח' יצחק שדה, 76) טל': 300917	רח' דורות ראשונים 8 (סמטה מהמדרחוב) טל': 221979, 223033	שמריהו לוין 30 מיקוד: 33103 טל': 666182/4, 664671	בי"ס אורט (ע"י רבמד שקם) ימים א' עד ה' שעות 16.00-20.00 טל': 04-762920	רח' ירושלים 1 מיקוד: 94229 טל': 332727	רח' רוגוזין 32 מיקוד: 77271 טל': 22261	גיבורי ישראל 2 ביסיס א'-ה' 18.00-20.00 טל': 08-457714

אורט — המערכת ללימודי מבוגרים.
לשכת הפרסום הממשלתית

רוצה להצליח בבגרות?

נמשכת ההרשמה לכיתות בוקר וערב למבוגרים לכל מקצועות הבגרות למועד חורף 1987
פתיחת כיתות בוקר ב-21,26 באוגוסט
ערב ב-24,28, באוגוסט
כיתות מיוחדות: • כיתות מזורזות במתמטיקה מורחבת
• מתמטיקה ופיסיקה מורחבת
• ביולוגיה

נמשכת ההרשמה ללימודי בגרות לנוער לכיתות י"א-י"ב לשנת הלימודים תשמ"ח
- שיטות לימוד חדישות
- פעילות חברתית וספורטיבית מגוונת
- כיתות מיוחדות למתמטיקה מורחבת 4-5 יחידות
- כיתות מיוחדות לעולים
- אפשרות להיבחן בחלק מבחינות הבגרות במועד חורף 1987
- אפשרות ללימודי נהיגה.

פרטים והרשמה:
מרכז מישלב — ויצמן 53 ת"א. מיקוד 61213, טל. 263185-9
בימים א' — ה' 08.00-14.00, 18.30-20.30 וביום ו' 08.00-12.00

מישלב המרכז הישראלי להשכלה
- צוות מורים מעולה
- מספר רב של שעות לימוד — ערובה להצלחתך
25%

במישלב גומרים טוב!

אל תפסיק ללמוד

אתה יכול ללמוד לבגרות ולקבל את כל העזרה כדי להצליח:
- עמוס ערך וצוות מורים מעולים ומנוסים בהכנה לבגרות.
- הכנת שיעורי בית במסגרת ביה"ס.
- שעות תיגבור.
- יעוץ אישי.
- מגמה ריאלית 514 יחידות - מתמטיקה, פיסיקה, ביולוגיה וכימיה.

בוא והצטרף גם אתה לאלפי התלמידים שלא התייאשו, למדו בתיכון רון ועברו את הבגרות בהצלחה.
תיכון בוקר: בתל-אביב כיתות י"א, י"ב.
בהרצליה וברחובות-כיתות ט', י', י"א, י"ב.

קורסי ערב מיוחדים לתלמידי תיכון במתמטיקה ופיסיקה (4-5 יח') לקראת מועד קיץ 88.

החלה ההרשמה לקורסים מיוחדים למבוגרים במתמטיקה ופיסיקה (4-5 יח') למועד קיץ 88.

תל אביב, רח' תלחן 5 (פינת כיכר דיזנגוף) טל. 03-288121-2
הרצליה, רח' המכבים 59 טל. 052-541262, 846923
רחובות, רח' הרצל 108 טל. 08-456572

המסגרת הבטוחה ביותר לבגרות
תיכון רון
רשת בתי הספר הפרטיים הגדולה בישראל בפיקוח משרד החינוך — נוסד ב-1956

המכללה לחינוך ע"ש א.ד. גורדון

נמשכת ההרשמה למכינה הקדם אקדמאית

בספטמבר 1987 תפתח מכינה קדם אקדמאית למסיימי כיתות י"ב יוצאי צבא החסרים תעודות בגרות. תלמידים שיסיימו לימודיהם במכינה בהצלחה, ויעמדו בכל בחינות הבגרות, יהנו מזכות קדימה בקבלה להמשך לימודים במוסדות להכשרת מורים.

הזדרזו להרשם למכינה האקדמית

כמו כן נמשכת ההרשמה לכל המסלולים האחרים

● מכללת גורדון: רח' טשרניחובסקי 73 חיפה טל' 331194, 04-333197
● קבלת קהל בימים א' - ו' בין השעות 12.30 - 08.00

אוניברסיטת חיפה
היחידה ללימודי חוץ

נפתחת ההרשמה ללימודי תעודה לשנת הלימודים תשמ"ח

מינהל עסקים וניהול כללי
חדר 216, בבניין הרב-תכליתי.
טל: 04-257314, 04-240431

- מינהל בכיר (3 סמסטרים)
- מינהל עסקים וניהול כללי תכנית תורן — תלת־שנתית לבעלי 12 שנות לימוד
- מינהל עסקים וניהול כללי תכנית אדין — דו־שנתית לאקדמאים
- מינהל עסקים וניהול כללי מכללת עמק יזרעאל ב"אהל שרה"
- ניהול עסקים וארגונים קטנים — "קרית מוצקין" (דו־שנתי)
- יישומים כספיים ניהוליים באמצעות מיקרו־מחשב
- חשבי שכר במחשב (חד־שנתי)
- ניהול שיווק וארגון מכירות (חד־שנתי)
- יצוא ושיווק בינלאומי (חד־סמסטריאלי)
- תמחיר (חד־שנתי)
- ניהול ופיתוח משאבי אנוש (חד־שנתי)
- פיתוח דרגי ניהול (חד־שנתי)
- ניהול ושיפור פריון העבודה (חד־סמסטריאלי)
- סדנה בסמנויות ניהול ותקשורת בינאישית (חד־סמסטריאלי)

מינהל טכנולוגי מתקדם
חדר 218 — טל: 04-240440

בשיתוף עם לשכת המהנדסים, האדריכלים, והאקדמאים במקצועות הטכנולוגיים
- לימודי מינהל למהנדסים (4 סמסטרים)
- מינהל כללי למפעלים עתירי ידע (4 סמסטרים) בשיתוף עם רפא"ל
- ייזום וניהול עסקי (2 סמסטרים) בשיתוף עם הפורום הישראלי לניהול

תכניות בשיתוף עם הסתדרות ההנדסאים
- לימודי תעודה במינהל להנדסאים ולטכנאים מוסמכים
- מינהל עסקי להנדסאים ולטכנאי תעשיה וניהול בכירים
- יישומי מחשב מתקדמים להנדסאים ולטכנאים מוסמכים

תכניות לנוער
חדר 292 בבנין הרב תכליתי
טל. 04-240410, 04-240412

ניהול ענפי
חדר 291 בבניין הרב־תכליתי
טל: 04-240375, 04-240436, 04-240344

לימודי ניהול תיירות ומלונאות
- ניהול תיירות לבעלי תואר (חיפה ות"א)
- ניהול מלונאות (טבריה)
- ניהול כח־אדם במלונאות (ת"א)

לימודי ניהול תרבות ואמנות (חיפה ות"א)

לימודי מינהל בשלטון מקומי
- מינהל בשלטון המקומי (חיפה)
- מינהל בכיר בשלטון המקומי (חיפה)
- הקורס המתקדם לגזברים ברשויות מקומיות (ת"א)

לימודי מינהל רפואי
- מינהל שירותי בריאות ורפואה (חיפה ות"א)
- מינהל רפואי בכיר לרופאים (חיפה ות"א)

תוכניות לאחיות
- מדעי ההתנהגות והניהול
- תקשורת ויחסי אנוש
- פסיכולוגיה התפתחותית
- משפט וסיעוד
- מבוא למחשב ויסודות התיכנות

מינהל עסקים וניהול כללי בישובים:
בית שאן — נצרת — סכנין — נתניה
כפר יאסיף — ערערה — יפרעם

לימודים כלליים ונוער
חדר 292 בבניין הרב-תכליתי
טל: 04-240410, 04-240412

לימודי שפות

לימודי מחשב

לימודי חרות, חברה והאמנות
חדר 300 בבניין הרב-תכליתי
טל: 04-240508, 04-240398

- אינטליגנציה אנושית
- פסיכולוגיה חברתית
- פסיכולוגיה של משא־ומתן
- פסיכולוגיה וספרות
- מצבי לחץ ומשברים
- פסיכולוגיה של שינוי התנהגות והתפתחות האישיות
- דינמיקה קבוצתית — סדנה למודעות עצמית והתפתחות אישית
- דינמיקה קבוצתית — התמודדות עם מצבי לחץ ושחיקה
- דינמיקה קבוצתית — סדנה להורים־ילדים
- דינמיקה קבוצתית — סדנה למשפחות חד־הוריות
- סוגיות בקרימינולוגיה ובמשפט
- אנתרופולוגיה של חוק ומשפט
- פרסום, יחסי־ציבור ודוברות
- עיתונאות ודוברות
- לקרוא שיר
- ניהול המשרד המודרני — קידום והעשרה
- סדנת משחקים חינוכיים
- חידושים בעולם הביולוגיה והרפואה
- בריאות ומודעות גופנית
- יסודות במוזיאולוגיה
- ארכיאולוגיה אמנות וארכיטקטורה בארץ־ישראל
- מוסיקה — לקראת קונצרט
- מוסיקה עמים וארצות וצליליהם
- האמנות המודרנית
- סדנה ליצירת תיאטרון
- הערכה וביקורת של סרטים
- סיורים מוכוונים בתולדות הארכיטקטורה
- פילוסופיה האני, העולם, אלוהים
- פילוסופיה יהודית
- הברווים — חברה והיסטוריה

סדנאות לאמנות
- סדנאות לרישום וציור — רמות א ב ג
- יסודות רישום וציור למתחילים
- הכנה ברישום וציור ללימודי תואר ראשון
- יסודות לעיצוב פנים
- יסודות לעיצוב פנים למתקדמים
- יסודות גרפיקה למתחילים
- יסודות גרפיקה למתקדמים
- יסודות קרמיקה ופיסול קרמי
- יסודות אריגה אמנותית
- יסודות אריגה אמנותית למתקדמים
- יסודות הצילום
- יסודות יצירה בצילום

תכניות בוקר לגימלאים
- יסודות קרמיקה ופיסול קרמי
- יסודות רישום וציור
- יסודות הצילום

■ הלימודים יתקיימו מנובמבר 1987 עד יוני 1988, בשעות הבוקר, אחה"צ והערב.

שד' אבא חושי, מיקוד 31999, לפרטים נא לפנות ליחידה ללימודי־חוץ אוניברסיטת חיפה,

או לטלפונים המצויינים לעיל בציון פרטיך, כתובתך והנושא המבוקש. בשעות הערב מכשיר הקלטה בטל' 04-240718

עלית הנוער

הדסה־נעורים
בית־ספר תיכון מקצועי ומיכללה טכנולוגית

לשנת הלימודים תשמ"ח

נותרו מספר מקומות פנויים
בקודסים למבוגרים:

★ **י"ג טכנאים לחשמלאות רכב**
– אפשרות המשך לי"ד הנדסאים להוראה והדרכה

★ **מכונאות ציוד מכני הנדסי**
– (מכונאות דיזל)

– משך הלימודים שנה אחת.
– בוגרי הקורס שיעמדו בהצלחה בבחינות הסיום יקבלו תעודת גמר מטעם משרד העבודה והרווחה.
● ההרשמה במקום בימים א'–ה' בין השעות 8.00–13.00.
● לפרטים נוספים נא לפנות למזכירות ההרשמה:
"הדסה־נעורים", דאר נעורים 40298 טל. 053-666831

למכירה בהזדמנות
ציוד ליצור נעלים וחפירות
03-333497 338256

מכון מופת
המכון ללימודי העשרה

חוגי מופת
להרחבת אופקים ולפיתוח מצויינים מומלץ לתלמידי בתי־ספר יסודיים, חטיבת ביניים ותיכוניסטים

פרטים והרשמה: דרך השלום 7, תל־אביב
03 251131

תיכון ברק
בפיקוח משרד החינוך

נמשכת ההרשמה לכיתות ט', י', י"א, י"ב

בגרות
כיתות: בוקר וערב
שיעורים נוספים באנגלית ובמתמטיקה
לימודי מחשבים
טיולים, ימי ספורט, סרטים, מסיבות
אוטובוסים: 9, 11, 22, 23, 26, 27, 29, 40, 42, 50, 51, 54, 59, 60, 63, 68, 69, 71, 73, 74, 75, 81, 86, 89, 274, 501 וכל קווי אגד ודן העוברים בדרך פתח־תקוה.

ת"א, שד' יהודית 39 מול הקריה (כניסה משד' החשמונאים 5) טל' 339010
שעות הרשמה: כל יום 10.00–12.00, 17.00–19.00

$ 3,000
ויותר

תוכל/י להרוויח
במשך עבודתך בשיבוץ
יהלומים וזהב
לאחר סיום קורס צורפות ושיבוץ

* קורסים בוקר וערב
* אפשרות לקורס מזורז

תל־אביב ... טל' 03-285863
חיפה: הרצל 8 קומה א' (מול ...) טל' 04-645770

מושב שיתופי תימורים
מחפש לצורך קליטה
בעלי מקצועות:
1. הנדסאי פלסטיק או בעל ידע מקביל
2. רואה חשבון או מנהל חשבונות מנוסה
3. הנדסאי מכונות בתחום האחזקה
4. רפתן
5. לולן

כולם בעלי נסיון וידע מוכח.
על המועמדים להיות נשואים וגיל עד 35 שנים.
המועמדים להיות כמורה.
לפנות בכתב ולפרט תולדות חיים עם שני בני הזוג.
תימורים ד.נ. לכיש צפון מיקוד 430 79 ליד המזכירה

משרד החינוך והתרבות – האגף לתרבות ואמנות

בית הספר לאמנות הציור ת"א

נמשכת ההרשמה

ללימודי תעודה 4 שנתיים במסלולים שונים, קורסים למורים בשנת שבתון וחוגים בשעות הערב.

המקצועות הנלמדים:
רישום, צבע, פיסול, הדפס, צילום ולימודים עיוניים.

פרטים והרשמה במזכירות בית"ס, רח' קלישר 5 תל־אביב טלפון 657348, 9102114
בימים א'–ה' משעה 9.00–13.00

המכון לשפות פני

- נמשכת ההרשמה לשנה"ל תשמ"ח.
- 20 שנות נסיון ● מורים בעלי נסיון רב.
- קורסים: לכל הרמות, אינטנסיביים, לשיפור הלשון ● כתות מצומצמות.

אנגלית
קורסים למבוגרים ומיוחדים לבנות ; דגש בדיבור ... התנאים והשיטה מאפשרים ניצול מלא של הקורס

ערבית
עגבית מדוברת וספרותית קלה.
– הקורס מאפשר שליטה מהירה בשפה

מחיר מבצע

פרטים והרשמה: כל יום מ־16.00 עד ...
דיזנגוף 184 — 220223, 03-481539

הסביבה
סדנא לעיצוב ואדריכלות

הרשמה מאוחרת לתשמ"ח

המגמה לאדריכלות:
מסלול עיצוב פנים.
מסלול עיצוב אורבני.

המגמה לעיצוב:
עיצוב גרפי, מוצר, סביבה.
תערוכות, טכסטיל והלבשות.

לבוגרי תיכון / להנדסאים / לבוגרי אוניברסיטה

מידע והרשמה: רח' מנורת המאור 8 (נחלת יצחק 36) תל־אביב א' — ה' בין השעות 08.30 — 14.00, טל' 03-255184/5

קבוץ חפץ־חיים
מודיע

ביום ב' כ"ט באב 24.8.87

משתנים מספרי הטלפון שלנו

להלן המספרים החדשים

מרכזיה	08-593888
בית הארחה	08-593888
אפיקי מים	08-593939
אפיקי מים	08-593880
בשמת	08-593800

מפעלי ניר אמריקאיים ישראליים בע"מ
מכרז רכב מס. 76/580

סוג הרכב	מס. רישוי	שנת ייצור
1. סובארו אוטומטית 1600	24-917-53	1983
2. דייהטסו 1300 רגיל	74-469-83	1983
3. פיאסטה "פי" 957	84-124-84	1984
4. סובארו 1300 רגיל	23-036-52	1982
5. דייהטסו 1000 רגיל	73-123-83	1983
6. סובארו מסחרי 700	38-799-53	1983
7. סובארו טנדר 1600	68-795-83	1983
8. טרנזיט דיזל 2500 מסחרי	17-868-54	1984
9. פיז'ו 505 1800 אוט' + מזגן	15-970-53	1983

את הרכבים ניתן לראות במפעלנו באזור התעשיה בחדרה ולהגיש הצעות למחלקת התחבורה עד 27.8.87 פרט ליום ששי בשבוע.
יש לצרף לחצעה המחאה בגובה 10% מערך ההצעה.
הוצאות העברת בעלות על חשבון הקונה.
לרכב מסחרי יש להוסיף 15% מע"מ.
אין החברה מתחייבת לקבל ההצעה הגבוהה ביותר או כל הצעה שהיא.

חברת הימנותא בע"מ

חברת הימנותא בע"מ מבקשת לקבל הצעות רכישה כמפורט דלהלן-
מספר המכרז: 1/87 גוש: 16700 חלקה: 8
מהות הנכס: **חלקת אדמה**
מיקום הנכס: **עפולה, מזרחית לשוק העירוני, חזית צפונית לרחוב קהילת ציון**
יעוד החלקה: **תעשיה**
גודל החלקה: **2,124 מ"ר**
מהות הזכות המוצעת למכירה: **בעלות**
לקבלת טפסים ניתן לפנות:
משרדי המחלקה לרכישות קרקע, רחוב אלנבי 22, חיפה, טל: 04-521271, 517096
משרדי המחלקה למפעלים כלכליים, רחוב צבי שפירא 11, תל־אביב, טל: 03-287840
משרדי האגף למפעלים כלכליים, הלשכה הראשית של הקרן הקימת לישראל בירושלים, טל: 02-245417
את ההצעות יש להגיש במעטפה סגורה בציון מספר המכרז לפי הכתובת:
הימנותא בע"מ, אצל הקרן הקיימת לישראל, ת.ד. 283, ירושלים.
על ההצעות להגיע לתיבת המכרזים של החברה לא יאוחר מיום 11 בספטמבר 1987 שעה 12.00
להצעות יש לצרף ערבות בנקאית בתוקף ל־60 יום מתאריך ההצעה לפקודת חברת הימנותא בע"מ בשעור של 10% מערך ההצעה ובתנאים המפורטים בטופס ההצעה.
אין חברת הימנותא בע"מ מתחייבת לקבל את ההצעה הגבוהה ביותר או כל הצעה שהיא.
השתתפות במכרז וקבלת תנאים אינה יוצרת התקשרות מכל סוג ודרך. הסכם מכר בנוסח שיוצא על־ידי הימנותא בין מסמכי המכרז, חתום על־ידי הימנותא והזוכה יחייב את הצדדים.
הזוכה במכרז מתחייב לחתום על הסכם ההתקשרות הנ"ל לא יאוחר מ־7 ימים מתאריך הודעת הזכיה אשר תשלח לו.

בית אבות רעננה
בית מרגוע ומנוחה להורים

★ טיפול אישי + עזרה ברחצה והלבשה
★ פיקוח רפואי + ריפוי בעיסוק
★ חדרים בודדים ולשניים
★ אוכל דיאטי וכשר
★ מספר המקומות מוגבל

רח' בורוכוב 39 רעננה ☎ 052-21031

סמינריסט, סטודנט! הקבוץ הארצי מזמין אותך!

מתארגנות קבוצות אקדמאים ובעלי מקצוע, רווקים/ות וזוגות צעירים עד גיל 32 מוזמנים להתנסות בחיי הקבוץ למטרת קליטה.

★ השתלבות בחיי החברה והיצירה של הקבוץ.
★ השתתפות בתכניות המיוחדות של רווקים/ות בתנועה הקיבוצית ברחבי הארץ.
★ תנאי להצטרפות הסמינריסטים – ריכוז חוגי הלימוד לשניים או שלושה ימי לימוד בשבוע. ביותר חיים – התנסות במקצוע ובעבודה.

פניות וקבלת מידע נוסף:
תל־אביב, מחלקת הקליטה,
ליאונרדו דה־וינצ'י 13 (קומה ד'),
בימים א'–ה', שעות 14.00–18.00
טלפונים: 03-262521, 435450/1

מלון המלך שלמה ירושלים
★★★★★

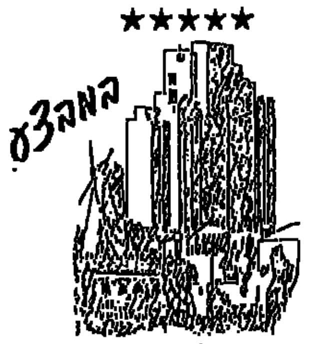

עד תחילת החגים
150 ש"ח לזוג ללילה
כולל מע"מ
לינה + ארוחת בוקר
מינימום 3 לילות
גלאט כשר, שמיטה לחומרה
3 קומות נמוכות
בריכת שחיה
נוף העיר העתיקה

פרטים במחלקת הזמנות
02-241433

REVLON

רבלון (ישראל) בע"מ
הצעה למכירת כלי רכב

חברת רבלון מעוניינת לבדוק אפשרות למכירת כלי הרכב הבאים:

סוג		מס' רישוי	שנת יצור	הערות
פורד אריקה	1300 רגיל	6114182	82	+ מזגן
פורד אריקה	1300 רגיל	6114282	82	+ מזגן
פורד אריקה	1300 רגיל	6114382	82	+ מזגן
פאסאט פולקסווגן	1300 רגיל	6288981	81	+ מזגן
פאסאט פולקסווגן	1300 רגיל	6290081	81	+ מזגן
סובארו	1300 רגיל	5754483	83	+ מזגן
סובארו	1300 רגיל	6181881	81	+ מזגן
רנו 9	1400 רגיל	3614353	83	+ מזגן

את כלי הרכב אפשר לראות בחניון משרדי החברה בכתובות: רחוב תבושם 1, אזור התעשיה אשדוד החל מ־23.8.87 עד 26.8.87 כולל, בין השעות 09.00 עד 16.00.
הצעות ניתן להגיש במקום במשרד, במעטפה סגורה בצירוף המחאה בגובה 10% מסכום ההצעה, עד ליום 27.8.87. על הקונה להעביר בעלות עם קבלת הרכב. תשלום האגרה יחול על הקונה. אין החברה מתחייבת לקבל כל הצעה שהיא.

אם אתם מחפשים משמעות בחיים אם אתם מבקשים התנסות מעניינת

קיבוץ יסעור בגליל המערבי

מחפש לקליטה משפחות

שיכולות לתרום ולהשתלב בחיים הקיבוציים, בתעשיה מתוחכמת, בחקלאות ובחינוך

לקבלת פרטים: להתקשר אל **כרמן** ☎ 04-960280, 04-960111, יום שישי 16.00–22.00, שבת 10.00–22.00 ובשעות הערב במשך ימות השבוע 04-960280, או למחלקת הקליטה של הקיבוץ הארצי, רח' לאונרדו דה־וינצ'י 13, תל־אביב ☎ 03-435450, 03-435249

הלן קרטיס בע"מ
דרך פתח־תקוה 154, תל־אביב ☎ 254433

מכרז רכב

מס' רישוי	תוצרת	שנת ייצור	סוג	נפח מנוע
2001054	פולקסווגן	82	מסחרי	1600

את הרכב אפשר לראות בחצר המפעל, דרך פתח־תקוה 154, תל־אביב, בין התאריכים 24.8.87–26.8.87, בין השעות 15.00–17.00, נא לפנות לעזרא.
הצעות יש לשלוח בצירוף המחאה בנקאית בסך 10% מערך ההצעה, עבור הלן קרטיס בע"מ. תשלום מע"מ על חשבון הקונה. הזוכה מתחייב לשלם ולהוציא את הרכב תוך 72 שעות מקבלת ההודעה.
בטוחה והזוכה יוחזר כלעתו לא יהיה רשאי לתבוע סכום ההפקות.
אין אנו מתחייבים לקבל את ההצעה הגבוהה ביותר או כל הצעה שהיא. ההצעות יימסרו במפעל לידי: עזרא.

הצעה
למכירת רכב חברה

2 מכוניות סיטרואן GSA-P
47-523-82 ;46-862-82
(יד ראשונה)

את המכוניות ניתן לראות בחניון החברה, שד' רוטשילד 44, תל־אביב, החל מיום א' 23.8.87 משעה 10.00 לפנה"צ.
המכוניות נבדקו במכון ותוצאות הבדיקה יועמדו לרשות המעוניינים.
הצעות ניתן להגיש במקום, במעטפה סגורה בצירוף המחאה לטובת – כלל חברה לביטוח בע"מ, בגובה של 10% מערך ההצעה, עד ליום ה' 27.8.87 בשעה 12.00.
★ היטל רכב שולם.
★ על הקונה להעביר בעלות ביום קבלת המכוניות על חשבונו.
★ אין החברה מתחייבת לקבל ההצעה הגבוהה ביותר או כל הצעה שהיא.

כלל חברה לביטוח בע"מ

למוסד ממלכתי
דרושים בשכירות בתים פרטיים או דירות בקומה א' של כ־3 חדרים + טלפון

במקומות הבאים:
1. מטולה
2. קרית שמונה
3. עפולה
4. אזור השרון (נתניה, כ"ס, רעננה, הרצליה)
5. קרית אונו והסביבה
6. ירושלים

הצעות נא להפנות לטלפונים
03-205344, 03-205504
לא ישולמו דמי תיווך

בואו להתיישב!
עלי
קרית גנים קהילתית בשומרון
אפשרויות קליטה מגוונות:
1. נותרו מספר מצומצם של דירות בשכירות לקליטה מיידית
2. מכירת בתים במסגרת "בנה ביתך".

עלי, ד.נ. אפרים, טל. 03-234478
אמנה – תנועת התיישבות, טלפון 02-816691

למוסד ממלכתי
דרושה בשכירות דירה מרוהטת
+ טלפון, בת 3–2 חדרים
במרחק הליכה מאוניברסיטת ירושלים גבעת רם
הדירה תושכר למשך שנה עם אופציה להארכה
לא ישולמו דמי תיווך
בהצעות נא לפנות:
טלפונות 03-205141, בין השעות 08.00–14.00

מדינת ישראל
משרד החינוך והתרבות
הודעה על

מישרות פנויות למפקחים ומדריכים

במשרד החינוך והתרבות

מכרז משולב (פנימי וחיצוני) למשרות פקוח והדרכה
תיאור התפקידים והדרישות למשרות הפנויות מפורטים בחוברת המכרזים המצויה בלשכות המחוזיות של משרדנו ושל נציבות שירות המדינה.
היום האחרון להגשת הבקשות הוא יום שני כ' באלול תשמ"ז 14.9.87

המינהל הפדגוגי / אגף לחינוך יסודי
43. מנהל/ת המחלקה לתוכניות ושיטות הוראה – דרגת מפקח – ירושלים *)
מינהל פדגוגי / אגף חינוך על־יסודי
44. מנהל/ת המחלקה לחטיבות ביניים – דרגת מפקח – ירושלים וכל הארץ.
ועדה לחינוך דרוזי
46. מפקח/ת על חינוך גופני בבתי־ספר דרוזיים – דרגת מדריך, מפקח – חיפה וכל הארץ (½ משרה) **)
מינהל פדגוגי / אגף תוכניות לימודים
47. מרכז/ת פרויקט פיסיקה כימיה לכתות ז'–ט' מנמה – כללי, דרגה – מדריך, מפקח – ירושלים (½ משרה) **) ****)
48. מרכז/ת פרויקט אזרחות לכתות ז'–יב' – מגמה – דתי, דרגה מדריך, מפקח – ירושלים (5/6 משרה).
49. כותב/ת תוכניות לימודים בערבית – דרגה מורה, מורה מדריך, מדריך – ירושלים (½ משרה) **)
מוסדות חינוך מוכר שאינו רשמי
50. מפקח/ת על בתי ספר על־יסודיים חינוך מוכר – דרגה מפקח – ירושלים.
מרכזים פדגוגיים
51. מנהל/ת מרכז פדגוגי – דרגת מורה מדריך, מדריך – נתניה.
מינהל התרבות / אגף תרבות תורנית
52. מנהל/ת אגף תרבות תורנית – דרגת מפקח – ירושלים. **) ****)

לשכות מחוזיות
לשכת מחוז ירושלים
53. מרכז/ת צוות חינוך לתוכניות הרווחה בישובים – דרגת מורה מדריך, מדריך, מפקח – ירושלים (½ משרה) ****)
54. אחראי/ת מחוזי/ת לפרויקט טיפוח ורווחה – דרגת מורה מדריך, מדריך, מפקח – ירושלים (½ משרה). ****)
מחוז הדרום
55. מפקח/ת מחוז – דרגת מפקח – מחוז הדרום.
56.–58. מפקח/ת כולל/ת על בתי ספר יסודיים – דרגה – מדריך, מפקח.
56. מגמה־דתי – מחוז הדרום **) ***)
57. מגמה־כללי – מחוז תל־אביב. **)
58. מגמה־כללי – מחוז תל־אביב (½ משרה)
מחוז תל־אביב
59. מפקח/ת על החינוך המיוחד – מגמה – כללי, דרגה מדריך, מפקח – תל־אביב

*) העובד שייבחר משרתו תומר.
**) במשרה מעסק עובד, אין לעובד כל זכות על המשרה.
***) העובד שייבחר יהיה טעון אישור נוסף של המועצה לחינוך ממלכתי־דתי, כתנאי לכניסתו לעבודה.
****) המשרה פנויה באופן זמני והעובד שייבחר יועסק עפ"י חוזה מיוחד או במעמד של מינוי בפועל (לעובד קבוע מההוראה).

פרטים מלאים ניתן לקבל במחלקה לעניני עובדים, ירושלים רח' שבטי ישראל 29 חדר מס' 17 או בחוברת המכרזים שניתן לראותה בלשכות המחוזיות של משרדנו
1. לשכת מחוז ירושלים – רח' דוד המלך 18.
2. לשכת מחוז הדרום – רח' הנשיאים, באר־שבע.
3. לשכת המנהלות ת"א והמרכז – בנין הדר דפנה, שד' שאול המלך.
4. לשכת מחוז חיפה – רח' סנט לוקס 7.
5. לשכת מחוז הצפון – בית הממשלה, הקריה, נצרת־עילית.
או בנציבות שירות המדינה, ירושלים הקריה ע"ש בן־גוריון, כביש רופין, ובלשכותיה המחוזיות:
1. לשכת מחוז תל־אביב – הקריה, רח' קלמן מגן 10.
2. לשכת מחוז חיפה והצפון – רח' חסן שוקרי 11 (בית הממשלה)
3. לשכת הנגב, באר־שבע – בנין לשכת הבריאות המחוזית שכונת ד' (צפון) רח' הצדיק מירושלים.
כל המעונין, הממלא אחר דרישות המשרה שהוכרז עליה, ימלא טופס בקשה למשרה פנויה – למכרז משולב מ.ל.ע. 230, שאפשר לקבלו במשרד החינוך והתרבות, בלשכות המחוזיות, ובמשרדי הנציבות.
את הטופס יש להעביר ב־2 עותקים למחלקה לעניני עובדים של משרד החינוך והתרבות בירושלים, לאחר מילוי בקפדנות על כל פרטיו.
(אין להעביר את הטפסים לנציבות שירות המדינה).
עובדי מערכת החינוך הרשמית (עובדים המקבלים שכר ממשרד החינוך והתרבות) ישלחו עותק אחד של הבקשה ישירות למחלקה לעניני עובדים, עותק שני יוגש על ידם למנהל המחוז או למנהל האגף הנוגע בדבר. שאר המועמדים יגישו בקשותיהם במישרין למחלקה לעניני עובדים, ירושלים רח' שבטי ישראל 29, במעטפה סגורה המסומנת – המנף לעניני עובדים, מכרז מס', משרד החינוך והתרבות.
על המועמדים לצרף לבקשותיהם העתקי תעודות (בצירוף תרגום נאמן לעברית, אם הם ערוכים בלועזית) המוכיחות כשירותם מבחינת השכלה ונסיון למשרה וכן תולדות חיים. מועמד שאינו מצרף מסמכים על השכלה ונסיון בנדרש, מועמדותו לא תתקבל.
על המועמדים לשלוח בקשותיהם בעוד מועד כדי שתגענה למשרדנו עד היום האחרון להגשת הבקשות.

לתיכון רון בת"א

דרושים

מורים

לשנה"ל תשמ"ה

במקצועות:
★ אנגלית
★ מדעי החברה (סוציולוגיה וכלכלה)
★ ביולוגיה

בעלי תואר אקדמי ותעודת הוראה, עם נסיון מוכח בהכנה לבגרות,
נא לפנות לטל. 03-288121.

מועצת הפירות (ייצור ושיווק)
דרוש עובד
למחלקת הפיקוח והחקירות
בתפקיד

חוקר ראשי – ארצי

כשורים ודרישות:
– בעל השכלה כללית של לפחות 12 שנות לימוד.
– נסיון מוכח וידע מקצועי בתחום החקירות. (במוסד ממלכתי/צבורי)
– שליטה מלאה בשפה העברית וידיעת השפה הערבית.
– נסיון קודם בהפעלת צוותי חוקרים בעבודת שטח, ברמה ארצית.
– מצב בריאותי תקין.
– גיל עד 40
– בעל רשיון נהיגה.
– מגורים באזור ת"א.

• העובד יורש לעבוד בשעות עבודה בלתי שגרתיות וכן בשעות נוספות.
העבודה הינה בניידות רבה, בכל רחבי הארץ.
ההתקשרות הינה על בסיס חוזה עבודה מיוחד.
רק פונים מתאימים יענו
המעונינים, יפנו בכתב ידם, עם פירוט תולדות חיים ונסיון קודם אל: **מועצת הפירות עבור מנהל מחלקת פיקוח וחקירות, רח' החשמונאים 119, ת"א.**

תאגיד מדרשת שדה בוקר
מדרשת שדה בוקר
דרוש/ה

מנהל/ת מחלקת משק

תחומי אחריות:
★ מטבח, חדר אוכל ומחסן מזון ★ רכב והסעים
★ שרותי נקיון וכביסה ★ הספקת דלקים
★ שרותי חצרנות ★ תברואה
★ מסך ★ כיבוי אש

• **כישורים נדרשים:** ★ הכרחי נסיון קודם בעבודה בתחום המשקי והמוניציפלי.
הדרוג: ★ דרוג אחיד
הדרגה: ★ בהתאם לכישורי המועמד בדרוג האחיד.
כפיפות: ★ למנהל הכללי או מי שהוסמך מטעמו.

מועמדים מתאימים מתבקשים לפנות בכתב יד עד ליום 28.8.87 אל מר מוטי אברג'יל מנהל כח־אדם ומינהל, תאגיד מדרשת שדה בוקר, מקוד 84993, טלפון: 057-35333 או 057-86086.

דרוש

מהנדס אלקטרוניקה

לפיתוח תאומות אלקטרו מגנטיות

כישורים דרושים:
★ ידע ונסיון בתחום RFI/EMI – חובה
★ ידע בספקי כח או מעגלים אנלוגים – יתרון
★ ידיעת השפה האנגלית חובה.
5 ימי עבודה בשבוע.
תנאים נאותים למועמד המתאים.
המשרה המוצעת מתאימה לגברים ונשים כאחד. סודיות מובטחת.

לפנות לאשטרואלקטרוניקס, אגף הארגון, רח' הירקון 23 בני־ברק, ת.ד. 581 מיקוד 51261, או טלפונית 03-784211.

כור מחשבים בע"מ
דרושים

מנתחי מערכות בכירים

כישורים:
1. השכלה אקדמאית, עדיף תעשיה וניהול
2. נסיון מעשי בניתוח מערכות ותכנות של 5–4 שנים
3. רקע תעשייתי (מלאי, ייצור וכו') תפקוד בעל אתגר

לפנות: בכתב ת.ד. 33222 מיקוד 61331 תל־אביב

רשות שדות התעופה בישראל
דרוש

אח

הכישורים הנדרשים:
★ בעל תעודת אח מוסמך מטעם משרד הבריאות;
★ נסיון מעשי של 3 שנים לפחות במחלקת נפגעים או בטיפול נמרץ;
★ ידע בסיסי באנגלית/צרפתית/גרמנית;
★ ידיעת השפה העברית על בוריה;
★ לאחר שרות צבאי מלא;
★ מגורים אזור גוש דן;
★ נכונות לעבודה במשמרות.

המעוניינים בעלי הכישורים הנדרשים, יפנו למחלקת עובדים, חדר 312, בבניין הטרמינל בקומה ג' בימים א'–ג' בין התאריכים 23.8.87 עד 25.8.87, בין השעות 08.30 – 12.00.

יש להביא תעודות ואישורים על השכלה ונסיון.

עץ לבוד בע"מ ETZ-LAVUD

ליחידת המחשב דרושה

קלדנית

הכישורים:
★ בוגרת תיכון
★ ידיעת השפה האנגלית
★ נסיון בעבודה על מחשב IBM38 – יתרון
★ משרה מלאה – 6 ימים בשבוע

המתאימות מתבקשות להתקשר לאגף משאבי אנוש טל: 03-914931

נשי עמי"ת רשת מוסדות חינוך בישראל
עמית כפר־בתיה, רעננה
דרושים:
★ גנן נוי וירק
★ עובד תחזוקה
★ אחראי/ת חדרי אוכל
★ עובד/ת חדר אוכל
★ עובד למכונת שטיפת כלים

לפנות: 052-445071, 052-445111, 052-445249

חוק הזדמנות שווה בתעסוקה, תשמ"א 1981
לפי חוק זה אסור לסרב לקבל אדם לעבודה מחמת מינו או מחמת היותו נשוי או הורה, אלא אם אופיו או מהותו של התפקיד מונעים קבלתו של בן אחד המינים לעבודה הנדונה. העבריינים צפויים לעונש על־פי החוק.

למפעל מזון המעונין להקים רשת ארצית להפצה
דרוש

מנהל שיווק

אפשרות לשותפות
ת.ד. 5188 ירושלים

רשות שדות התעופה בישראל
דרושה

מזכירה בחטיבת יחסי ציבור ויחסים בינלאומיים

הכישורים הנדרשים:
★ השכלה תיכונית מלאה;
★ נסיון של 5 שנים בניהול משרד;
★ ידיעת השפה האנגלית ברמה של שפת אם, כולל הדפסה שוטפת ויכולת ניסוח;
★ ידיעת השפה העברית ברמה של שפת אם כולל הדפסה שוטפת ויכולת ניסוח;
★ כושר הבעה בכתב ובע"פ.
מועמדות העונות לדרישות, יפנו למחלקת עובדים, חדר 312 בבנין הטרמינל בקומה ג' בימים א'–ג' בין התאריכים 23.8.87 עד 25.8.87 בין השעות 08.30 – 12.00.
יש להביא תעודות ואישורים על השכלה ונסיון.

עיריית אשדוד

מכרזים פומביים
בהתאם לסעיף 3 לתקנות העיריות (מכרזים לקבלת עובדים) תש"מ 1979 מכריזה בזה העיריה על משרות פנויות כדלקמן:
דרושים:

1. עובדים סוציאליים
בוגרי עבודה סוציאלית
א. עו"ס מפגרים
ב. נערות במצוקה
ג. טיפול במשפחות
ד. עו"ס קשישים
ה. רכזת נושפחתונים – עדיפות לבוגרת תוכנית "שוורץ".

2. פסיכולוגים חינוכיים
★ לגני ילדים ½ משרה ובתי"ס יסודיים ½ משרה
★ בעלי תואר שני בפסיכולוגיה, מומחיות בפסיכולוגיה חנוכית, או לקראת התמחות

3. אדריכל רישוי
דרישות המשרה:
א. בוגר הטכניון או מוסד אחר להשכלה גבוהה במגמה לאדריכלות ובינוי ערים.
ב. 5 שנות נסיון בעבודה במשרדי תכנון בנושאים הבאים:
תכנון מבני מגורים ומבני ציבור.
הכנת תוכניות המשה.
הכנת תוכניות בינוי מפורטות.
ג. ידיעת השפה העברית על בוריה.

4. מהנדס תשתיות
א. תאור התפקיד:
1. לווי תכנון של עבודות תשתיות עירוניות, כבישים, תנועה, תאורה, רמזורים, ניקוז, מים ביוב, מערכת השקיה וגינון, הוצאתם למכרז ופיקוח עליהן.
2. בדיקת נספחי תוכניות פיתוח וחניה בתוכניות המשה לוועדת בנין ערים.
3. מעקב אחרי החלטות ועדות התחבורה והתנועה.
4. הכנת חומר להוצאת חשבונות של חיובי בעלים: אחוד מגרשים ובעליהם, קביעת אומדנים (הערכת תקציבים) והשתתפויות בעלי הנכסים.
ב. דרישות המשרה (כישורים)
1. מהנדס רשום ורישוי.
2. מהנדס אזרחי או כבישים, בעלי נסיון של 5 שנים לפחות בתכנון וניהול עבודות תשתיות.
3. ידע בעבודות תשתיות וביצוען.
4. כושר הבעה בכתב ובעל פה.
5. ידע במדידות גיאודזיות חובה.

5. תברואן מוסמך
★ בוגרי בי"ס לתברואנים – בעלי תעודה 12 שנות לימוד.
★ חובת מגורים באשדוד בתום תקופת הנסיון.
מועמדים העונים על דרישות המשרות מתבקשים לפנות בכתב לפנ' כ"א בעיריה ולצרף תעודות ומסמכים על השכלתם, לא יאוחר מיום 11.9.87.
אלי בן חמו
ס/ראש העיר
וממונה על המנגנון

משרד החינוך והתרבות
המכונים לחנוך יהודי ציוני
אגף הנוער

דרושים מנחים/ות לעבודה חינוכית בלתי פורמלית ומלאת אתגרים

המערכת פועלת בעיקר במסגרות חינוכיות של בתי ספר על יסודיים, בחינוך הממלכתי והממלכתי־דתי ברחבי הארץ.
כישורים נדרשים:
★ השכלה אקדמאית או מקבילה ★ ידע ביהדות וציונות ★ נסיון בהנחיית קבוצות ובעבודה חינוכית עם נוער ★ פתיחות וגישה פלוראליסטית ★ לאחר שירות צבאי או שירות לאומי ★ עד גיל 40.
לקבלת פרטים והרשמה –
בבאר שבע לצלצל אל עדנה בנשלום, טלפון: 057-690933
בתל אביב לצלצל אל איילה עמרם, טלפון: 02-716756, 02-716840
בחיפה יתקיים כנס למעוניינים ביום רביעי א' אלול תשמ"ז 26.8.87, בבית רוטנברג שד' הנשיא 77, מרכז הכרמל (אוטובוסים מס' 22, 23).
הכנס יפתח בשעה 17:00.
בכנס יוצגו: הגישות החינוכיות – ערכיות שלנו, מבנה הפעילות השנתית, תנאי העסקה, והליך המיון וכו'. במקום יחולק שאלון הרשמה ויתקיים ראיון קצר עם כל מועמד (כ־15 דקות).
נא אשרו השתתפותכם בטלפון: 02-716756

קיבוץ מבוא־חמה
מחפש

אחות לקליטה

או **שכירה**
אפשר עם משפחה.
נא להתקשר במשך היום 06-764504 בערבים 06-764602, 06-764511 לבקש את שושי לוטן

למפעל של התעשיה הצבאית באזור המרכז

מהנדס/הנדסאי כימיה

משרה 1/37
לתפקיד עוזר למנהל מחלקת השחרה וציפויים.
כישורים:
1. נסיון 4–5 שנים בשטח צפוי מתכות, תהליכים ועבודים כימיים (כגון: פוספטיזציה).
2. יכולת ארגון ונהול עובדים.
3. שליטה באנגלית

מהנדס חמרים

משרה 2/37
לתפקיד עוזר למנהל מחלקת טפול טרמי.
כישורים:
1. נסיון בשטח בקורת תהליכים והכרת ציוד טפול טרמי.
2. ידע בחמרים, בדיקות מעבדתיות ואחזקת תנורים.
3. יכולת ארגון ונהול עובדים.
4. שליטה באנגלית וגרמנית.

מועמדים מתאימים מתבקשים לפנות – טלפונית: 03-253471 קו פנימי 352 בימים א–ה בין השעות 8.00–15.00. או בכתב ליחידת התעסוקה, ת.ד. 1044 רמת השרון, מיקוד 47100 (נא לציין משרה מבוקשת ומספר תעודת זהות).

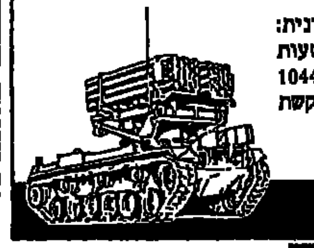

התעשיה הצבאית

לסוכנות בטוח בתנופה בת"א
דרוש/ה

מנהל/ת משרד

★ נסיון מוכח בבטוח אלמנטרי ובטוח חיים – הכרחי
★ נסיון מוכח בנהול ושליטה בצוות, הכולל: מכירות, חיתום, הפקה, תביעות, חידושים.
★ נסיון בקשר עם לקוחות ועם חברות בטוח
נא לפנות בכתב־יד, בפרוט קורות חיים ונסיון לת.ד. 02588 ת"א מיקוד 61025
– סודיות מובטחת –

לחברת "ציוד" בע"מ בחיפה
דרושים

מכונאים למלגזות

רצוי נסיון קודם.
לפנות טל. 04-721118

דרוש

מפעיל

★ בוגר תיכון (רצוי מקצועי)
★ רקע טכני (רצוי)
★ אחרי צבא (עד גיל 30)
★ נסיון קודם בהפעלת מחשב – יתרון
★ העבודה במשמרות (אינה מתאימה לסטודנטים)
★ מגורים באזור גוש דן
+ טלפון חובה

לפנות מיום א' משעה 12.00 עד 16.00 בטלפון 336108.

תנובה נגה
גידודות ומוצרי חלב
דרושים

מפעילי קו יצור

מגורים: רחובות – אשקלון
נא לפנות לטלפון 055-82444 כ"א או לת.ד. 497 קרית־מלאכי 70900

נציבות שירות המדינה
מודיעה כי
למשרד הבריאות

דרושים/ות אחיות ואחים מוסמכים

לעבודה במרכז לבריאות הנפש ע"י בית סוהר רמלה.
התפקיד מענין, לא שגרתי ועם תנאים מיוחדים.
בדבר פרטים יש להתקשר עם האחות הראשית גב' דניאלה פיטי טלפונים: 08-239680, 08-239683-5.

לחברה בינלאומית ליבוא תרופות
דרוש

תעמולן רפואי

1. רקע פרח־רפואי
2. אנגלית (רצוי שפת אם)
3. מגורים באזור המרכז
4. רשיון רכב

נא לפנות לטלפון: 03-297032/33.

מישלב – בי"ס על יסודי עיוני בוקר לאקסטרנים
בפיקוח משרד החינוך והתרבות תל־אביב
דרושים

מורים/ות

לשנה"ל תשמ"ח במקצועות הבאים
ספרות, אנגלית, לשון, אזרחות, תנ"ך, מתמטיקה, ביולוגיה
בפרטים נא לפנות למזכירות ביה"ס, רח' ויצמן 53 ת"א, טל. 263185, בין השעות 08.00 – 12.00

לחברה להנדסת חשמל
דרוש

מנהל מפעל

מהנדס בכיר בעל בקיאות ונסיון של 5 שנים לפחות
לפנות בכתב־יד למנהל אישית
ת.ד. 913 בני־ברק (51108)

חוק הזדמנות שווה בתעסוקה, תשמ"א 1981
לפי חוק זה אסור לסרב לקבל אדם לעבודה מחמת מינו או מחמת היותו נשוי או הורה, אלא אם אופיו או מהותו של התפקיד מונעים קבלתו של בן אחד המינים לעבודה הנדונה. העבריינים צפויים לעונש על־פי החוק.

לחברת מוטורולה תקשורת ישראל בע"מ
דרושים

★ מנהל/ת יחידת טלקס ודואר

לטיפול בנושאי טלקס, דואר, פקסימיליה ובלדרות
כישורים נדרשים:
★ ידיעת השפה האנגלית על בוריה
★ ידע ונסיון בהפעלת טלקס לועזי
★ כושר ארגון וניהול
★ כושר הבעה בכתב ובע"פ – בעברית ואנגלית
★ יכולת קיום יחסי אנוש טובים
★ נכונות ליום עבודה מלא ושעות נוספות, 5 ימים בשבוע

המעונינים יפנו בכתב יד בציון נסיון קודם אל מח' גיוס עובדים רח' קרמניצקי 3 תל־אביב (ולציין על המעטפה עבור יחידת טלקס ודואר)
– סודיות מובטחת –

★ הנדסאי/טכנאי מכונות

כישורים נדרשים:
★ בעל ידע במערכות קיטור
★ בעל רשיון כמסיק דוודים
★ יתרון לבעל ידע במערכות מזוג אויר מרכזיות

המעונינים יפנו טלפונית אל אליהו זילברברג בטל. 388599(03) בעבודה או בטל. 341334(053) בבית – בערבים
– סודיות מובטחת –

המכללה לחינוך גופני ע"ש זינמן במכון וינגייט
דרושים

מורים/ות לעברית/ספרות

למכינה לעולים לשנת הלימודים תשמ"ח.
נא לפנות לטלפונים: 053-29222, 053-29206 עבור המכינה לעולים.

פסקל מפעל להזרקת פלסטיק
קיבוץ יראון
מחפש

איש תחזוקה

נדרש ידע באוטומציה
פנאמטיקה ואלקטרוניקה
שליטה במכונות כלים
עדיפות למטרות קליטה.
טלפונים 06-989419 06-989514, 06-988461.

דרוש/ה
למועצת הפירות בת"א

עובד/ת תצ"א ומיפוי

כישורים:
ידע רחב בפיענות, ובשמושים השונים בתצ"א.
יכולת הזדהות והעברות תצ"א – מפה.
יכולת כתיבה ברפידוגרף
מגורים בגוש דן
לתתקשר 03-333256-7
בערב 052-454042 (לשאול).
מועצת הפירות (ייצור ושיווק)

למשרד שמאים בתל־אביב
דרושים:

1. שמאי רכב מוסמך
רכב, שכר גבוה ו/או אחוזים למתאים.

2. שמאי רכב מתמחה
יועדף בעל רכב
טל. 03-201372
– סודיות מובטחת –

קיבוץ עלומים, מחפש:

אחות מוסמכת

דוקה, שומרת מצות.
מספטמבר 1987 עד פברואר 1988
טל. 057-949720 057-949780

לחברה גדולה בענף המזון
דרוש
לסניף תל־אביב

מחלק

★ נסיון מעשי מוכח בחלוקת מזון
★ רשיון נהיגה ג'
★ הכרת אזור המרכז
★ ערבות בנקאית הכרחית
להתקשר טל: 03-218283

למוסד ציבורי
דרוש

עוזר למנהל הכללי

הכשורים הדרושים:
תואר בכלכלה ו/או מינהל עסקים.
נסיון של 3–5 שנים בנושאים הקשורים לתקציבים ציבוריים ולטיפול בנושאים כלכליים בארגונים או במערכות ציבוריות.
רצוי ידע ונסיון בתחומי מיחשוב.
ההעסקה לפי חוזה מיוחד והשכר ישולם לפי דרגה 6–8 של דרוג המח"ר.

נא לפנות בכתב יד לת.ד. 7019 ת"א מיקוד 61070 עד 30.8.87 ולציין על גבי המעטפה "עוזר למנכ"ל".

אשה שיטות ליעול מערכות
דרוש

שרטט/ת

למחלקת השרטוט במשרדנו בתל־אביב
★ בעל נסיון במונטאז' והבאה לדפוס.
תנאים טובים למתאימים
לפנות למשה 03-332271

לחברת בלסול
שיווק מוצרי רבלון
דרושים

אנשי מכירות מנוסים

למכירת חבילות שי לוועדים ומפעלים באיזורים: **תל־אביב, השרון, ירושלים, מרכז ודרום הארץ.**
רווחים גבוהים למתאימים.
לפנות לאליס, בימים א' – ה' מ־8.00–17.00 טלפונים: 03-282143 או 03-291904.

בס"ד
אגודת שוחרי "תלפיות"
למכללת "תלפיות"
המכללה הדתית להכשרת עובדי הוראה בתל־אביב

דרושים מיידית

1) אמרכל/ית
הכישורים הדרושים: ניהול ואחריות בנושאי כספים, תקציבים, כח אדם ומשק. כושר הבעה בכתב ובעל־פה. נסיון בנושאי ארגון ומנהל בתחום החינוך – יתרון.

2) מנהל/ת – משק
אחריות לנושאי אחזקה, רכישות ומשק. עדיפות תנתן לבעלי נסיון בתחומים הנ"ל.

המעונינים יפנו אל מנהל המוסד בטלפון 03-240007, 03-248649
או בכתב – מנהל מכללת "תלפיות", רח' דב־הוז 16/18 ת"א 63416